

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Katedra studií občanské společnosti

Bc. Petra Antošová, DiS.

Globální rozvojové vzdělávání v České republice
z pohledu neziskového sektoru

Diplomová práce

Vedoucí práce: **Mgr. Dana Moree**

Praha 2008

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v depozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 15. září 2008

Petra Antošová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především Mgr. Daně Moree za podporu a odborné vedení. Dále pak respondentům výzkumu, kteří mi ochotně věnovali svůj čas a poskytli mi rozhovor a Mgr. Martinovi Náprstkovi z České rozvojové agentury za četné konzultace po e-mailu a sdílení informací.

Simoně Vydržalové, Leoně Novákové a Honzovi Mertovi děkuji za pomoc s přepisováním rozhovorů.

Magdaleně Bodlákové, Aleně Maňákové, Zdeňkovi Vackovi a Šimonovi Chloupkovi děkuji za korektury a technickou výpomoc a děkuji také všem, kteří mi při psaní práce pomohli a kteří mě podporovali.

OBSAH:

Seznam používaných zkratk.....	7
Abstrakt	8
Klíčová slova.....	9
Abstract.....	10
1. Úvod.....	11
2. Vymezení cílů práce a výzkumných otázek	13
 TEORETICKÁ ČÁST	16
3. Teoretická východiska.....	18
3.1. Vymezení pojmu nestátní nezisková organizace	18
3.2. Vymezení pojmu globální rozvojové vzdělávání	19
3.2.1. Úvod, globální rozvojové vzdělávání v České republice a v Evropě	19
3.2.2. Globální rozvojové vzdělávání	20
3.2.3. Globální výchova	21
3.2.4. Rozvojové vzdělávání.....	25
3.2.5. Rozvojová výchova.....	27
3.2.6. Zvyšování povědomí o rozvojové problematice.....	28
3.2.7. Témata globálního rozvojového vzdělávání	30
3.2.8. Závěr	33
4. Strukturální možnosti prosazování globálního rozvojového vzdělávání do praxe.....	34
4.1. Důležité dokumenty a události na evropské úrovni	34
4.1.1. Úvod	34
4.1.2. Maastrichtský kongres	35
4.1.3. Program posilování globálního rozvojového vzdělávání pro Českou republiku, Maďarsko, Polsko a Slovensko	36
4.1.4. Peer Review – zhodnocení aktivit globálního rozvojového vzdělávání na národní úrovni.....	36
4.1.5. Evropský konsensus o rozvoji: Příspěvek k rozvojovému vzdělávání a zvyšování informovanosti	37
4.1.6. Prohlášení směřující k dosažení Rozvojových cílů tisíciletí prostřednictvím většího zapojení evropské veřejnosti v boji proti globální chudobě	39
4.1.7. Závěr	40
4.2. Globální rozvojové vzdělávání v České republice a vztah neziskových organizací k dalším subjektům	41
4.2.1. Úvod	41
4.2.2. Neziskové organizace a Ministerstvo zahraničí České republiky.....	43
4.2.3. Neziskové organizace a Česká rozvojová agentura	45
4.2.4. Neziskové organizace a České fórum pro rozvojovou spolupráci	46
FORS.....	46

4.3.	Školská reforma a globální rozvojové vzdělávání	47
4.3.1.	Úvod	47
4.3.2.	Reforma školství v celoevropském kontextu.....	48
4.3.3.	Reforma školství v České republice	50
	Klíčové kompetence.....	52
	Integrace obsahů předmětů	53
	Školní vzdělávací programy	54
	Průřezová témata.....	55
	Školská reforma a globální rozvojové vzdělávání	56
4.3.4.	Závěr	58
EMPIRICKÁ ČÁST DIPLOMOVÉ PRÁCE		59
5.	Cíl výzkumu	60
5.1.	Respondenti.....	60
5.1.1.	České fórum pro rozvojovou spolupráci, Česká rozvojová agentura.....	60
5.1.2.	Neziskové organizace	61
5.2.	Výzkumná metoda.....	64
6.	Výsledky	66
6.1.	Jaké neziskové organizace v globálním rozvojovém vzdělávání působí?	66
6.2.	Jak vnímají obsah globálního rozvojového vzdělávání jeho realizátoři, zástupci neziskových organizací?	71
6.3.	Existuje jednotná definice? Jak moc se definice, které používají jednotlivé neziskové organizace v České republice, liší?	74
6.4.	Jaká jsou základní témata, cíle a metody globálního rozvojového vzdělávání z pohledu neziskových organizací?	76
6.4.1.	Cíle globálního rozvojového vzdělávání	76
6.4.2.	Témata globálního rozvojového vzdělávání.....	79
6.4.3.	Metody globálního rozvojového vzdělávání.....	81
6.5.	Jak vnímají neziskové organizace školskou reformu a jak ji ve své činnosti reflektují?	85
6.6.	Jak vnímají svou roli v procesu integrace témat globálního rozvojového vzdělávání do oficiální vzdělávací soustavy České republiky zástupci neziskových organizací?	87
6.7.	Existuje v oblasti globálního rozvojového vzdělávání mezi neziskovými organizacemi spolupráce?	90
6.8.	Jak neziskové organizace hodnotí svou činnost?	94
6.9.	Jak hodnotí celkovou situaci na poli globálního rozvojového vzdělávání zástupci neziskových organizací?	97
6.10.	Jaké jsou potíže, na které neziskové organizace při realizaci svých projektů naráží? Jaké jsou mezery, k jakým chybám dochází a co se povedlo?	100
7.	Diskuse.....	105
8.	Závěr.....	108
	Prameny a literatura.....	112
	Přílohy	117
	O autorce.....	133
	Slovník důležitých jmen a pojmů	134
	Rejstřík.....	138

• **Seznam používaných zkratk**

AMO – Asociace pro mezinárodní otázky

ČR – Česká republika

EU – Evropská unie

FORS – České fórum pro rozvojovou spolupráci

GLEN – Global Educational Network of Young Europeans

GRV – globální rozvojové vzdělávání

MDGs – Millenium Development Goals (Rozvojové cíle tisíciletí)

NNO – nestátní nezisková organizace

OSN – Organizace spojených národů

RV – rozvojové vzdělávání

RVP PV – rámcově vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

RVP ZV – rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání

RVP G – rámcově vzdělávací program pro gymnázia

RVZI – rozvojové vzdělávání a zvyšování informovanosti (o rozvojové problematice)

RVZP – rozvojové vzdělávání a zvyšování povědomí (o rozvojové problematice)

ŠVP – školní vzdělávací programy

. Abstrakt

Primárním cílem této diplomové práce je seznámit čtenáře s konceptem globálního rozvojového vzdělávání a zmapovat nestátní neziskové organizace, které v této oblasti v České republice působí. Protože je v České republice globální rozvojové vzdělávání nový pojem, bylo mým cílem zjistit, jak jej vnímají sami realizátoři, zástupci neziskových organizací.

Globální rozvojové vzdělávání se dotýká témat, kterým je v současné době věnováno stále více pozornosti na celosvětové úrovni i na úrovni jednotlivých států. Jedná se o globální témata, která se nějakým způsobem dotýkají každého z nás (světový obchod, globalizace, klimatické změny, rozvojové země, chudoba).

Důležitost těchto témat reflektuje na úrovni školství nový školský zákon z roku 2004, který přináší školám větší svobodu při přípravě vlastních rámcových vzdělávacích programů, ale zároveň je přistihuje nepřipravené.

Neziskové organizace, které se globálnímu rozvojovému vzdělávání věnují a mají často zkušenosti přímo z rozvojových zemí, se tak stávají vyhledávanými partnery pro školy. Kromě know-how a bezprostředních zkušeností přináší do škol také netradiční metody.

Sami sebe vnímají zástupci neziskových organizací ve vztahu ke školské reformě jako ty, kteří mají schopnost globální témata do škol „protlačit“, motivovat a aktivizovat cílové skupiny a nabízet možnosti a způsoby jak tato témata do výuky zahrnout. Vytváří také metodické a informační materiály.

Škála nástrojů používaná v globálním rozvojovém vzdělávání je velice pestrá. Podle oslovených respondentů mezi tyto nástroje patří práce na školách, stejně tak jako práce s médii, státní správou a veřejností. Globální rozvojové vzdělávání je tedy tématem opravdu komplexním a průřezovým.

Globální rozvojové vzdělávání se rozvíjí velice dynamicky. Zájem vzrůstá ze strany škol i veřejnosti. Přestože většina neziskových organizací začala na tomto poli působit až po roce 2004, sílí potřeba hodnocení dosavadních aktivit. Tlak na zvyšování kvality poskytovaných aktivit se zvyšuje spolu s otevřením možností žádat o dotace z Evropské unie. To vyvíjí tlak na profesionalizaci pracovníků neziskových organizací a také lepší koordinaci aktivit a komunikaci mezi jednotlivými aktéry.

Mezi největší problémy, kterým neziskové organizace čelí, jsou omezené lidské zdroje, nedostatek zkušeností a odborníků, ale také fakt, že se dosud nepodařilo navázat fungující spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Přestože organizací v České republice není mnoho a spolupráce je zpravidla hodnocena jako dobrá, chybí koordinace a společné projekty jsou zatím spíše hudbou budoucnosti.

. **Klíčová slova**

- nestátní nezisková organizace
- globální rozvojové vzdělávání
- globální výchova
- globální témata
- rozvojové vzdělávání
- školská reforma
- průřezová témata
- rozvojová spolupráce
- rozvojové země

. **Abstract**

Primary aim of this thesis is to introduce the concept of global development education and map non-governmental organizations (NGOs) that are active in this field in the Czech Republic. Because the concept is still new, my goal was to find out how is it perceived by those who are putting it into practice, representatives of NGOs.

Global development education touches topics that are paid attention on international as well as national levels more and more these days. It brings up to discussion global issues that are concern of each of us in some respect (word trade, globalization, climatic change, development countries, poverty etc.).

The importance of the mentioned topics is reflected in new law that was introduced by The Czech Ministry of Education in 2004. It brings more freedom to schools in preparation of their educational programs; on the other hand, it catches them unprepared.

NGOs which are more experienced and have direct contact with the field work are becoming sought-after partners for schools. Apart from know how and experience from developing countries, they are also bringing new methods and tools.

The NGOs view themselves as the ones who have the ability to press the global issues through to educational system. They are also capable of motivating and activating of the target groups and offering possibilities and ways to include the topics into school curricula. They also prepare methodology and information materials.

The range of instruments used in global development education is very varied. According to the respondents of my survey, global development education includes not only work at schools, but work with media, local governments and public, alike. Global development education is truly complex and cross-cutting issue.

The interest of schools and wide public is growing bigger. Although most of the NGOs started their work in this field just after 2004, there's stronger need of evaluation of what has been done so far emerging. The pressure on increasing the quality of the activities also comes from the European Union side as European money is becoming a potential source of funding. Therefore, professionalization of the multipliers and better coordination of activities and communication between the actors is one of the demands.

Among the troubles that NGOs face are limited human resources and lack of experience and expertise. The reality also is there's no real cooperation with the Ministry of Education established, yet. In spite of the fact there're not many NGOs concentrating on global development education in the Czech Republic and the cooperation between them is generally perceived as good, there's lack of coordination and joint projects are rather rare.

1. Úvod

Stále více dnes, nejen ve sdělovacích prostředcích, slýcháme o globalizaci, terorismu, chudobě, válkách či klimatických změnách. Jedná se o témata, která se do určité míry dotýkají všech lidí na celém světě. Stále více se také dostáváme do kontaktu s rozvojovým světem. Hovoří se o tom, že rozdíl mezi zeměmi tzv. bohatého Severu a chudého (globálního) Jihu,¹ respektive rozvinutými a rozvojovými zeměmi,² může vést k potencionálnímu ohrožení, narušení celosvětové sociální, ekonomické i bezpečnostní stability a je tedy v našem zájmu si tyto rozdíly uvědomovat a problémy s tím související řešit.

Česká republika, jako jeden ze čtyřiceti nejbohatších států světa, dnes vynakládá značné finanční prostředky na oblast zahraniční rozvojové spolupráce³. Velký podíl poskytnutých financí na zahraniční rozvojovou spolupráci proudí do vzdělávání jakožto prioritní oblasti. Občané České republiky by měli být informováni o tom, proč Česká republika finanční prostředky na zahraniční rozvojovou spolupráci poskytuje a kam putují.

Globální rozvojové vzdělávání (GRV), o kterém je v této práci pojednáno, reaguje na tuto potřebu i na aktuální globální výzvy. Nabývá v současné době na aktuálnosti, protože spojuje právě uvedené oblasti, nové problémy související s globalizačními procesy, problémy rozvojového světa a oblast vzdělávací. Smyslem GRV je, aby „*zvyšovalo povědomí o tom, jak globální problémy a procesy ovlivňují každodenní život jednotlivců, lokálních komunit a společností, a jak zároveň každý z nás může zpětně ovlivňovat tyto procesy.*“⁴

¹ „Klasifikace států na země globálního Jihu a země Severu je dnes používána stále více, v souvislosti s opouštěním členění na země 1., 2. a 3. světa, které, symbolickým pádem berlínské zdi a následným rozpadem SSSR v roce 1991 a tedy i pádem tzv. 2. světa, pozbývá svého významu. Geografický pojem jih sedí velice dobře pro americký kontinent a Afriku, ale už hůře pro Asii a Austrálii, kde by z tohoto pohledu země jako Japonsko, Austrálie nebo Nový Zéland měly spadat k zemím chudého jihu, což realitě neodpovídá. Opakem k zemím globálního jihu jsou země Severu. Ty se shodují se zeměmi prvního světa, ke kterým se po rozpadu komunistického bloku přidaly země Střední a Východní Evropy.“ Hoch, Tomáš. 2006. *Základy rozvojové pomoci*. Ostrava: Ostravská univerzita, str. 8.

² „Rozvojová země je stát s relativně nízkou životní úrovní obyvatelstva a málo rozvinutým průmyslem. Nízká úroveň ekonomického rozvoje zde bývá obvykle spojena také s nízkým sociálním rozvojem ve smyslu dostupnosti zdravotní péče, nezávadné, pitné vody, kvality bydlení, stravy, ukazatelů průměrné délky života, gramotnosti atd.“ Tamtéž. V této práci používám pro označení asijských, afrických a latinskoamerických zemí s nízkou životní úrovní obyvatelstva z praktických důvodů konvenční pojem rozvojová země. Vyspělé země Evropy a Severní Ameriky označuji jako rozvinuté státy. Jsem si však vědoma hodnotových zatížení, která jsou s těmito termíny spojena.

³ „Česká oficiální rozvojová pomoc vykazuje v objemu finančních prostředků v posledních letech trvalý nárůst. Započítávají se do ní příspěvky mezinárodním organizacím (EU, OSN a mezinárodním finančním institucím), finance věnované na české projekty v přijímající zemi, prostředky vydávané na humanitární pomoc, rekonstrukci Iráku, Afghánistánu a Balkánu, odpouštění dluhů, podpora uprchlíků v České republice nebo finance věnované na stipendia studentů ze zemí globálního Jihu. Celkový objem oficiální rozvojové pomoci vzrostl z 623 mil. Kč v roce 2000 na 3 235 mil. Kč v roce 2005.“ Tamtéž, str. 70.

⁴ Development Education Association. Dostupné z: < <http://www.dea.org.uk/sub-538531> > [cit. 20.5.2008].

Vzdělávání o rozvojových tématech se tedy v této souvislosti stává jakousi aplikovanou naukou, která má v sobě, stejně tak jako naše povinnost pomáhat chudším státům,⁵ motivy morální a etické i čistě racionální a pragmatické, která informuje o současné situaci ve světě z pohledu globálních souvislostí a zároveň nabízí možnosti řešení na místní úrovni. I proto se dnes GRV v mnoha zemích stává integrální součástí školních osnov i neformálního vzdělávání.

V souvislosti s celospolečenskými změnami a větší otevřeností občanů České republiky rozvojovým tématům⁶ dochází také v České republice v rámci oficiálního vzdělávacího systému v této době k značným změnám. Nová školská reforma a Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání z roku 2004 (dále jen školský zákon) s sebou přináší větší prostor při vytváření vzdělávacích osnov a do výuky se dostávají témata související s environmentální, multikulturní, mediální i globální problematikou. Nestátní neziskové organizace (dále jen NNO) se na tomto poli stávají partnery, kteří, se svou zkušeností z praxe, mohou školám pomoci při přípravě rámcově vzdělávacích programů.

K tématu práce mě kromě osobního zájmu a dosavadní profesní zkušenosti vedl i zájem státních institucí o toto téma. Stále více se dnes hovoří o potřebě zvyšování povědomí o problémech rozvojového světa, zejména ve vazbě na veřejnou podporu českého programu zahraniční pomoci, jak je definována v dokumentu „Koncepce zahraniční rozvojové pomoci na léta 2002–2007“.⁷ Ačkoli se v této koncepci nemluví přímo o GRV – zájem o tuto problematiku roste. To se projevuje mj. v realizaci projektů zaměřených na státní správu, média a základní a střední školy v oblasti informovanosti o rozvojové problematice v rámci dotačního titulu Rozvojové vzdělávání a osvěta, které od roku 2004 vypisuje Ministerstvo zahraničních věcí.⁸

⁵ Ministerstvo zahraničních věcí ČR ve svých materiálech uvádí: „Česká republika patří mezi 40 nejbohatších zemí světa, a je tedy pro ni **morální povinností**, aby pomáhala zemím chudším. V tomto ohledu má Česká republika rovněž řadu mezinárodních závazků – mj. je signatářem tzv. Deklarace tisíciletí z roku 2000, kdy se k závazku snížit chudobu ve světě (a plnit rozvojové cíle tisíciletí) zavázala spolu s dalšími 149 zeměmi“. Dostupné z: <<http://www.mzv.cz/servis/soubor.asp?id=23135>> [cit. 20.5. 2008].

⁶ Výzkum veřejného mínění z 11/2006 MZV ČR potvrdil, že skoro polovina populace (42 %) považuje za důležité poskytovat méně rozvinutým zemím nejen humanitární, ale také rozvojovou pomoc. Ke zvýšení daní o 1 % za podmínky, že tato částka bude použita na pomoc chudým zemím, se kloní zhruba polovina občanů. Dostupné z: <<http://www.rozvojovestredisko.cz/download.php?id=113>> [cit. 18.5.2008]

⁷ Adamcová, Nicol a kol. 2006. *Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů pro Ministerstvo zahraničních věcí České republiky.

⁸ Podpořené projekty z dotace Ministerstva zahraničních věcí České republiky „Rozvojové vzdělávání a osvěta“ 2004 – 2008, viz tabulka č.: 1.1.

.2. Vymezení cílů práce a výzkumných otázek

Cílem této diplomové práce je objasnit koncept GRV, používanou terminologii, vliv, jaký měly mezinárodní instituce na koncept GRV a současnou situaci v České republice. Teoretická část práce se věnuje teoretickým východiskům GRV a možnostem, které vedou k prosazování GRV do praxe. Jsou představeny další subjekty, které na poli GRV v České republice působí a role v jakých vůči NNO vystupují. Rovněž jsou popsány příležitosti pro NNO s sebou přináší školská reforma na úrovni formálního vzdělávání a v neposlední řadě jaký vliv mají na dění v České republice evropské NNO a jaká doporučení vyplývají z našeho členství v Evropské unii.

Tyto oblasti, které konkretizují výzkumné otázky 1–4, budou rozebrány v teoretické části práce.

Vzhledem k zaměření svého studia se ve své práci autorka rozhodla věnovat pohledu NNO na současnou situaci na poli GRV, protože NNO jsou realizátory projektů GRV a v současné době je jejich role při zavádění těchto témat do škol i do povědomí veřejnosti klíčová. Právě NNO jsou schopné přinést globální témata, kterými se GRV zabývá, (nejen) do škol. V empirické části práce je proto cílem odpovědět na výzkumné otázky 5–13, tedy představit NNO, které v oblasti GRV v České republice působí a seznámit čtenáře s tím, jak tyto NNO vnímají současnou situaci na poli GRV v České republice (jak vnímají obsah GRV ze svého úhlu pohledu, jak hodnotí svou dosavadní činnost a současnou situaci z hlediska spolupráce a v neposlední řadě na jaké překážky a úskalí při své činnosti naráží) a svou roli v procesu začleňování témat GRV do české vzdělávací soustavy. Tato zjištění empirické části práce v závěru budou srovnána s výsledky teoretické části práce se záměrem co nejlépe popsat současnou situaci na poli GRV v České republice z pohledu NNO. V závěru jsou navržena doporučení, která se v návaznosti na závěry teoretické a empirické části, jeví jako adekvátní.

Cílem této diplomové práce je zodpovědět následující výzkumné otázky:

1. Co je to globální rozvojové vzdělávání?
2. Jak je globální rozvojové vzdělávání vnímáno na evropské úrovni a jaká doporučení pro české neziskových organizací vyplývají z členství v Evropské unii?
3. Jaká je v České republice role neziskových organizací na poli globálního rozvojového vzdělávání a ve vztahu k dalším subjektům?
4. Jakou roli hraje globální rozvojové vzdělávání v oficiálním vzdělávacím systému České republiky a jak souvisí s reformou tohoto systému?
5. Jaké neziskové organizace na poli globálního rozvojového vzdělávání v současné době v České republice působí?
6. Jak vnímají obsah globálního rozvojového vzdělávání jeho realizátoři, neziskové organizace?
7. Existuje jednotná definice globálního rozvojového vzdělávání? Jak moc se definice, které používají jednotlivé neziskové organizace v České republice, liší?
8. Jaká jsou základní témata, obsah, cíle a metody globálního rozvojového vzdělávání z pohledu neziskových organizací?
9. Jak vnímají neziskové organizace školskou reformu a jak ji ve své činnosti reflektují?
10. Jak vnímají svou roli v procesu integrace témat globálního rozvojového vzdělávání do oficiální vzdělávací soustavy České republiky zástupci neziskových organizací?
11. Existuje v oblasti globálního rozvojového vzdělávání mezi neziskovými organizacemi spolupráce?
12. Jak neziskové organizace hodnotí svou dosavadní činnost na poli globálního rozvojového vzdělávání?
13. Jak hodnotí celkovou situaci na poli globálního rozvojového vzdělávání zástupci neziskových organizací?

Teoretická část práce vychází především ze *studia a následné analýzy relevantních tištěných dokumentů* (knihy, články, vládní dokumenty a právní normy). Dalším důležitým zdrojem informací byl internet. Autorce byl, prostřednictvím práce v neziskovém sektoru, umožněn také přístup k dalším interním materiálům NNO.

Vzhledem k tomu, že k dané problematice v České republice není mnoho dostupné literatury, převážná většina zdrojů této práce je v anglickém jazyce. Všechny uvedené citace ze zahraničních zdrojů jsou výhradně ve vlastním překladu autorky.

Empirická část vychází z *analýzy polostrukturovaných rozhovorů* se zástupci NNO. Příprava struktury rozhovorů byla konzultována s Mgr. Markétou Hajskou, jednou z autorek výzkumu Společnosti Člověk v tísni, který se zaměřil na zmapování stávající nabídky v oblasti multikulturní výchovy⁹ a Dotazníku o rozvojovém vzdělávání a osvětě v Evropě z roku 2007¹⁰, analýzy, která je od roku 2003 každé dva roky zpracovávána na úrovni evropských platforem a organizací působících v oblasti GRV.

Metoda polostrukturovaného rozhovoru je pro daný cíl práce nejvhodnější, protože na jednu stranu dává výzkumným rozhovorům jednotnou strukturu, na druhou stranu poskytuje dostatek prostoru pro vyjádření individuálního názoru.

Postoje, které reprezentanti jednotlivých organizací vyjádřili v rozhovorech, byly analyzovány na základě kategorizace a kódování metody zakotvené teorie¹¹ a srovnávány s postoji respondentů z dalších organizací. Tam, kde to bylo možné (kde zástupci NNO dochází ke shodě ve svých postojích vůči GRV), byl sestaven graf či tabulka pro snazší orientaci v postojích zástupců NNO.

⁹ Bořkovcová, Máša, Hajská, Markéta, Moree, Dana, Morvayová, Petra. 2008. *Situační analýza zaměřená na zmapování stávající nabídky na trhu institucionální podpory a realizace programů multikulturní výchovy v ČR ve vztahu k různým cílovým skupinám*. [online]. Dostupné z: <<http://www.varianty.cz/download/doc/books/35.pdf>>.

¹⁰ Development Education Exchange in Europe Project. *Questionnaire about Development Education and Awareness raising in Europe 2007*. [online]. Dostupné z: <http://www.deeep.org/fileadmin/user_upload/downloads/Questionnaires_2007/CZECH_Questionnaire_DE_in_Europe2007_FORS2.doc>.

¹¹ Hendl, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha:Portál.
Strauss, A. L. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert.

. TEORETICKÁ ČÁST

Autor fotografie: Radek Špinka, ADRA

Teoretická část této práce je rozdělena do dvou kapitol, kapitoly č. 3: Teoretická východiska a kapitoly č. 4: Strukturální možnosti prosazování GRV do praxe. V kapitole tři je vymezen základní termín GRV jako takový. GRV je v České republice nový pojem a NNO hrají zásadní roli v procesu definování tohoto termínu. Samo označení GRV, které je pro Českou republiku specifické, vychází z diskuse napříč neziskovým sektorem. Empirická část se zabývá více do hloubky pohledem NNO jakožto klíčových aktérů v této problematice a v teoretické části jsou uvedeny termíny, se kterými se v České republice můžeme setkat. Nejčastěji používané termíny jsou objasněny na základě srovnání se situací v jiných státech Evropy a to proto, že koncept GRV má v těchto zemích dlouholetou tradici a při jeho zavádění hraje inspirace ze zahraničí významnou roli na úrovni státní politiky i neziskového sektoru.

Ukazuje se, že definování pojmu GRV a přijetí společné definice pro NNO, je v současné době jedním z diskutovaných témat. Neexistence jednotné definice ztěžuje vyjednávací pozici NNO ve vztahu k dalším subjektům na poli vzdělávání a GRV v České republice i v zahraničí. Tato práce proto čerpá z nejpoužívanější a pravděpodobně nejucelenější definice v České republice, která vychází z definice britské Asociace pro rozvojové vzdělávání. Díky porovnání s dalšími používanými definicemi je možné definici GRV snáze porozumět. Empirická část zjišťuje, zdali NNO v České republice považují za důležité, aby definice vznikla a ze závěrů teoretické a empirické části je navrženo řešení.

V kapitole č. 4 jsou představeny tři možnosti, které na strukturální úrovni pomáhají zavádět koncept GRV do praxe. Od začátku tohoto procesu a ve vztahu k formování prostoru pro GRV v České republice, hrály a hrají důležitou roli evropské instituce. Na úrovni evropských platform a NNO, které se věnují GRV, dochází k setkávání a výměně zkušeností. Důležité dokumenty, které vznikají na mezinárodních konferencích, poskytují NNO v nových členských státech Evropské unie základní orientaci. Rady kolegů, kteří mají s GRV mnoho desítek let zkušeností, poskytují rámec doporučení, na základě kterých jsou vytvářeny národní strategie. NNO jsou, ve vztahu ke státní správě, na evropské úrovni vnímány jako partneři a také v České republice se situace vyvíjí tímto směrem. V úzké spolupráci s platformou České fórum pro rozvojovou spolupráci (FORS) a Ministerstvem zahraničních věcí, jsou NNO těmi, kdo iniciují diskusi o GRV a zasazují se o to, aby tento koncept do budoucna mohl zaujmout také v České republice právoplatné místo v povědomí odborné i laické veřejnosti.

V kapitole č. 4 jsou z tohoto důvodu představeny základní události a dokumenty, důležité ve vztahu k tomuto cíli.

Pro pochopení role NNO v procesu prosazování GRV do praxe je nastíněna současná situace v oblasti spolupráce NNO s dalšími subjekty, které se v České republice podílí na formulaci tohoto konceptu a jeho aplikaci do formálních i neformálních struktur vzdělávání. Jedná se především o Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, které je v současné době největším donorem GRV aktivit, Českou rozvojovou agenturu jako orgán, který monitoruje a vyhodnocuje projekty GRV a FORS, platformu NNO, která slouží jako most pro vyjednávání mezi českými ministerstvy, evropskými organizacemi a NNO.

Jedno z doporučení evropských institucí a základní předpoklad pro možnost uplatnění konceptu GRV v České republice, je jeho zakotvení v oficiálním vzdělávacím systému. Školská reforma, která právě probíhá, reaguje na podněty ze zahraničí a je součástí celoevropských procesů, které, mimo jiné, reagují na celospolečenské změny vyvolané aktuálními výzvami, globalizací a měnícími se potřebami obyvatel. V této práci je školská reforma představena v kontextu zmíněných událostí pro lepší pochopení vztahu školské reformy a GRV. Tato teoretická část je opět v empirické části obohacena o pohled NNO. Důraz je kladen na to jak samy NNO ve své činnosti reflektují školskou reformu a jak vnímají svou roli v procesu zavádění témat GRV do výuky.

.3. Teoretická východiska

.3.1. Vymezení pojmu nestátní nezisková organizace

Pod pojmem nestátní nezisková organizace je v této práci výchozí vymezení vyplývajícího ze zákona č. 586/1992 Sb. o daních z příjmu, ve znění pozdějších úprav. U daně z příjmů právnických osob, v souvislosti s určením poplatníků, kteří nejsou založeni nebo zřízeni za účelem podnikání, jsou uváděny následující: občanská sdružení včetně odborových organizací, politické strany a politická hnutí, registrované církve a náboženské společnosti, nadace, nadační fondy, obecně prospěšné společnosti atd. „*Jde o subjekty, jejichž hlavní činnost spočívá v zajišťování obecně prospěšných aktivit a nikoli v dosažení zisku. Jde tedy o neziskovou činnost v tom smyslu, že „neziskovost“ označuje skutečnost, že zisk organizace není předmětem rozdělování ve prospěch jejích členů, ale rozděluje se ve prospěch programů a osob vně organizace.*“¹²

¹² Goulli, Rochdi, Vyskočilová, Olga. *Nestátní neziskový sektor-ekonomická vymezení a postavení v ČR.*

Pro zjednodušení je v této práci používána zkratka NNO či zkrácený název „nezisková organizace“.

Ve sféře humanitární pomoci, rozvojové spolupráce a GRV působí široká škála NNO. Zpravidla se jedná o občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti a nadace.

.3.2. Vymezení pojmu globální rozvojové vzdělávání

.3.2.1. Úvod, globální rozvojové vzdělávání v České republice a v Evropě

Názory na to, co si lze pod pojmem GRV představit, se v České republice liší. Můžeme se setkat s nejrůznějšími názvy, jako např. rozvojové vzdělávání či výchova, globální vzdělávání či výchova atd. Také pohled na to, co je obsahem těchto disciplín, se liší a v České republice neexistuje v tomto smyslu konsenzus. Terminologie je roztržštěná, používání různých termínů je zcela závislé na tom, jak se ta která organizace rozhodne to, co dělá, nazývat.

V Dotazníku o rozvojovém vzdělávání a osvětě v Evropě, který zpracovávají platformy NNO v jednotlivých státech Evropské unie, je k oblasti definice GRV v České republice v posledním dotazníku z roku 2007 uvedeno: *„Často užívaný termín v českém jazyce je ‚globální rozvojové vzdělávání‘ (GRV). V České republice existuje několik definic, které české NNO používají. FORS¹³ dosud žádnou z těchto definic nepřijal a diskuse k tomuto tématu právě probíhají. Současná dohoda je taková, že každá organizace může užívat vlastní termíny a definice v závislosti na vlastní potřebě. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky užívá svou vlastní, značně dlouhou, definici GRV“¹⁴.*

Ani na evropské úrovni se situace výrazně neliší. Definice, popřípadě samotné označení pro oblast činnosti, kterou v této práci nazývám GRV, se liší stát od státu. Není také divu. Rozdíly jsou založeny na specifických socio-ekonomicko-politických a historických souvislostech. Zatímco v některých zemích existuje dlouhá tradice zvyšování povědomí o problematice Sever a Jih (rozvojové a rozvinuté státy), v jiných zemích, např. těch, které nebyly koloniálními mocnostmi, toto povědomí chybí. Ačkoli se setkáme s různými termíny a důrazem na to, co je obsahem GRV, podstata zůstává

Grantis – měsíčník neziskového sektoru, ročník 9. Praha 2001, str. 5.

¹³ České fórum pro rozvojovou spolupráci

¹⁴ Development Education Exchange in Europe Project. *Questionnaire about Development Education and Awareness raising in Europe 2007*. [online]. Dostupné z: http://www.deeep.org/fileadmin/user_upload/downloads/Questionnaires_2007/CZECH_Questionnaire_DE_in_Europe2007_FORS2.doc.

stejná. Jedná se o vzdělávací proces založený na porozumění, solidaritě a spolupráci, který umožňuje pochopení vzájemné propojenosti světa a souvislostí mezi děním na lokální a globální úrovni. Věnuje se globálním problémům, problémům zemí tzv. třetího světa a kulturním odlišnostem.

Na celoevropské úrovni se setkáme s velice různými termíny. Ačkoli termín GRV je opravdu českým specifikem, termín rozvojové vzdělávání (development education) či globální vzdělávání či výchova (global education) jsou běžné. Podle analýzy dostupných zdrojů a různých definic je možné soudit, že se často obsah těchto dvou směrů překrývá.

Zatímco v Nizozemí, Irsku a Velké Británii se používá spíše termín rozvojové vzdělávání, je možné setkat se ještě s dalšími termíny. V Portugalsku dávají přednost termínu vzdělávání k rozvoji (education for development) a ve Švýcarsku se pak používá termín globální učení (global learning).¹⁵ V Německu se s pojmem rozvojové vzdělávání nesetkáme vůbec.¹⁶

.3.2.2. Globální rozvojové vzdělávání

Termín globální rozvojové vzdělávání je v současné době v České republice nejpoužívanější, přestože v cizojazyčné literatuře nemá obdoby.

Termín GRV se, pravděpodobně úplně poprvé, objevuje v roce 2004 v příručce Člověka v tísní Společný svět¹⁷. Je přesně vymezen definicí a lze předpokládat, že je v českém prostředí jakýmsi kompromisem mezi rozvojovým a globálním vzděláváním, které spolu, jak si v této práci ukážeme, úzce souvisí. Tento termín má zřejmě také zdůraznit, že specifickým tématem GRV jsou právě problémy globálního rozvoje. GRV je „celoživotní vzdělávací proces, který:

- **Informuje** o životech lidí žijících v rozvojových a v rozvinutých zemích a umožňuje lidem pochopit souvislosti mezi jejich vlastními životy a životy lidí na celém světě,
- **usnadňuje porozumění** ekonomickým, sociálním, politickým, environmentálním a kulturním procesům, které ovlivňují životy všech lidí,

¹⁵ Hock, S., Wegimont, L. 2003. *National structures for the organisation, support and funding on development education*. North-South Centre of the Council of Europe. KommEnt. [online]. Dostupné z: <http://www.coe.int/t/e/north-south_centre/programmes/3_global_education/h_publications/GENE_REPORT2003.pdf>.

¹⁶ Hlavičková, Lenka. 2008. *Idea globálního rozvojového vzdělávání a sociální pedagogika*. Nepublikovaná diplomová práce. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, Katedra sociální pedagogiky.

¹⁷ Nádvorník, Ondřej, Volfová, Andrea (ed.). 2004. *Společný svět. Příručka globálního rozvojového vzdělávání*. Praha: Condor Plus.

- **rozvíjí dovednosti**, které umožňují lidem aktivně se podílet na řešení problémů,
- **podporuje hodnoty a postoje**, které umožňují lidem aktivně se podílet na řešení problémů na místní, regionální, státní a mezistátní úrovni,
- **směřuje k přijetí zodpovědnosti** za vytváření světa, kde mají všichni lidé možnost žít důstojný život podle svých představ.

GRV připravuje na život v současném propojeném, rychle se měnícím světě. Snahou GRV je vést studenty k porozumění základním problémům soudobého světa, k vytváření vlastních názorů na ně a k rozvoji schopností podílet se na jejich řešení¹⁸.

Jak z této, v České republice nejucelenější, definice GRV vyplývá, cílem je informovat o souvislostech mezi naším životem a životem lidí v tzv. rozvojových zemích, ale také usnadnit porozumění těmto souvislostem a skrze rozvíjení dovedností, hodnot a postojů vést k určité proměně člověka (aktivní účasti na řešení problémů) a uvědomění si svého vlastního místa ve světě (své zodpovědnosti).

.3.2.3. Globální výchova

Globální výchova je termín často spojovaný se školním prostředím. Předními představiteli tohoto směru jsou autoři mnoha publikací o globální výchově Graham Pike a David Selby. GRV na tento směr bezpochyby navazuje a z hlediska témat i cílů je možné nalézt zde mnoho souvislostí. Přístup Pikea a Selbyho je důležitý, neboť poukazuje k samotným počátkům konceptu, který dnes označujeme jako GRV a umožňuje pochopit jeho základy a širší východiska.

Filosofickým základem je u Selbyho a Pikea systémové chápání světa. Chápe jevy, věci a skutečnosti vzájemně propojené a ovlivňující se. „Systémová povaha světa velice připomíná pavučinu. Dotek v kterékoli části sítě může vyvolat hrozné vibrace na jiném, často značně vzdáleném místě... Podle teorie systémů nic nelze plně pochopit izolovaně, ale vše musí být chápáno jako dynamický a mnohvrstevný systém.“¹⁹ „Co se stane někde, ovlivňuje události kdekoli jinde – vesmír je pohyblivá síť příčin.“²⁰ Jiří Hruška, lektor globální výchovy a následovník Selbyho a Pikea v rozhovoru pro Ekolist.cz zdůrazňuje „zařazení systémového myšlení do vyučování, učení o souvislostech a v souvislostech“²¹. Na otázku, co obsahuje globální výchova, odpovídá „Snažíme se nacházet souvislosti mezi

¹⁸ Dostupné z: <<http://www.varianty.cz/index.php?id=8>> [cit. 22.8.2008].

¹⁹ Pike, G., Selby, D. 1994. *Globální výchova*. Praha: Grada, str. 22.

²⁰ Tamtéž, str. 40.

Jiří Hruška. „Děcka musíte excitovat.“ In Ekolist.cz. [online] Dostupné z: <<http://www.ekolist.cz/zprava2.shtml?x=1926620>> [cit. 25.8.2008].

*jednotlivými globálními problémy. Nejde věci řešit odděleně. Nevyřešíme otázku tropických pralesů, dokud neodstraníme chudobu v zemích, kde tyto pralesy jsou...*²²

Tyto aspekty lze nalézt také v prohlášení Evropského fóra mladých²³, platformy NNO, které se angažují v práci s mladými lidmi na evropské úrovni, kde je koncept globálního vzdělávání vnímán jako odpověď na globalizaci a potřeby lidí, odpovídající na život ve stále propojenějším světě²⁴. Cíle globálního vzdělávání jsou chápány velice široce. I zde se ovšem objevuje důraz na uvědomování si souvislostí a budování individuální zodpovědnosti. „Globální vzdělávání umožňuje lidem rozvinout empatii, pocit příslušnosti ke globální komunitě a zodpovědnost vůči dalším lidem a životnímu prostředí...prostřednictvím poukazování na souvislosti mezi skutečnostmi na místní úrovni a na globální kontext, ve kterém tyto skutečnosti existují, umožňuje rozvinout vlastní zodpovědnost ve prospěch spravedlivějšího světa, solidarity, rovnosti příležitostí, kde lidská práva jsou respektována a určená všem“²⁵.

Je zřejmé, že podstata systémové teorie je v principu ve shodě s pojetím GRV jako uvědomování si souvislostí a provázaností světa, které má vést k přijetí zodpovědnosti za něj. Globální výchova je, stejně tak jako GRV, vnímána jako nepřetržitý proces učení se (nepatří tedy jen do školních lavic), který odhaluje souvislosti a nové pohledy, poukazuje na globální perspektivy běžného života a má účastníka vzdělávacího procesu vést k vlastní aktivitě (nabízet cesty a techniky užitečné pro zapojení se do života společnosti)²⁶.

Je zajímavé, že v dokumentu Evropského fóra mladých je rozvojové vzdělávání, spolu s dalšími vzdělávacími oblastmi (vzdělávání k lidským právům, výchova k občanství atd.) vnímáno jen jako předchůdce a součást tohoto širšího konceptu²⁷. „Globální vzdělávání, jakožto zastřešující koncept, představuje propojení mezi vzdělávacími nástroji používanými v rámci výchovy k mírovému soužití, interkulturního učení, výchovy k lidským právům, rozvojového vzdělávání, environmentální výchovy atd. Tyto směry se mohou vztahovat ke globální výchově, ale nemohou jí být nahrazeny. S jedinečným přístupem

²² Jiří Hruška. „Děcka musíte excitovat.“ In Ekolist.cz. [online] Dostupné z: <<http://www.ekolist.cz/zprava2.shtml?x=1926620>> [cit. 25.8.2008].

²³ The European Youth Forum-YFJ

²⁴ *Policy Paper on Global Education: a global vision on education - an education for global citizenship.* Youth Forum Jeunesse. [online] Dostupné z: <http://www.youthforum.org/Downloads/policy_docs/learner-centred_education/0007-08_GE-FINAL.pdf>, str. 3.

²⁵ Tamtéž, str. 3.

²⁶ Dostupné z: <http://sweb.cz/jiri_hruska/> [cit. 22. 8. 2008].

Převzato z: Pike, G., Selby, D. 1994. *Globální výchova*. Praha: Grada.

²⁷ Tamtéž, str. 4.

představuje každý z těchto směrů specifický přístup ke specifickým problémům.“²⁸

Rozdíl mezi globální výchovou a GRV je tedy pravděpodobně v užším zaměření GRV. Vzhledem k tomu, že globální výchova není takto specificky vymezena, lze ji považovat za širší koncept, jehož je GRV součástí.

Lenka Dudková ve své bakalářské práci „Globální rozvojové vzdělávání v prostředí České republiky“ uvádí tvrzení Jana Činčery,²⁹ který toto pojetí potvrzuje. „*Globální výchovu chápu jako nadřazený pojem nad GRV, GRV jako výseč zaměřenou na porozumění situacím v rozvojových zemích, zatímco globální výchova zahrnuje třeba i oblast kooperace, zdravého životního stylu, životního prostředí, atd.*“³⁰

Autoři publikace Společný svět společnosti Člověk v tísní, v souladu s pojetím Evropského centra pro globální vzájemnou závislost a solidaritu Rady Evropy³¹, nabízí vymezení vztahů těchto směrů kde globální výchova je, v souladu se zjištěními této kapitoly, vnímána jako zastřešující koncept, který v sobě zahrnuje mnoho zmiňovaných směrů, včetně rozvojového vzdělání (viz obrázek č.1). Globální výchova, jakožto zastřešující koncept, obsahuje prvky jednotlivých směrů, včetně rozvojového vzdělávání. Tyto směry jsou vzájemně propojené a jednotlivá témata od sebe tedy nelze oddělit. Předpokládám, že témata a oblasti globální výchovy a GRV se prolínají a proto je v této práci věnován prostor oběma těmto konceptům.

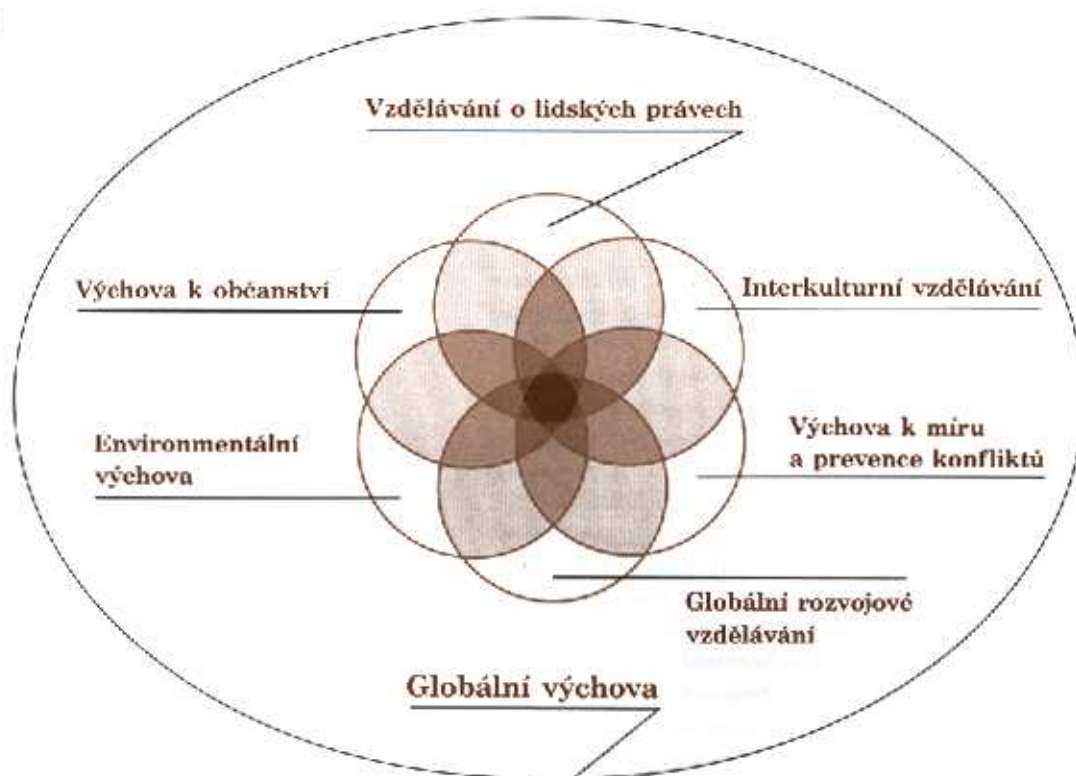
²⁸ Tamtéž, str. 6.

²⁹ Vyučující na Fakultě Pedagogické Technické univerzity v Liberci.

³⁰ Dudková, Lenka. 2006. *Globální rozvojové vzdělávání v prostředí České republiky*. Nepublikovaná bakalářská práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta, Katedra geografie, str. 12.

³¹ The European Centre for Global Interdependence and Solidarity, známé jako North-South Centre (Centrum Sever-Jih), bylo založeno v roce 1989 Radou Evropy pro podporu spolupráce mezi Severem a Jihem a zlepšení vzdělávání, výchovy a informovanosti (nejen) obyvatel Evropské unie.

Obrázek č. 1: Vymezení GRV ve vztahu k dalším druhům vzdělávání a výchov

Zdroj: Kolektiv autorů: Společný svět

Rilli Lappalainen³², v příspěvku na Evropské konferenci o rozvojovém vzdělávání pojem globální výchova ztotožňuje s pojmem rozvojové vzdělávání. „Rozvojové vzdělávání pokrývá zvyšování povědomí, vzdělávání, kampaně, advokacii i školení. Mluvíme-li o rozvojovém vzdělávání, můžeme mít na mysli stejně tak výchovu k lidským právům, nebo environmentální výchovu. Můžeme mít ale také na mysli výchovu proti rasismu či výchovu k mírovému soužití.“³³

Jak je zřejmé, pojem rozvojové vzdělávání je vnímán jako širší koncept, který zahrnuje kromě osvěty také další vzdělávací směry, jako je například výchova k lidským právům či environmentální výchova. Rozvojové vzdělávání v tomto smyslu splývá s globální výchovou, jak bylo popsáno výše. Také Stephen McCloskey³⁴ nepovažuje tyto dvě oblasti za odlišné. „Neexistuje skutečný rozdíl mezi rozvojovým a globálním

³² předsedkyně evropského Fóra pro rozvojové vzdělávání, Development Education Forum - DEF

³³ European Conference on Public Awareness and Development Education for North/South Solidarity, *Speech of Rilli Lappalainen, Chair of Development Education Forum*. 2005. [online] Dostupné z: <http://www.concordeurope.org/Files/media/internetdocumentsENG/3_Topics/Topics/2_Development_education/2_CONCORD_documents/European_Conference_on_Public_Awareness_Raising_and_Development_Education_for_North_South_solidarity_19_20_May_2005.pdf>.

³⁴ Centrum pro globální vzdělávání, Irsko, (Centre for Global Education, Ireland)

vzděláváním (výchovou). Různé organizace používají pro tuto oblast vzdělávání a výchovy odlišné termíny. Jedním z důvodů, proč tomu tak je, je obtížnost vysvětlení a shrnutí různých aspektů postupů v rozvojovém vzdělávání: týká se aktivního vzdělávacího procesu, využití aktivity, narůstajícího povědomí o globálních tématech, podpory hodnot, dovedností a znalostí a co je nejvíce důležité – pomáhá lidem stát se vnímavými k činnosti, jež přináší skutečnou změnu. Místo toho, aby se lidé pouze učili o globálních tématech, využívají svoje znalosti k činnosti, které pomáhají bojovat s chudobou, nerovností a nespravedlností doma i za hranicemi. V praxi není terminologie důležitá. To důležité je, že lidé mají přístup k takovým činnostem a stávají se vnímavými ke globálním tématům a problémům.“³⁵

Lze se spolu se Stephen McCloskeym domnívat, že oba termíny jsou tak úzce provázané, že je od sebe nelze vždy odlišit. Proto pro účely této práce je termín GRV chápán jako koncept, který v sobě zahrnuje nejen témata související s rozvojovými zeměmi, ale také témata z dalších „výchov“, jako je například výchova k lidským právům, multikulturní výchova atd. Toto pojetí je v souladu s uvedeným vymezením GRV ve vztahu k dalším výchovám, viz obrázek č. 1. V tomto pojetí je zdůrazněna propojenost jednotlivých výchov.

.3.2.4. Rozvojové vzdělávání

Rozvojové vzdělávání (termín, který uvádí ve svých materiálech ADRA, Partners Czech či INEX-SDA) vychází z anglického termínu „Development Education“, které v zahraničí používají například Asociace pro rozvojové vzdělávání³⁶, Fórum pro rozvojové vzdělávání³⁷ či Evropský projekt pro výměnu poznatků v rozvojovém vzdělávání³⁸.

ADRA, která používá termín rozvojové vzdělávání, na svých stránkách přímo odkazuje na definici převzatou od britské Asociace pro rozvojové vzdělávání. Z této definice čerpá také Člověk v tísni, když ji modifikuje a používá pro svou definici GRV, která byla představena, a ze které tato práce vychází. To vypovídá o tom, že ač se jedná o různé výrazy, přece označují totéž.

³⁵ Dudková, Lenka. 2006. *Globální rozvojové vzdělávání v prostředí České republiky*. Nepublikovaná bakalářská práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta, Katedra geografie, str. 10-11.

³⁶ Development Education Association-DEA

³⁷ Development Education Forum-DEF

³⁸ Development Education Exchange In Europe Project-DEEEP

Společnost pro Fairtrade, která donedávna měla spojení „rozvojové vzdělávání“ přímo ve svém názvu, na svých webových stránkách používá oba termíny – rozvojové vzdělávání i GRV. Zatímco v sekci „rozvojové vzdělávání“ uvádí pouze definici GRV³⁹, v názvu jednoho z posledních projektů (Global Issues – rozvojové vzdělávání při výuce angličtiny⁴⁰) používá opět „rozvojové vzdělávání“. Z toho lze usoudit, že tyto termíny užívá jako synonyma.

Z dostupných zdrojů se mi nepodařilo vyhledat v českém prostředí žádnou jinou, vlastní, definici toho, co je to rozvojové vzdělávání.

Definice rozvojového vzdělávání britské Asociace pro rozvojové vzdělávání je nejčastěji uváděnou zahraniční definicí, o níž se NNO v České republice opírají. Tato definice říká, že cílem RV je „**odhalit souvislosti** mezi životy lidí v rozvojových zemích Jihu a rozvinutých státech Severu, **umožnit jim porozumět** souvislostem mezi jejich životem a životy lidí, kteří žijí jinde ve světě, **zvýšit porozumění** ekonomickým, sociálním, politickým a environmentálním procesům, které ovlivňují náš život, **rozvíjet dovednosti, postoje a hodnoty**, které umožňují lidem být aktivní a spolupracovat tak, **aby došlo ke změně** a aby byli schopni kontrolovat svůj vlastní život a směřovat k dosažení spravedlivějšího a udržitelnějšího světa, ve kterém jsou zdroje a moc spravedlivě rozděleny.“⁴¹

Pro porovnání se nabízí jiná zahraniční definice Fóra pro rozvojové vzdělávání a Evropského projektu pro výměnu poznatků v rozvojovém vzdělávání DEEEP. Ta uvádí, že „rozvojové vzdělávání je **aktivní proces učení** založený na hodnotách solidarity, rovnosti, inkluze a spolupráce. Umožňuje lidem **posun od základního povědomí** o mezinárodních otázkách rozvoje a udržitelného lidského rozvoje, **přes pochopení příčin a následků** globálních jevů **k osobnímu zapojení a akci**... Směřuje k aktivnímu zapojení občanů a podílení se na vytváření spravedlivějších a udržitelnějších mezinárodních politik, které jsou založeny na ekonomické, sociální a environmentální spravedlnosti a lidských právech.“⁴²

Jak z těchto příkladů vyplývá, termíny GRV a rozvojové vzdělávání opravdu lze považovat za totožné. Definice GRV Člověka v tísní očividně čerpá z uvedených definic, které jsou užívány v zahraničí, klade důraz na angažovaný přístup příjemců vzdělávacího procesu a v konečném důsledku spěje k vytvoření spravedlivé společnosti a světa, který je v rozvoji udržitelný.

³⁹ Dostupné z: <<http://www.fairtrade.cz/index.php?clanek=498>> [cit. 28.8.2008].

⁴⁰ Dostupné z: <<http://www.fairtrade.cz/index.php?clanek=11>> [cit. 28.8.2008].

⁴¹ Dostupné z: <<http://www.dea.org.uk/sub-538531>> [cit. 28.8.2008].

⁴² Dostupné z: <<http://www.deeep.org/whatisde.html>> [cit. 29.8.2008].

3.2.5. Rozvojová výchova

Další termín, se kterým se v českém prostředí setkáváme, je **rozvojová výchova**. Používá jej v České republice například Asociace pro mezinárodní otázky. Michal Procházka, člen Asociace a jeden z myšlenkových otců projektu Cesty rozvojové výchovy tento termín charakterizuje takto: „Rozvojovou výchovou myslíme **průřezovou disciplínu zahrnující témata z oblasti udržitelného rozvoje, lidských práv, ekologické, multikulturní (interkulturní) a globální výchovy, jejímž cílem je pochopení vztahů mezi životy lidí z tzv. vyspělých a tzv. rozvojových zemí a na jejím základě také podpora mezinárodní rozvojové spolupráci.**“⁴³

V rozhovoru s Václavem Prášilem, koordinátorem projektu Cesty rozvojové výchovy, který byl veden v rámci výzkumu k empirické části této práce, došlo k zjištění, že v rámci tohoto projektu byla, kromě výše zmíněné definice, vytvořena také definice globální výchovy, která je charakterizována jako „proces směřující k **posílení odpovědnosti za přírodní, hospodářské, sociální a kulturní prostředí světa v lokálním i globálním měřítku, přičemž důraz je kladen na pochopení provázanosti světa a potřebu systémovosti při řešení globálních problémů.**“⁴⁴ GRV je podle Václava Prášila propojení těchto dvou konceptů. Zejména definice rozvojové výchovy je velice zajímavá, protože poukazuje na širokou škálu témat a oblastí, kterými se GRV zabývá. Propojení globální a rozvojové výchovy v tomto pojetí potvrzuje domněnku, že GRV opravdu představuje jakýsi most mezi těmito dvěma směry, které od sebe nelze odlišit. V návaznosti na pojetí Evropského fóra mladých lze globální výchovu vnímat jako širší, zastřešující koncept. V Českém prostředí, v definici GRV, dochází k jejich propojení. Situaci na poli terminologie v České republice dokresluje dále fakt, že jeden z projektů, který realizuje Člověk v tísni, průkopník GRV, se nazývá přímo Rozvojová výchova na základních a středních školách⁴⁵. Vzhledem k tomu, že na stránkách projektu Varianty Člověka v tísni je tento projekt řazen pod aktivity GRV, předpokládám, že se opět jedná o označení téhož. Tento projekt je realizován od roku 2003 a termín rozvojová výchova je pravděpodobně dědictvím z doby, kdy termín GRV nebyl ještě zaveden.

⁴³ Rozhovor 3. Václav Prášil, koordinátor projektu Cesty rozvojové výchovy, Asociace pro mezinárodní otázky. Vedla Petra Antošová 23.6.2008.

⁴⁴ Rozhovor 3. Václav Prášil, koordinátor projektu Cesty rozvojové výchovy, Asociace pro mezinárodní otázky. Vedla Petra Antošová 23.6.2008.

⁴⁵ Dostupné z: <<http://www.varianty.cz/new/index.php?id=3&project=11>> [cit. 29.8. 2008].

.3.2.6. Zvyšování povědomí o rozvojové problematice

Při hledání odpovědi na první výzkumnou otázku „Co je to GRV?“ je třeba zmínit ještě jeden termín, se kterým se v České republice i v zahraničí v souvislosti s GRV lze setkat. Je to termín „zvyšování povědomí o rozvojové problematice“ či jednoduše „osvěta“. Tyto termíny jsou překladem anglického „awareness raising“. K zvyšování povědomí může dojít např. psaním článku o rozvojové problematice, pořádáním akcí pro veřejnost či oslovováním veřejnosti v rámci nejrůznějších kampaní, akčních dnů atd. Asi nejvýznamnější z aktivit zvyšování povědomí o rozvojové problematice v České republice je kampaň Česko proti chudobě. Jedná se o koalici českých NNO sdružených v celonárodní obdobě britské kampaně Globální výzva k akcím proti chudobě⁴⁶.

Od GRV se osvěta liší především metodami, kterých využívá (kampaň) a cílovými skupinami (státní správa, politici), na něž se zaměřuje.

Přestože rozdíly mezi těmito dvěma disciplínami jsou zřejmé, o jejich vztahu se v České republice i v Evropské unii vedou v současné době diskuse. Tyto dvě oblasti jsou zpravidla vnímány jako dvě strany téže mince. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, ve svém dotačním titulu vyčleněném na aktivity GRV, spojuje tyto dvě oblasti dohromady (Rozvojové vzdělávání a osvěta). Při FORS existují dvě pracovní skupiny, jedna zaměřená na rozvojové vzdělávání, jedna na osvětu a proto i tato práce pojednává o těchto dvou oblastech dohromady. Do výzkumu empirické části této práce jsou tak zahrnuty i NNO, které se zabývají přímo osvětou, a předmětem zájmu bylo rovněž, jak kampaně vnímají zástupci NNO, zdali je i oni považují za součást GRV či nikoliv.

Rozhodnutí pojetí tyto dvě oblasti dohromady by měl usnadnit pohled do zahraničí, protože právě na evropské úrovni jsou tyto dvě oblasti často spojovány. Neznamená to, že by se snad jednalo o totožné pojmy, spíše je tím zdůrazněna vzájemná propojenost a souvislost těchto dvou směrů. V Příspěvků k rozvojovému vzdělávání a zvyšování povědomí Rady Evropské unie jsou rozvojové vzdělávání a zvyšování povědomí (RZVP), tedy osvěta, jak ze samotného názvu tohoto dokumentu vyplývá, pojímány dohromady. Obě přispívají k odstraňování chudoby a podpoře udržitelného rozvoje. Jsou založeny na hodnotách, jako jsou lidská práva, sociální odpovědnost, rovnost

⁴⁶ GCAP-Global call for Actions against Poverty, je aliance asi stovky národních platform obchodních organizací, komunit, náboženských skupin, ženských a mládežnických organizací, NNO a dalších, které mají shodný cíl-vybízet společnost k aktivitě směrem k dodržení politických slibů týkajících se zejména odstranění chudoby, dodržování lidských práv a férových obchodních podmínek. Dalšími tématy těchto platform jsou např.: odstranění dluhu rozvojových zemí, rovnost pohlaví či zvýšení objemu rozvojové pomoci zemím globálního Jihu. Dostupné z: <<http://www.whiteband.org/about-gcap/what-is-gcap>> [citace 27.8.2008].

pohlaví a pocit přináležitosti k jednomu světu. Obě disciplíny se snaží pochopit nerovnosti životních podmínek lidí a snaží se tyto nerovnosti odstranit. Oběma také jde o to ovlivnit společenské, hospodářské a politické situace, nebo situace v oblasti životního prostředí související s chudobou a udržitelným rozvojem.⁴⁷

Záměrem RVZP je pak „umožnit všem obyvatelům Evropy celoživotní přístup k informacím o problémech celosvětového rozvoje a významu těchto problémů z hlediska jednotlivce, poskytnout jim možnost těmto problémům porozumět a umožnit jim rovněž uplatňovat práva a odpovědnost obyvatel vzájemně závislého a měnícího se světa tím, že se budou moci podílet na vytváření spravedlivého a udržitelného světa.“⁴⁸

Přijetí osvěty jako součásti GRV tuto oblast rozšiřuje. Cílovou skupinou RVZP je celá evropská veřejnost. Také použití metod je široké. „RVZP využívá širokou škálu procesů s cílem zapojit občany do problematiky rozvoje a pomoci jim porozumět celosvětovému rozvoji, rozvíjet jejich schopnost zjišťování informací a účasti na rozvoji, budovat hodnoty, které mají zásadní význam pro spravedlivou společnost a udržitelný svět, obeznámit občany s různými hledisky a zkušenostmi a připravit je na podporu rozvoje spravedlivého a udržitelného světa.“⁴⁹

Jak z uvedených příkladů vyplývá, rozvojové vzdělávání a osvěta jsou vnímány jako neoddělitelné oblasti, které na sebe vzájemně navazují.

Rilli Lappalainen v řeči, kterou pronesla na Evropské konferenci o osvětě a rozvojovém vzdělávání pro solidaritu Sever – Jih⁵⁰ toto porozumění konceptu rozvojového vzdělávání dále specifikuje a uvádí, že rozvojové vzdělávání je „kontinuum vedoucí od zvyšování povědomí k mobilizaci občanů, zahrnující mnoho druhů aktivit...“⁵¹

Předpokladem pro propojení těchto dvou konceptů je společný cíl, kterým je zvýšení informovanosti a povědomí o rozvojové problematice a o možnostech aktivní participace v rámci celosvětových procesů za předpokladu, že při práci s různými cílovými skupinami je v rámci GRV a osvěty využíváno různých metod. Lze se domnívat, že definice GRV,

⁴⁷ Evropský konsensus o rozvoji: Příspěvek k rozvojovému vzdělávání a zvyšování informovanosti. 2007. Evropská komise, překlad. [online] Dostupné z: <<http://www.czechaid.cz/download.php?id=285>> The European Consensus on Development: The contribution of Development Education & AwarenessRaising. 2007. The European Commission. [online]. Dostupné z: <http://www.GLEN-europe.org/doc/european_consensus_30102007.pdf>.

⁴⁸ Tamtéž, str. 8.

⁴⁹ Tamtéž, str. 10.

⁵⁰ European Conference on Public Awareness and Development Education for North-South Solidarity

⁵¹ European Conference on Public Awareness and Development Education for North/South Solidarity, Speech of Rilli Lappalainen, Chair of Development Education Forum. 2005 [online]. Dostupné z: <http://www.concordeurope.org/Files/media/internetdocumentsENG/3_Topics/Topics/2_Development_education/2_CONCORD_documents/European_Conference_on_Public_Awareness_Raising_and_Development_Education_for_North_South_solidarity_19_20_May_2005.pdf>.

která v této práci slouží jako základní, je s tímto pojetím v souladu a proto se tato práce přiklání k širšímu pojetí GRV, které nelze oddělit od dalších (výše uvedených) výchov a které využívá rozmanité škály metod a nástrojů.

.3.2.7. Témata globálního rozvojového vzdělávání

Na základě analýzy webových stránek organizací a institucí, které se v České republice zabývají GRV, jsou tématy GRV nejčastěji spravedlivý obchod, rovnost pohlaví, rozdělení bohatství ve světě a socio-ekonomický rozvoj, globalizace, historické kořeny současného světa, humanitární pomoc a rozvojová spolupráce, chudoba, konflikty, lidská práva, lidský rozvoj, mezinárodní instituce a jejich činnost, migrace, mezinárodní dluh, nerovnost, podíl na rozhodování, populační vývoj, světový obchod či otázky týkající se vzdělání, zdraví a životního prostředí v České republice a v rozvojových zemích.⁵²

Témata GRV často korespondují s osmi okruhy, kterých se dotýká Miléniová deklarace. Ta byla podepsána v září roku 2000 na Summitu tisíciletí všemi 189 členskými státy OSN spolu s Vatikánem a Švýcarskem. Světové společenství se do roku 2015 odhodlalo usilovat o splnění osmi cílů, které představují nejzávažnější problémy současného světa a dotýkají se především rozvojových zemí. Světové společenství také stanovilo konkrétní měřitelné indikátory, jejichž číselné vyjádření je každý rok publikováno ve Zprávě o plnění rozvojových cílů tisíciletí.⁵³

Mezi osm vytyčených cílů patří:

1. odstranit extrémní chudobu a hlad
2. dosáhnout základního vzdělání pro všechny
3. prosazovat rovnost pohlaví a posílit roli žen ve společnosti
4. snížit dětskou úmrtnost
5. zlepšit zdraví matek
6. bojovat s HIV/AIDS, malárií a dalšími nemocemi
7. zajistit udržitelný stav životního prostředí
8. budovat světové partnerství pro rozvoj⁵⁴.

⁵² Dostupné z: <<http://www.varianty.cz/download/doc/stats/GrvA.pdf>>.

⁵³ The Millenium Development Goals Report

⁵⁴ Dostupné z: <<http://www.unmillenniumproject.org/goals/index.htm>> [cit. 27.8.2008].

Rozvojové cíle tisíciletí⁵⁵ představují rámec témat, kterými se GRV zabývá. Každý z cílů je rozdělen do několika úkolů, které obecné cíle specifikují. Na jejich podporu se v současné době staví většina zemí světa, v České republice se na prosazování jejich uskutečňování na úrovni státu, s podporou občanské společnosti, soustředí kampaň Česko proti chudobě.⁵⁶

GRV je navázáno na rozvojovou politiku státu, jak bylo ukázáno v souvislosti s koncepcí zahraniční rozvojové pomoci.⁵⁷ GRV má také objasnit základní pojmy, jako je např. humanitární pomoc a rozvojová spolupráce a přispět k pochopení toho, proč Česká republika poskytuje pomoc do zahraničí.

Rilli Lappalainen zdůrazňuje úzkou provázanost GRV a konceptu zahraniční rozvojové spolupráce. Zmiňuje, že „*pět zemí, které dosáhly cíle 0,7 % HND na poskytování zahraniční rozvojové spolupráce*⁵⁸, nebo se k tomu zavázaly, jsou také zeměmi, které nejvíce investují do rozvojového vzdělávání.“⁵⁹

Česká republika vynakládá na zahraniční rozvojovou spolupráci zhruba sedmkrát méně, než kolik by podle závazku mezinárodním institucím měla. Dlouhodobým doporučením OSN je vydávat na rozvojovou spolupráci 0,7 % HND.⁶⁰ V roce 2005 investovala Česká republika 135 milionů amerických dolarů, což představuje 0,11 % HND⁶¹ a to není ani minimální hranice, kterou po svých členech požaduje Evropská unie⁶². Ve srovnání s donory z nových členských států Evropské unie je nicméně i tak jedním z předních poskytovatelů zahraniční rozvojové spolupráce.

Přestože je GRV v České republice financováno především z prostředků na zahraniční rozvojovou spolupráci a toto téma je jedním z témat GRV, domnívám se, že úlohou GRV není obhajovat stanovisko jedné ze stran a stát se tak jakousi propagandou státní politiky či naopak oponentem, ale informovat o různých souvislostech a aspektech

⁵⁵ Millenium Development Goals

⁵⁶ Dostupné z: <<http://www.ceskoprotichudobe.cz/o-kampani/index.php?id=pozada>> [cit.27.8.2008].

⁵⁷ Viz kapitola 4.2.2.

⁵⁸ Členské země EU se zavázaly naplnit slib navýšení prostředků na zahraniční rozvojovou spolupráci na 0,56 % HND v roce 2010 a na 0,7 % HND do roku 2015, ale nové členské země, za výrazného přispění České republiky, si vymohly výjimku: mají usilovat o navýšení objemu zahraniční rozvojové spolupráce na 0,17 % HND do roku 2010 a na 0,33 % do roku 2015.

⁵⁹ *European Conference on Public Awareness and Development Education for North/South Solidarity, Speech of Rilli Lappalainen, Chair of Development Education Forum.* 2005. [online] Dostupné z: <http://www.concordeurope.org/Files/media/internetdocumentsFRE/3_Sujets_traites/3_2_sujets_traites/3_2_02_education_au_developpement/3_2_02_2_documents/3_2_02_2_documents_de_concord/confarenceeuropaenne.pdf>.

⁶⁰ *The 0.7 % target: An in-depth look* [online]. Dostupné z: <http://www.unmillenniumproject.org/reports/costs_benefits2.htm>.

⁶¹ Dostupné z: <http://www.rozvojovestredisko.cz/files/czechodastats_2000-05.xls>.

⁶² *The Millenium Development Goals. Europe Cares.* [online] Dostupné z: <http://ec.europa.eu/external_relations/un/summit_2005/millenium_dev_goals/depliant_002.pdf>.

poskytování rozvojové pomoci v historii a nyní. Úkolem GRV je podporovat různé pohledy v souladu se svými cíli, z nichž jedním je zprostředkovat pochopení souvislostí mezi lokálním a globálním, kontextu života v České republice a v rozvojových zemích.

Marcin Wojtalik z Polské humanitární organizace upozorňuje ve vztahu k tématům GRV na specifika nových členských států Evropské unie (a tedy i České republiky) ve srovnání se zeměmi, ve kterých je koncepce GRV již zaběhlá. Přestože se jedná o příspěvek z roku 2003, mnoho načrtnutých témat je dnes stále aktuálních a mohou posloužit jako východiska k snazšímu pochopení celého konceptu v prostředí České republiky.

Zmíněná specifika, podle Wojtalika, vyplývají z odlišného společensko-politického a ekonomického kontextu, zejména zkušenosti většiny nových členských států s komunistickým režimem. Transformace těchto států a přeměna v demokratické země, které se z příjemce zahraniční pomoci staly jejím právoplatným poskytovatelem, představuje pro organizace působící v oblasti rozvojové spolupráce a GRV výzvu, kterou je nutné v rámci jednotlivých aktivit reflektovat.⁶³

Jak dále uvádí Wojtalik, v nových členských zemích Evropské unie, kde byly v období minulých režimů páčány zločiny proti lidskosti, dále přetrvává ve společnosti nedůvěra k „sociální spravedlnosti“. Koncept solidarity a sociální spravedlnosti může v lidech vyvolávat negativní konotace a je tedy třeba pracovat s touto terminologií velice citlivě tak, aby reagovala na tyto specifické zkušenosti.

Přestože se Česká republika po ekonomické stránce neustále rozvíjí, životní úroveň obyvatelstva není totožná se starými členskými státy a pocit subjektivní chudoby je stále živý. Postoj ke zvyšování finančních prostředků na pomoc chudším zemím pak následkem toho může být odmítavější a nedůvěřivý. *„Od roku 1990 státy střední a východní Evropy (nové členské státy Evropské unie, poznámka autorky) byly příjemci mezinárodní pomoci a mnoho lidí stále tuto pomoc očekává a považuje za nezbytnou. Přestože došlo v posledních 13 letech k výrazným zlepšením po stránce ekonomické, míra chudoby (v těchto státech, poznámka autorky) stále převyšuje standardy Evropské unie. Pro mnoho lidí není zřejmé, proč by jejich země měly podporovat úsilí o globální solidaritu, když nezaměstnanost, sociální vyloučení a chudoba patří mezi každodenní zkušenost jich samých.“*⁶⁴

⁶³ Wojtalik, Marcin. 2003. *The Train to enlarged European Union*, DE Times. [online] Dostupné z: http://powiatkolobrzeg.home.pl/ngo/DOKUMENTY/TRAIN_TO_ENLARGED_EU_OXFAM.PDF.

⁶⁴ Wojtalik, Marcin. 2003. *The Train to enlarged European Union*, DE Times. [online] Dostupné z: http://powiatkolobrzeg.home.pl/ngo/DOKUMENTY/TRAIN_TO_ENLARGED_EU_OXFAM.PDF.

Také s ohledem na fakt, že se do nedávna na území České republiky nepohybovalo mnoho cizinců a zkušenost s lidmi z rozvojových zemí byla minimální, otázky spojené s životem v multikulturní společnosti jsou stále vnímány jako druhotné. Pokud chybí přímá zkušenost, chybí často také zájem. Další příčinou nízkého zájmu o rozvojová témata může být také to, že novým členským státům chybí koloniální minulost. Problémy rozvojových zemí jsou mnoha lidmi vnímány jako vzdálené,⁶⁵ jak zmiňuje Wojtalik.

.3.2.8. Závěr

Jak je z předchozí kapitoly patrné, setkáváme se v českém prostředí s mnoha termíny (GRV, rozvojové vzdělávání, rozvojová výchova, globální výchova), které ovšem, po bližší analýze, často označují totéž. Společné jsou těmto termínům zejména globální témata, kterými se zabývají a uvedení těchto témat do souvislostí mezi naším životem a životem lidí v dalších částech světa. Nejde pouze o zvyšování informovanosti, ale také o formování postojů a rozvíjení takových dovedností, které člověku umožní snazší orientaci v dnešním světě a umožní mu jednat.

Ani pohled na situaci v zahraničí výrazně neusnadnil orientaci v používané terminologii. Nejčastějšími termíny, se kterými se lze v literatuře a v neziskovém sektoru setkat, je rozvojové vzdělávání a globální výchova. Globální výchovu lze v návaznosti na provedenou analýzu jednotlivých definic, vnímat jako zastřešující vzdělávací koncept, který zahrnuje rozvojové vzdělávání a další výchovy jako například výchovu k demokracii a lidským právům⁶⁶. Přesto se lze domnívat, že jednotlivé směry jsou natolik vzájemně propojené, že je od sebe nelze oddělit. GRV je podle dosavadních zjištění oblast průřezová a multidisciplinární. Je to obecný termín, který nemá v zahraničí obdobu a lze usuzovat, že se částečně vypořádává s používanými termíny rozvojové vzdělávání, který nejčastěji slyšíme v neziskovém sektoru a globální výchova, který je běžně užívaný v českém vzdělávacím sektoru. Na základě dosavadní zkušenosti autorky a výše uvedené analýzy pojmů se lze domnívat, že termíny globální výchova a GRV lze v České republice považovat za synonyma.

⁶⁵ Wojtalik, Marcin. 2003. *The Train to enlarged Eu ropean Union*, DE Times. [online] Dostupné z: <http://powiatkolobrzeg.home.pl/ngo/DOKUMENTY/TRAIN_TO_ENLARGED_EU_OXFAM.PDF>.

⁶⁶ Viz obrázek č. 1.

Další související oblast, která je na evropské úrovni vnímána jako součást GRV, je zvyšování povědomí o rozvojové problematice, neboli osvěta. Ačkoliv osvěta je chápána především jako práce s širokou veřejností a proto metody práce s cílovými skupinami se od GRV mohou lišit, témata zůstávají shodná, stejně tak jako cíl. Vzdělávací a osvětové aktivity na základě těchto poznatků tedy od sebe nelze oddělit.

.4. Strukturální možnosti prosazování globálního rozvojového vzdělávání do praxe

.4.1.Důležité dokumenty a události na evropské úrovni

.4.1.1. Úvod

Počátky konceptu GRV v České republice jsou úzce spjaty se vstupem České republiky do Evropské unie. Vzhledem k tomu, že GRV si v České republice teprve hledá své stálé místo, protože se jedná o novou oblast, ve které chybí zkušenosti a odborníci, stejně tak jako dostatek finanční podpory, metodických zdrojů a literatury, proces zavádění témat GRV do povědomí české veřejnosti byl od začátku výrazně podporován ze strany Evropského společenství, kde je struktura organizací, které se zabývají touto oblastí, již pevně vystavena. Ačkoliv se tato práce soustředí na to, jaká je současná situace na poli GRV v České republice, není možné nevěnovat se celoevropským souvislostem, protože ty tvoří širší rámec pro to, co se v České republice děje. Evropské instituce měly zásadní podíl na zavádění konceptu GRV. Tyto souvislosti usnadní zasadit v České republice probíhající děje do širšího kontextu.

Za důležité je proto v této kapitole představit na evropské úrovni hlavní události a dokumenty, které přispěly ke zrodu a rozvoji GRV aktivit v České republice. Ačkoliv se nejedná o vyčerpávající přehled, považuji za důležité zmínit ty dokumenty a iniciativy, které se přímo dotýkají celkového nastavení GRV ve vztahu k NNO. Zvláštní důraz potom je kladen na doporučení, která z těchto iniciativ vyplývají pro nové členské státy Evropské unie a NNO. Na základě zjištění empirické části práce bude následně možné porovnat, jaké oblasti jsou vnímány jako problematické na evropské úrovni a v České republice. Přehled organizací, které se na evropské úrovni GRV věnují a o kterých je v této práci pojednáno, čtenář najde v příloze.

.4.1.2. Maastrichtský kongres

V roce 2002 se v Holandsku konal **Maastrichtský kongres**, celoevropské setkání o globální výchově, kterého se zúčastnili zástupci parlamentu, vlád jednotlivých zemí, místních samospráv i občanské společnosti. Tato konference navázala na výsledky Světového summitu OSN o udržitelném rozvoji, který se konal v tomtéž roce s hlavní myšlenkou, že udržitelného rozvoje a překonání nerovností ve světě lze dosáhnout skrze informování občanů a posílení občanské angažovanosti za předpokladu, že globální výchova tomuto procesu může výrazně napomoci. „*Evropa je rozmanitá, nachází se v globalizovaném světě, je třeba všestranného působení...Globální výchova může přispět k posílení mezinárodní solidarity, aktivnímu občanství skrze aktivní a reflektivní vzdělávací aktivity, které zrcadlí tuto rozmanitost.*“⁶⁷ Ve zprávě z této konference se uvádí, že přístup ke globální výchově je nezbytností a právem každého, což vyžaduje zvýšenou spolupráci na úrovni národní i mezinárodní. Doporučení pro členské státy Evropské unie a tedy i pro Českou republiku, mohou pomoci určit oblasti, na které evropské instituce upozorňují a na které je třeba se soustředit.

Do budoucna by evropské organizace a instituce měly:

- Pokračovat v procesu hledání definice globálního vzdělávání,
- navýšit finanční zdroje na aktivity rozvojového vzdělávání a osvěty,
- zajistit integraci globálního vzdělávání do oficiálního vzdělávacího systému na všech úrovních,
- vytvořit a zlepšit strategie pro zvyšování a zajištění kvality globálního vzdělávání,
- vytvořit systém pravidelného hodnocení, monitoringu a reportování.⁶⁸

⁶⁷ *European Strategy Framework for Improving and Increasing Global Education in Europe to the Year 2015 (The „Maastricht Global Education Declaration“).* [online]. 2002. Maastricht. Dostupné z: < http://www.coe.int/t/e/north-south_centre/programmes/3_global_education/b_Maastricht_Declaration/Maastricht_Declaration.pdf > .

⁶⁸ Tamtéž.

.4.1.3. Program posilování globálního rozvojového vzdělávání pro Českou republiku, Maďarsko, Polsko a Slovensko

Tento program byl iniciován Evropským centrem pro globální souvislosti a solidaritu Rady Evropy⁶⁹. S podporou nizozemského ministerstva zahraničních věcí byl vytvořen s cílem propagovat a posílit oblast GRV v zemích Visegrádské čtyřky, zajistit politickou podporu a přípravu strategických dokumentů, podpořit dialog a spolupráci mezi jednotlivými subjekty (vláda, parlament, samospráva, NNO), prostřednictvím vzdělávání posílit veřejné povědomí o otázkách globální provázanosti, mezinárodní solidarity a rozvojové spolupráce a sdílet poznatky z programu s dalšími zájemci z Evropy⁷⁰. V rámci této iniciativy se v České republice v roce 2005 konal národní seminář o GRV, Rada Evropy také iniciovala vznik dotačního titulu Ministerstva zahraničí na rozvojové vzdělávání a osvětu či aktivity GRV ve školách v rámci akce nazvané Týden pro globální výchovu. V tomto programu byla také zmíněna potřeba zhodnocení dosud probíhajících aktivit GRV, která je nyní realizována a o které více v následujícím odstavci.

.4.1.4. Peer Review – zhodnocení aktivit globálního rozvojového vzdělávání na národní úrovni

Již v roce 2002 bylo v Maastrichtské deklaraci⁷¹, kterou jsme si představili výše, zakotveno vytvoření systému „Peer Review“ pro oblast GRV v Evropě. Od roku 2003 byla v rámci tohoto procesu, ve spolupráci expertů Evropské sítě GENE a North South Centre při Radě Evropy, uskutečněna analýza stavu GRV ve čtyřech státech – v Rakousku, Holandsku, Finsku a na Kypru a publikována studie ke každé zemi. Hlavním posláním těchto studií je zlepšit a zvýšit podporu, přístup a dopad výsledků GRV v evropských státech⁷². Zprávy, které jsou výstupem tohoto procesu, by se měly stát nástrojem

⁶⁹ The European Centre for Global Interdependence and Solidarity (North South Centre)

⁷⁰ *Programme for Strengthening Global Development Education for the Czech Republic, Hungary, Poland and Slovakia*. [online, power pointová prezentace] Dostupné z: < www.rozvojovestredisko.cz/download.php?id=14>.

⁷¹ *European Strategy Framework for Improving and Increasing Global Education in Europe to the Year 2015 (The „Maastricht Global Education Declaration“)*. [online]. 2002. Maastricht. Dostupné z: < http://www.coe.int/t/e/north-south_centre/programmes/3_global_education/b_Maastricht_Declaration/Maastricht_Declaration.pdf>.

⁷² *Global Education in Austria. The European Global Education Peer Review Process. National Report on Austria*. North-South Centre of the Council of Europe. [online]. Dostupné z:

pro srovnání a zvyšování kvality GRV v jednotlivých státech i na celoevropské úrovni. Hlavními body zprávy je celkové zhodnocení situace na poli GRV (včetně zmapování jednotlivých oblastí – stát, veřejné instituce, NNO), příklady dobré praxe, silných a slabých stránek a soubor doporučení⁷³. Po České republice, kde proces právě probíhá, by měly přijít na řadu Irsko, Norsko a další Visegradské státy. Tato zpráva o stavu GRV aktivit v České republice by měla být publikována na podzim 2008. Jedná se o první ucelené zhodnocení GRV v České republice za účasti zahraničních expertů.

Již v první části tohoto procesu, kdy experti ze zahraničí navštívili Českou republiku, nastartoval intenzivnější spolupráci mezi NNO. Zájem ze strany evropských institucí vede přirozeně také k posílení role státních institucí, které dosud do aktivit GRV nebyly zapojeny. Tak bylo například v prvním kole jednání osloveno Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a další pedagogické instituce. Tlak ze strany Evropské unie a možnost srovnání se situací v dalších členských státech, bude mít jistě také vliv na zvyšování kvality GRV. Na základě doporučení, která Česká republika obdrží, bude poté možné určit další strategie a směry, kterými se GRV bude ubírat. Je pravděpodobné, že zhodnocení, které provádí experti ze zahraničí, umožní celou situaci vidět s nadhledem, který české NNO nemohou mít, protože v této oblasti působí teprve krátký čas. Nemají tolik zkušeností, navíc komplexnost tohoto výzkumu přispěje následně jistě i k lepší koordinaci jednotlivých aktivit.

.4.1.5. Evropský konsensus o rozvoji: Příspěvek k rozvojovému vzdělávání a zvyšování informovanosti

Tento dokument navazuje na Evropský konsenzus o rozvoji, který v roce 2005 vydala Rada Evropské unie a zástupci vlád členských států Evropské unie. Považují jej pro tuto práci za zcela zásadní. Jedná se o aktuální (2007) a ucelený pohled různých evropských institucí a organizací na současný stav rozvojového vzdělávání v Evropě.

Příspěvek k rozvojovému vzdělávání a zvyšování informovanosti byl vypracován zástupci značného množství organizací a institucí z oblasti mezinárodního rozvoje a rozvojového vzdělávání, včetně Rozvojového střediska Ústavu mezinárodních vztahů

< http://www.bmukk.gv.at/medienpool/13627/ge_prp_austria_report.pdf >, str. 14.

⁷³ *Global Education in Austria. The European Global Education Peer Review Process. National Report on Austria.* North-South Centre of the Council of Europe. [online]. Dostupné z:

< http://www.bmukk.gv.at/medienpool/13627/ge_prp_austria_report.pdf >, str. 14.

(předchůdce České rozvojové agentury) a vychází z prohlášení Evropského konsenzu o rozvoji, ve kterém je deklarováno, že se Evropská unie bude se zvláštní pozorností věnovat oblasti informování o rozvoji a zvyšování povědomí mezi občany jednotlivých států.⁷⁴ Toto prohlášení by mělo sloužit jako rámec pro rozvoj strategie na místní, regionální, vnitrostátní a evropské úrovni a je v souladu s postojem Ministerstva zahraničních věcí, které z něj bude čerpat při přípravě národní strategie⁷⁵.

V tomto dokumentu je o oblasti rozvojového vzdělávání a zvyšování informovanosti (dále jen RVZI) pojednáno dohromady.

Tento dokument nabízí strategický rámec určený nejen subjektům, které již na poli RVZI působí, ale i těm, kteří se ho dosud neúčastní. Odráží základní přístup Evropské komise a všech institucí a organizací, které se podílely na přípravě tohoto dokumentu, k charakteristice RVZI, cílům, záměru, cílovým skupinám, ale také se zamýšlí nad výzvami a příležitostmi, kterým na počátku 21. století RVZI čelí. Tyto výzvy jsou navázány na čtyři základní potřeby.

První je potřeba prohloubit evropské veřejné povědomí o mezinárodním rozvoji, který je třeba zasadit do širších souvislostí, poukázat na provázanosti a informovat o souvislostech na osobní, místní, vnitrostátní i mezinárodní úrovni. Druhou oblastí, na kterou by GRV mělo reagovat, je narůstající poptávka evropské veřejnosti po efektivní politice a po spolupráci v oblasti rozvoje. Tato potřeba pro oblast GRV znamená také zvyšující se nároky na kvalitu aktivit GRV. Zmíněna je také potřeba začlenit aktivity GRV do stávajících systémů formálního i neformálního vzdělávání a využití všech dostupných prostředků a pedagogických přístupů s cílem oslovit co nejširší evropskou veřejnost. S nárůstem nabídky GRV aktivit a poptávky ze strany veřejnosti souvisí další zmíněná potřeba využít odborných dovedností, metod a nástrojů, které povedou k zhodnocení a posouzení dopadu a kvality této práce. Pro proces evaluace může být velkým přínosem spolupráce a propojování činností NNO, ale i dalších aktérů, kteří v GRV působí napříč jednotlivými státy.⁷⁶ S ohledem na tyto potřeby je zpráva doplněna o doporučení pro Evropskou komisi, Evropský parlament, vlády jednotlivých států a NNO.

⁷⁴ *Evropský konsensus o rozvoji: Příspěvek k rozvojovému vzdělávání a zvyšování informovanosti*. 2007. Evropská komise, překlad. [online] Dostupné z: <<http://www.czechaid.cz/download.php?id=285>>. *The European Consensus on Development: The contribution of Development Education & Awareness Raising*. 2007. The European Commission. [online]. Dostupné z: <http://www.GLEN-europe.org/doc/european_consensus_30102007.pdf>, str. 2.

⁷⁵ [e-mail] Martin Náprstek, zástupce ředitele, Česká rozvojová agentura

⁷⁶ *The European Consensus on Development: The contribution of Development Education & Awareness Raising*. 2007. The European Commission. [online]. Dostupné z: <http://www.GLEN-europe.org/doc/european_consensus_30102007.pdf>, str. 5-6.

Mezi doporučení organizací občanské společnosti patří:

- Vytvořit strategii a vyčlenit zdroje na efektivní a cílenou propagaci RVZI, zejména ve vztahu k odvětví formálního i neformálního vzdělávání, odborníkům v této oblasti a k médiím,
- vybudovat partnerství a skutečnou spolupráci se zástupci výše zmíněných subjektů a umožnit tak začlenění otázek RVZI do probíhajících politik a postupů a do médií,
- soustředit se na spolupráci mezi jednotlivci a organizacemi na Severu a na Jihu,
- provést a veřejně zpřístupnit hodnocení a posouzení dopadů aktivit RVZI,
- navázat spolupráci a podporovat sdílení zkušeností v rámci akademických institucí a expertů.⁷⁷

.4.1.6. Prohlášení směřující k dosažení Rozvojových cílů tisíciletí prostřednictvím většího zapojení evropské veřejnosti v boji proti globální chudobě

Toto prohlášení vyjadřuje postoj a základní principy Fóra pro rozvojové vzdělávání při evropské konfederaci CONCORD k RV. Obsahuje soubor doporučení pro jednotlivé členské státy a instituce Evropské unie.

Mezi doporučení členským státům patří:

- Příprava a zavedení ucelené jednotné národní strategie k RV a osvětě,
- navýšení financování RV a osvěty v souladu s doporučením Rozvojového programu OSN, podle kterého by až 3 % z celkové částky poskytované na zahraniční rozvojovou spolupráci měla putovat na RV a osvětu, což souvisí také s nárokem na vyšší kvalitu, efektivnost a efektivitu poskytovaných aktivit,
- podpora zavádění a integraci témat RV a osvěty do školských kurikulů a vzdělávání učitelů a multiplikátorů, ale také rodičů, novinářů a dalších skupin v rámci formálního i neformálního vzdělávání,
- uvolnění dostatečných personálních a finančních zdrojů pro trénink multiplikátorů
- posílení dialogu mezi ministerstvy zahraničí a ministerstvy školství,
- výměna osvědčených způsobů, „best practices“ mezi vládami, NNO a dalšími zúčastněnými stranami ve prospěch kvality a podpory standardů RV a osvětových aktivit⁷⁸.

⁷⁷ *The European Consensus on Development: The contribution of Development Education & Awareness Raising*. 2007. The European Commission. [online]. Dostupné z: <http://www.GLEN-europe.org/doc/european_consensus_30102007.pdf> , str. 17-18.

⁷⁸ *Working to achieve the Millennium Development Goals through greater European public engagement in the fight against global poverty: A Position Paper by the CONCORD Development Education Forum*.

.4.1.7. Závěr

Jak je z předchozí kapitoly zřejmé, evropské instituce a úsilí Evropské unie vynaložené na podporu GRV hrají v procesu zavádění témat GRV do povědomí laické i odborné veřejnosti důležitou roli. Tlak ze strany těchto institucí působí často jako katalyzátor, spouštěč mechanismů na mezinárodní ale i na národní úrovni. Zkušenosti a osvědčené praktiky ze zahraničí do České republiky přináší inspiraci a návod na to „co funguje“ a kudy se ubírat, aby se neopakovaly chyby, které již udělali jiní, a aby cesta byla efektivní. Navržená doporučení a mezinárodní strategie lze využít pro tvorbu strategií a plánů na úrovni jednotlivých států, zároveň tak dochází k větší koordinaci, zvětšuje se prostor pro sdílení zkušeností a spolupráci.

Jelikož se Česká republika v roce 2004 stala součástí Evropského společenství, stala se také součástí zmíněných procesů, které jsou reflektovány na úrovni státu (při vytváření dotačních programů, uvolňování finančních prostředků, hledání dalších zdrojů, spolupráce se zahraničními ministerstvy a institucemi) tak na úrovni NNO (impulsy ze zahraničí, sdílení zkušeností).

Lze tedy předpokládat, že výsledky mezinárodních setkání a konferencí jsou určitým „vodítkem“ pro práci NNO a dalších institucí v České republice, že je možné se jimi nechat inspirovat.

Na základě analýzy vybraných dokumentů a závěrů z důležitých setkání na úrovni Evropské unie lze konstatovat, že za priority v oblasti GRV jsou považovány především oblast integrace obsahu GRV do formálního i neformálního vzdělávacího systému, zvyšování kvality poskytovaných aktivit, posílení spolupráce na národní a mezinárodní úrovni, navýšení financování GRV a hodnocení dosavadních výsledků.

Častým požadavkem evropských institucí je **nastavení procesů evaluace**. To je jedním z témat, které se i v České republice začíná stále více objevovat. Hodnocení aktivit GRV není snadné. Podle mé vlastní zkušenosti často mívá tendenci omezit se pouze na hodnocení kvantitativní, které je součástí každého projektu (kolik lidí bylo „vyškoleno“, kolik publikací bylo vydáno a distribuováno), „*kvantita zapojení však sama o sobě nevypovídá o kvalitě a kauzální vztah mezi zvýšením povědomí a soustavným chováním veřejnosti je extrémně vzácná*“⁷⁹.

2007. [online]. Dostupné z: < <http://www.trialog.or.at/images/doku/position-paper-on-development-education.pdf>>, str. 7-8.

⁷⁹ Evropská komise. *Evropský konsensus o rozvoji: Příspěvek k rozvojovému vzdělávání a zvyšování informovanosti*. 2007. [online] Dostupné z: <<http://www.czechaid.cz/download.php?id=285>>, str. 14.

Pokud chceme úspěšně hodnotit a posoudit dopad GRV aktivit, je třeba využít kvantitativních i kvalitativních metod měření a je nutné, aby projekty, které vznikají, měly kromě pevně stanovených indikátorů hodnocení nastaveny pevně také cíle, záměry a strategie. Na hodnocení je také třeba vyčlenit v projektu dostatečné finanční i lidské zdroje⁸⁰. V souvislosti s těmito doporučeními evropských platforem se empirická část věnuje tomu, jakým způsobem NNO působící v oblasti GRV v České republice hodnotí svou dosavadní práci a jaké nástroje k hodnocení používají.

V závěru této práce je evaluace a další doporučení konfrontována s výsledky empirické části. V rozhovorech, které byly vedeny se zástupci NNO je zjišťováno, jak jsou v České republice tyto oblasti reflektovány, jestli se na úrovni NNO a dalších institucí řeší a jakým způsobem.

.4.2. Globální rozvojové vzdělávání v České republice a vztah neziskových organizací k dalším subjektům

.4.2.1. Úvod

Znalosti nebo alespoň povědomí o problematice rozvojových zemí a o principech rozvojové spolupráce jsou v České republice doposud na nízké úrovni, jak vyplývá z výzkumu veřejného mínění, který v roce 2004 a 2006 iniciovalo Ministerstvo zahraničních věcí. V roce 2004 více než čtvrtina dotázaných (29 %) uvedla, že neví o tom, že by Česká republika pomáhala rozvojovým zemím⁸¹ a v roce 2006 na otázku „Slyšel(a) jste o vládním programu České republiky na pomoc chudým zemím?“ odpovědělo 41 % dotázaných že nikoliv⁸² a to přesto, že v posledních letech byly podniknuty kroky ke zlepšení této situace (například nárůst projektů zaměřených na GRV a aktivity v rámci kampaně Česko proti chudobě).

Ze zmíněného výzkumu také vyplývá, že, přestože tři pětiny Čechů někdy slyšely o vládním programu rozvojové pomoci, necítí se být dostatečně informováni (79 %) a uvítaly by více informací (69 %).

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ *Shrnutí výsledků výzkumu veřejného mínění o postojích české veřejnosti k zahraniční rozvojové pomoci.* [online]. 2004. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Dostupné z: <http://www.rozvojovestredisko.cz/vysledky_vvm.php>.

⁸² *Výsledky výzkumu veřejného mínění.* 2006. [online]. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Dostupné z: <<http://www.rozvojovestredisko.cz/download.php?id=112>>.

Nejedná se pouze o pocit. Z výzkumu také vyplynulo, že 80 % Čechů nikdy neslyšelo o Rozvojových cílech tisíciletí a jen 15 % občanů správně určilo název kampaně Česko proti chudobě⁸³.

Také na straně státu se v České republice stále více hovoří o potřebě zvyšování povědomí o problémech rozvojového světa, především ve vazbě na podporu českého programu zahraniční pomoci, který je definován v Konceptu zahraniční rozvojové pomoci na léta 2002–2007. Pojem rozvojová výchova, rozvojové vzdělávání či GRV zde sice není explicitně použito, nicméně záměr ministerstva soustředit se na oblast rozvojového vzdělávání a osvěty se projevuje, mj., v realizaci projektů zaměřených na státní správu, média, základní a střední školy a v neposlední řadě neziskové organizace v oblasti informovanosti o mezinárodní rozvojové spolupráci.

NNO na tomto poli hrají významnou roli, neboť jsou v České republice iniciátory a hybateli v procesu zavádění zásad alternativních výchov do vzdělávacího systému. Podílí se na definování a formulaci obsahu a cílů GRV a pomáhají školám s uváděním školské reformy do praxe.

Zájem o GRV se zrcadlí i v činnosti Českého fóra pro rozvojovou spolupráci, platformy českých NNO, které se zabývají rozvojovou spoluprací, rozvojovým vzděláváním a humanitární pomocí, v rámci kterého vznikla v roce 2007 pracovní skupina zaměřená na rozvojové vzdělávání.

Tato pracovní skupina se podílí na obhajobě a prosazování GRV vůči partnerům, zejména státní správě, účastní se připomínkování materiálů z evropské úrovně a v rámci ní dochází ke sdílení informací a vytváření nových koncepcí.

V této kapitole je cílem odpovědět na třetí výzkumnou otázku. Bude představeno institucionální zázemí GRV a hlavní aktéři, se kterými NNO přijdou do kontaktu. Vzhledem k tomu, že Ministerstvo zahraničních věcí je v České republice hlavním donorem, je zmíněno také kolik finančních prostředků bylo dosud na GRV poskytnuto.

⁸³ *Výzkum veřejného mínění 11/2006*. [online]. 2006. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Dostupné z: <<http://www.rozvojovestredisko.cz/download.php?id=113>>.

.4.2.2. Neziskové organizace a Ministerstvo zahraničí České republiky

V oblasti koordinace aktivit GRV neexistuje jednotný model. V zahraničí se zpravidla o tuto agendu dělí Ministerstvo školství a Ministerstvo zahraničí či Rozvojová agentura. Například ve Finsku je GRV v gesci Národního ústavu pro vzdělávání⁸⁴, které se skládá z pedagogů, stejně tak jako zástupců Ministerstva zahraničí či rozvojových agentur.

V České republice dosud zůstává hlavním koordinátorem a také donorem Ministerstvo zahraničí. Poskytování dotací na GRV je součástí prostředků poskytovaných na zahraniční rozvojovou spolupráci.

V této kapitole jsou zdrojem informací zkušenosti autorky a publikace „Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky“⁸⁵.

Novým prvkem, který je v této koncepci obsažen, je deklarovaná vstřícnost a otevřenost vůči NNO. Vláda České republiky v Koncepci, vedle subjektů soukromého sektoru, odborů, akademické obce, médií a církve, NNO deklaruje za své partnery v oblasti zahraniční rozvojové spolupráce⁸⁶.

„V systému české rozvojové spolupráce má neziskový sektor své nezastupitelné místo. Podíl NNO na realizaci rozvojové spolupráce trvale roste. V roce 2005 činil podíl rozvojových projektů NNO (realizovaných v zahraničí i v České republice) 36 % z celkového počtu realizovaných projektů.“⁸⁷

Na systému zahraniční rozvojové spolupráce se podílí asi třicet NNO, které působí v celé řadě rolí. Jsou realizátory rozvojových projektů, přispívají k debatě o současném stavu a perspektivách naší rozvojové spolupráce, organizují kampaně na podporu myšlenek solidarity s obyvateli rozvojových zemí, organizují školení a vzdělávací akce pro neziskovou sféru i pro veřejnost, spolupracují s dalšími vzdělávacími institucemi v oblasti rozvojové výchovy a vzdělávání. Stále přetrvává jejich důležitá funkce distributorů humanitární pomoci, s níž v 90. letech do systému zahraniční rozvojové spolupráce především vstupovaly. „V roce 2005 Ministerstvo zahraničí České republiky podstatně navýšilo prostředky na dotační tituly, které vyhláší každoročně od roku 2003

⁸⁴ National Board of Education

⁸⁵ Adamcová, Nicol a kol. 2006. *Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů pro Ministerstvo zahraničních věcí České republiky.

⁸⁶ Adamcová, Nicol a kol. 2006. *Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů pro Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, str. 13.

⁸⁷ Tamtéž.

a v jejichž rámci již byly poskytnuty dotace v celkové výši zhruba 6 mil. Kč.“⁸⁸ Dotační tituly jsou zaměřeny na budování rozvojových kapacit a partnerství, vzdělávání a osvětu a podporu kapacit platformou NNO. NNO se samozřejmě mohou hlásit i do dotačních výběrových řízení dalších sektorových ministerstev. Ministerstvo zahraničí je nicméně ústředním koordinačním orgánem. Pracuje zde Odbor rozvojové spolupráce a humanitární pomoci, který agendu řídí a ve své činnosti využívá síť zastupitelských úřadů České republiky přímo v rozvojových zemích.

Na GRV ministerstvo pravidelně vypisuje dotační řízení od roku 2004 v rámci titulu „Rozvojové vzdělávání a osvěta“. Od roku 2004 podpořilo ministerstvo z tohoto grantu kolem 48 projektů za téměř 31 milionů korun (viz tabulka č.1.1). V roce 2003–2006 pak ještě zvlášť projekty Člověka v tísní v celkové hodnotě 7 a půl milionu korun. Za posledních 4–5 let to tedy je celkově kolem 40 milionů korun. Realizátory 90–95 % podpořených projektů byly NNO, pouze ve čtyřech případech se jednalo o univerzity.⁸⁹

Martin Náprstek, zástupce ředitele České rozvojové agentury, přiznává, že tato částka je stále poměrně malá, v porovnání především se starými členskými státy Evropské unie. Na druhou stranu je to částka velice vysoká v porovnání s objemem peněz, které na GRV dávají Polsko, Maďarsko či Slovensko. Zcela jinde se pak v souvislosti s finančními prostředky alokovanými na aktivity GRV ocitají pobaltské státy, které se tímto tématem teprve pozvolna začínají zabývat.⁹⁰

Vývoj financování projektů GRV je závislý na plánu státního rozpočtu a rozpočtu na zahraniční rozvojovou spolupráci, jehož je součástí. Předpokládaný nárůst by podle Martina Náprstka měl být 10–15 % ročně.⁹¹

Nejen v oblasti financování vidí do budoucna Martin Náprstek jako nutnost zapojit do agendy související s GRV mnohem více Ministerstvo školství a zintenzivnit spolupráci tak, aby Ministerstvo školství převzalo pedagogickou a metodickou část agendy GRV a Ministerstvo zahraničí se pak nadále soustředilo na část obsahovou, tedy jednotlivá rozvojová témata.⁹²

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ [E-mail] Martin Náprstek, zástupce ředitele, *Česká rozvojová agentura*.

⁹⁰ Rozhovor 6. Martin Náprstek, zástupce ředitele, *Česká rozvojová agentura*. Vedla Petra Antošová 16. 5. 2008.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Tamtéž.

Tabulka č. 1.1: Podpořené projekty z dotace MZV ČR „Rozvojové vzdělávání a osvěta“ 2004–2008

Rok	počet projektů	poskytnuté dotace
2004	2	0,5 mil. Kč
2005	7	2 mil. Kč
2006	7	4,4 mil. Kč
2007	10	7,2 mil. Kč
2008	11	10,9 mil. Kč
trilaterální projekty	2006: 2	1,5 mil. Kč
2006–2007	2007: 9	3,66 mil. Kč
CELKEM	48	30,16 mil. Kč

Zdroj: Česká rozvojová agentura

.4.2.3. Neziskové organizace a Česká rozvojová agentura

K 1.1.2008 byla založená Česká rozvojová agentura, která navazuje na svého předchůdce Rozvojové středisko. To bylo v roce 2001 zřízeno jako projekt rozvojového programu OSN, které v rámci posilování kapacit transformujících se zemí poskytl prostředky na zřízení instituce, která by byla schopná a připravená poskytovat odborné konzultace a rady ve prospěch systému rozvojové spolupráce. Česká rozvojová agentura je organizační složkou Ministerstva zahraničí, takže patří do jeho struktury. NNO jsou ve vztahu k agentuře partnerem a realizátorem projektů zahraniční rozvojové spolupráce, včetně projektů GRV. Hlavní těžiště práce agentury nicméně, podle slov Martina Náprstka, zástupce ředitele, spočívá a bude i nadále spočívat v přípravě a koordinaci bilaterálních zahraničních projektů v rozvojových zemích.⁹³ Česká rozvojová agentura plní především roli implementační. Podílí se na formulaci a identifikaci témat zahraniční rozvojové spolupráce, na která jsou v České republice následně vypsána výběrová řízení.

⁹³ Rozhovor 6. Martin Náprstek, *zástupce ředitele, Česká rozvojová agentura*. Vedla Petra Antošová 16. 5. 2008.

Konkrétněji, ve vztahu ke GRV, se poté Česká rozvojová agentura především podílí na přípravě vypsání dotačních programů, na vyhodnocování podaných žádostí a monitoringu aktivit. Česká rozvojová agentura je od roku 2004 členem expertního týmu GENE, kde působí experti na GRV z celé řady evropských států. V rámci procesu Peer Review, které je iniciativou tohoto seskupení Česká rozvojová agentura plní roli organizační a částečně i metodickou, jakožto prostředník pro setkání zahraničních expertů s experty z České republiky.⁹⁴

.4.2.4. Neziskové organizace a České fórum pro rozvojovou spolupráci FORS

Přestože v České republice neexistuje platforma NNO, která by se soustředila přímo na oblast GRV, jak je tomu v některých jiných zemích, FORS, který byl založen v roce 2002, hraje významnou roli v procesu koordinace a zastupování projektů GRV svých členů ve vztahu ke státním i evropským institucím. V roce 2003 se FORS stal jedním ze zakládajících členů organizace CONCORD, Evropské konfederace NNO pro humanitární pomoc a rozvoj. Pro vykreslení situace na poli GRV v České republice tedy není možné tuto organizaci vynechat.

Roli FORS popisuje Jana Krczmářová, vedoucí sekretariátu, jako poskytování informací, podpora členským organizacím ve smyslu zprostředkování výměny zkušeností a informací, pořádání školení, vysílání zástupců organizací na relevantní semináře, konference a jiné akce v České republice, ale především v zahraničí, na úrovni Evropské unie. FORS se podílí na přípravě společných aktivit, jako je aktuálně například konference, která se bude konat v čase českého předsednictví Evropské unie⁹⁵, kam se GRV podařilo prosadit jako součást agendy. FORS sdružuje české NNO, které se zabývají rozvojovou spoluprací či humanitární pomocí. GRV se věnují zhruba 2/3 členů FORS, jedná se tedy o významnou část. O tom svědčí i fakt, že při FORS fungují dvě pracovní skupiny – jedna zaměřená na GRV, druhá na osvětu.

Pracovní skupiny FORS jsou základním nástrojem zapojení organizací FORS do činnosti platformy, podílení se na formulaci stanovisek a celkového směřování FORS. Pracovní skupiny jsou prostorem ke společné práci, zvyšování odbornosti, přípravu

⁹⁴ Rozhovor 6. Martin Náprstek, zástupce ředitele, *Česká rozvojová agentura*. Vedla Petra Antošová 16. 5. 2008.

⁹⁵ Rozhovor 20, Jana Krczmářová, vedoucí sekretariátu, *Fórum organizací pro rozvojovou spolupráci*. Vedla Petra Antošová 27. 6. 2008.

stanovisek, výměnu informací a koordinaci společného postupu vůči partnerům FORS a veřejnosti.⁹⁶

Od svého založení hrál FORS významnou roli v poskytování informací o tom, jak získat prostředky na společné projekty českých a dalších evropských NNO a podporoval spolupráci. Působil při zavedení grantového programu Ministerstva zahraničí na podporu GRV, zatímco nyní se soustředí především na umožnění přístupu českých NNO k evropským prostředkům. Podílí se na formulování požadavků vůči Evropské komisi, aby byla kritéria poskytování grantů pro místní NNO vůbec přístupná. Z členských organizací má své zástupce v pracovní skupině evropského Fóra pro rozvojové vzdělávání, členským organizacím poskytuje určitý servis ve formě školení, odborných konzultací a poskytování informací a asistence při sestavování projektových žádostí.⁹⁷

.4.3. Školská reforma a globální rozvojové vzdělávání

.4.3.1. Úvod

Jak vyplývá z předchozí kapitoly, mezi doporučení ze strany Evropské unie patří také prosazování témat GRV do formálních vzdělávacích soustav jednotlivých států. V České republice školská reforma právě probíhá a je zajímavé sledovat, v čem tato reforma spočívá, jaké má kořeny a v neposlední řadě jakým způsobem jsou v ní promítnuta témata GRV a co z toho plyne pro NNO, které se GRV zabývají.

V minulém roce začaly 1. a 6. třídy základní školy s novinkou – školními vzdělávacími programy. Ty představují příležitost pro školy vytvořit si svůj vlastní program na základě sdílení představ a zkušeností celého pedagogického sboru. Poprvé v historii školství tak školy vytváří ucelený vzdělávací program, který je sestaven pro potřeby konkrétních žáků a konkrétní školy⁹⁸.

V dalších letech se k tvorbě školních vzdělávacích programů postupně budou přidávat další ročníky, to znamená tento rok druhé a sedmé třídy a tak dále. Gymnázia se k experimentu připojí od začátku září 2009 a časem i ostatní střední školy. Výuka podle nových školních vzdělávacích programů se v této době už pilotně zkouší i na některých středních odborných školách.

⁹⁶ Dostupné z: <<http://www.FORS.cz/22pracovni.htm>> [cit. 20. 8. 2008].

⁹⁷ Rozhovor 20, Jana Krczmářová, vedoucí sekretariátu, *Fórum organizací pro rozvojovou spolupráci*. Vedla Petra Antošová 27. 6. 2008.

⁹⁸ Kol. autorů. 2005. *Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů v základním vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. [online] Dostupné z: <<http://www.rvp.cz/soubor/manual.pdf>>.

„Místo učení velkého kvanta informací a biflování znalostí zpaměti by se děti měly učit komunikovat, vyhledávat informace a samostatně je zpracovávat. Diskutovat, kriticky třídit a hodnotit informace, obhajovat své názory, přemýšlet nad problémy a navrhnout jejich řešení, stejně tak jako i prezentovat svůj názor nebo práci. Ideou projektu je i to, aby se děti naučily hodnotit samy sebe a obhájit vlastní názor.“⁹⁹

Tento proces souvisí s celkovou reformou školství, od které si jedni slibují revoluční změny, druhými je proklínána a pokládána za zbytečnou, mnozí o ní vůbec neví (bohužel se to týká i přímo zainteresovaných stran, učitelů a rodičů. Média tomuto tématu dosud také nevěnovala velkou pozornost, což značně ztěžuje samotné zavádění reformních bodů do české vzdělávací soustavy.

V souvislosti s cíli empirické části této práce, mezi něž patří zmapování situace na poli GRV z pohledu NNO a zjistit jak ze své perspektivy vnímají svůj přínos k začleňování témat GRV do oficiální vzdělávací soustavy, je nutné podívat se nyní blíže na proces, který v České republice, v souvislosti s reformou vzdělávacího systému, probíhá. Pro pochopení širšího kontextu, v rámci kterého reforma uzrávala a vznikla, je popsáno, jaké byly okolnosti školské reformy a jaké procesy k ní vedly, jakým způsobem dává prostor novým tématům, která jsou součástí GRV a jaké možnosti tedy představuje pro NNO, které se GRV zabývají.

Tato kapitola odpovídá na čtvrtou výzkumnou otázku: Jakou roli hraje GRV v oficiálním vzdělávacím systému České republiky a jak souvisí s reformou tohoto systému.

.4.3.2. Reforma školství v celoevropském kontextu

V dnešní Evropě neexistuje jednotný vzdělávací systém. Vzdělávací systém jednotlivých států je odrazem hlubších historicko-kulturních tradic jednotlivých členů Evropské unie, přesto zde nacházíme shodné vývojové trendy. Ty jsou definovány na úrovni Evropské unie a vycházejí z inovačních proudů v pedagogické vědě a z prvků, které se osvědčily v systémech úspěšnějších zemí Evropské unie, např. v severských zemích¹⁰⁰.

⁹⁹ Kučerová, Michaela. *Začíná se učit úplně nově*. MF Dnes. [online]. Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/zacina-se-ucit-uplne-nove-0hz-/domaci.asp?c=A070903_083404_domaci_jan> [cit. 20.7. 2008].

¹⁰⁰ Kol. autorů. *Reforma školství v České republice*. 2006. Praha: František Brunclík-BCS, str. 7.

Reforma českého školství není ojedinělým procesem. Z předchozí kapitoly vyplývá, že ze strany evropských institucí a NNO, které se zabývají GRV, je kladen důraz na začlenění témat GRV do formálních i neformálních struktur vzdělávání. Tato potřeba reaguje na celkovou situaci ve světě. Jednotlivé státy se dostávají více do kontaktu s rozvojovými zeměmi a problémy, které souvisí s globalizací (stav životního prostředí, nerovnosti světového hospodářství atd.). V souladu s tím v evropských státech můžeme v posledních deseti letech sledovat „boom“ vzdělávacích či alespoň kurikulárních reforem¹⁰¹, které souvisí s celospolečenskými změnami a vypovídají také o tom, že globální témata, která se tím opravdu do škol dostávají, získávají na důležitosti. I na českou reformu školství je tedy nutné pohlížet jako na součást vývoje, který probíhá zároveň v dalších evropských státech a který je součástí vývoje celosvětového. Jedná se o součást celoevropského posunu dále směrem k docenění jednotlivých faktorů – etických, ekonomických, kulturních a sociálních a dnes již i globálních, při tvorbě pedagogických dokumentů.

V rámci změn, které ve společnosti probíhají a které se dotýkají všech států světa, např. globalizace, ekologické a hospodářské problémy, konzum a další, přirozeně probíhají četné změny nejen na úrovni politické a ekonomické, ale také v jednotlivých sektorech.

Ve vzdělávací oblasti dnes můžeme v Evropských zemích sledovat posun od zaměření na získávání a rozvoj informací také důraz na jejich efektivní využívání. S tím souvisí potřeba změnit a přizpůsobit těmto trendům způsob výuky, cíle i obsah vzdělávání. Nejde již jen o předání fakt a vědomostí. Žáci a studenti by měli být schopni informace, které získají, promítnout do praktického života a umět je využít.¹⁰² Ve vzdělávacím procesu nejde tedy pouze o získání sumy základních poznatků a dovedností, ale také o schopnost s těmito poznatky umět naložit. Ačkoli má každý stát vlastní národní vzdělávací systém, ten přesto podléhá společným vývojovým tendencím a trendům a reaguje na tytéž výzvy a potřeby současného světa.

O důležitosti globálních témat se hovoří například v Hamburské deklaraci o vzdělávání dospělých. V závěrech z 5. mezinárodní konference ke vzdělávání dospělých je jako první z 10 základních témat vzdělávání zařazeno „Vzdělávání dospělých a demokracie: Úkoly 21.století“, které jsou shodné s cíli GRV jako takového. *„Úkoly 21. století vyžadují tvůrčí potenciál a kvalifikovanou účast občanů všech věkových kategorií*

¹⁰¹ Koucký, Jan, Goulliová, Květa, Kovarovič, Jan, Procházková, Ivana. *Evropská unie a vzdělávání* [online]. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/docs/eu_vzdelavani.pdf>, str. 22.

¹⁰² Koucký, Jan, Goulliová, Květa, Kovarovič, Jan, Procházková, Ivana. *Evropská unie a vzdělávání*. [online] Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/docs/eu_vzdelavani.pdf>, str. 22.

na odstraňování chudoby, upevňování demokratických procesů, uplatňování a ochrany lidských práv, propagování kultury míru, podporování aktivně uplatňovaného občanství, posilování úlohy občanské společnosti, zajištění rovnosti obou pohlaví, zajištění větší emancipace žen, uznání kulturních odlišností ... a vytváření nového partnerství mezi státem a občanskou společností.“¹⁰³

Mezinárodní komise UNESCO zformulovala ve své zprávě „Vzdělání pro 21. století“ v kapitole „Učení je skryté bohatství“ čtyři pilíře vzdělávání, které zároveň představují doporučení pro členské státy Evropské unie. Jsou jimi: učit se poznávat, učit se jednat, učit se žít mezi lidmi a učit se být.¹⁰⁴

Jak z těchto čtyř pilířů vyplývá, vzdělávání by se mělo stále více otevírat světu. Za důležitou je považována schopnost převést ze školních lavic nabyté zkušenosti a znalosti do praxe.

Jak je zřejmé, právě probíhající reforma školství v České republice, odpoutáním od dosud hojně využívaného frontálního vyučování¹⁰⁵, „drilu a biflování“, kdy hlavním výstupem vyučovacího procesu bylo především množství získaných vědomostí, tak reaguje na celosvětové trendy ve vyučování.

.4.3.3. Reforma školství v České republice

Počátky reformních snah lze přirozeně hledat v 90. letech. Po převratu v roce 1989 se vynořovaly logicky a postupně, nicméně trvalo dlouho, nežli se podařilo vytvořit ucelenou koncepci transformace českého školství. Na počátku reformního úsilí stálo několik dokumentů. V roce 1994 byl zpracován dokument Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy „Kvalita a odpovědnost“, který představoval návrh programu rozvoje vzdělávací soustavy České republiky, přesto až v roce 1999 byla publikována analýza „České vzdělání a Evropa“, tzv. Zelená kniha, která vyvolala první ohlasy pedagogické veřejnosti.

¹⁰³ *Hamburská deklarace o vzdělávání dospělých*. [online] Dostupné z: <<http://www.varianty.cz/download/doc/books/13.pdf>>, str. 7.

¹⁰⁴ Delors, J. *Učení je skryté bohatství. Zpráva mezinárodní komise UNESCO „Vzdělávání pro 21. století“*. 1997. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, str. 6.

¹⁰⁵ Frontální vyučování – tradiční způsob vyučování, v němž učitel pracuje hromadně se všemi žáky ve třídě jednou společnou formou, se stejným obsahem činnosti. Tomu odpovídá také uspořádání prostoru třídy. Frontální vyučování v zahraničních školách je v současnosti málo používané, v našich školách dosud převažuje.

Důležitou roli hrály bezesporu analýzy a hodnocení zahraničních expertů, např. Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj¹⁰⁶ „Zpráva o české vzdělávací politice“ z roku 1996, která doporučovala, že reforma musí proběhnout v souladu se záměry, ke kterým již dospěly další evropské státy, a zdůrazňovala také nutnost nového školského zákona.¹⁰⁷

V následujících letech pedagogové usilovali o vyvolání veřejné diskuze související s potřebou reformovat školství. O tom svědčí například akce „Výzva pro deset milionů“¹⁰⁸, která ovšem, stejně tak jako pár dalších, proběhla veřejností bez povšimnutí¹⁰⁹.

V roce 2000 Rada pro vzdělávací politiku začala pracovat na strategickém dokumentu, který se měl stát součástí dlouhodobého plánu směřování českého školství. Jeho vyvrcholením se v únoru 2001 stala tzv. Bílá kniha (Národní program rozvoje vzdělávání v České republice).

Na tento dokument navazují reformy spojené se schválením nového školského zákona. Přestože není ani tam GRV přímo zmíněno, problematika rozvojových zemí a rozvojové pomoci, otázky související s globalizací a životem v multikulturní společnosti, se dostávají ke slovu.

Tento dokument se stal podkladem k realizaci školské reformy. Vychází z dosud provedených analýz a reaguje na podněty ze zahraničí. Představuje obecný rámec, ze kterého budou vycházet další střednědobé a dlouhodobé záměry v oblasti vzdělávání. Mezi základní cíle, na které se zaměřuje vzdělávací soustava, uvádí výchovu k ochraně životního prostředí, která má vést k zajištění udržitelného rozvoje společnosti. Dalším z cílů je výchova k lidským právům a multikulturalitě, podpora demokracie a občanské společnosti či výchova k partnerství, spolupráci a solidaritě v evropské i globalizující se společnosti. Tato výchova *„znamená usilovat o život bez konfliktů a negativních postojů ve společenství nejen druhých lidí, ale i jiných národů, jazyků, menšin a kultur, být schopen přijmout a respektovat i značné odlišnosti mezi lidmi a kulturami dnešního propojeného světa.“*¹¹⁰ Lze tedy říci, že koncepce GRV je ve shodě s těmito cíli, především pak s cílem Výchova k partnerství, spolupráci a solidaritě v evropské i globalizující se společnosti.

¹⁰⁶ OECD-Organization for economic cooperation and development

¹⁰⁷ Václavík, Vladimír. *Základ naší reformy*. 10.4.2008 Dostupné z: <<http://ucitelskelisty.ceskaskola.cz/Ucitelskelisty/Ar.asp?ARI=103502&CAI=2153>> [cit. 31.8. 2008].

¹⁰⁸ „Výzva pro deset milionů“ byla iniciativou vyvolanou Ministerstva školství, které vyzvalo veřejnost, aby diskutovala změny ve školství. Z návrhů a připomínek obyvatel České republiky měl být následně vytvořen Národní program rozvoje vzdělávání, tzv. Bílá kniha.

¹⁰⁹ Zeman, Václav (ed.). 2006. *Reforma školství v České republice*. Praha: František Brunclík – BCS, str. 4-5.

¹¹⁰ *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice* (Bílá kniha) [online]. 2001. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/files/bilakniha.pdf>>, str. 14.

Na Bílou knihu navazovala tvorba Rámcových vzdělávacích programů (RVP), které vymezují závazné rámce vzdělávání pro jednotlivé etapy (předškolní, základní a střední), i příprava nových zákonů. Po četném připomínkování a několikerém vracení byl, spolu s dalšími zákony, v roce 2004 schválen zákon č. 561/2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, aneb školský zákon.

Školský zákon nabyt platnosti 1. ledna 2005, do našich škol přináší mnohé změny. V této kapitole budou představeny klíčové pojmy tohoto zákona, aby mohly být uvedeny do vztahu s GRV a z toho vyvozeny patřičné důsledky pro NNO, které na poli GRV působí.

Klíčové kompetence

Klíčové kompetence¹¹¹ znamenají zásadní změnu pohledu na požadované cíle vzdělávání. Jedná se o schopnosti a dovednosti uplatnitelné v praktickém životě, jako například umění spolupráce, kritické myšlení, umění prosadit se, zastávat vlastní názor a také jej umět prezentovat atd. Klíčové kompetence představují na všech třech úrovních vzdělávání základní soubor vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot, kterými by mělo dítě, žák či student být vybaven poté, co opustí školu. Celý vzdělávací proces by měl směřovat k naplňování těchto kompetencí. Tento koncept znamená přesun významu od teoretických znalostí do oblasti praktického života.

Tyto kompetence nás přivádí zpět k cílům GRV. Jedním z cílů je změna na úrovni postojů a chování, ke které by mělo působením vzdělávacího procesu u studentů či posluchačů dojít. K těmto změnám dochází na úrovni kognitivní (informace a znalosti, chápání souvislostí a porozumění problémům), ale také instrumentální (použití nabytých poznatků v praktickém životě a každodenním bytí, schopnost spolupráce, argumentace, empatie a kritického myšlení) a afektivní (přijmutí zodpovědnosti, motivace, respekt k odlišným názorům a pohledům na svět, solidarita)¹¹². Oproti zvyklostem tradiční vzdělávací soustavy, je u GRV důraz kladen především na oblast postojů a dovedností. GRV je proto vyučováno interaktivní formou a využívá schopnosti kritického myšlení

¹¹¹ „I když se pojem klíčové kompetence používá v odborné literatuře od počátku 90. let, neexistuje zatím jeho uspokojivá definice. Prvním kritériem pro zařazení kompetencí mezi klíčové bylo, že jsou potřebné pro všechny členy společnosti, nezávisle na pohlaví, třídě, rase, rodinném původu či mateřském jazyku. Za klíčové vzdělávací potřeby byly označeny zásadní učební oblasti (gramotnost, ústní vyjadřování, počítání a řešení problému) a základní učební obsahy (znalosti, dovednosti, hodnoty, očekávání). V roce 2001 bylo chápání klíčových kompetencí rozšířeno o jejich směřování k „dobrému životu“ jedince. Pro zařazení byla tedy přibrána hlediska etická, ekonomická, kulturní a hlediska společenských zvyklostí.“ Koubek, Jan, Goulliová, Květa, Kovarovič, Jan, Procházková, Ivana. *Evropská unie a vzdělávání*. [online] Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/docs/eu_vzdelavani.pdf> , str. 22.

¹¹² Dostupné z: <<http://www.varianty.cz/static/grv.php>>.

studentů a kooperace ve třídě.¹¹³ Cílem GRV je „připravit žáky a studenty na život v současném světě a rozvíjet u nich kompetence, které jim umožňují stát se informovanými a aktivními občany přijímajícími odpovědnost za sebe, za své jednání i za své široké okolí“¹¹⁴. V rámci GRV je tedy kladen důraz spíše na budování hodnotového systému a posilování schopností umožňujících „vzít život do vlastních rukou“, nežli na získávání mnohdy až zbytečného penza v praxi jen obtížně využitelných znalostí. GRV tedy zásadně přispívá k naplňování klíčových kompetencí a je s tímto konceptem v souladu.

Integrace obsahů předmětů

Další novinkou, kterou nový školský zákon umožňuje, je propojování obsahů předmětů. Vzhledem k tomu, že obsahy řady předmětů se vzájemně překrývají a dosud se vyučovaly odděleně v rámci samostatných předmětů bez patřičných souvislostí, tato možnost vnáší do výuky koncept chápání událostí v kontextu. Žákovi by tak měly být dostupné informace předkládány v mnohem širších souvislostech.

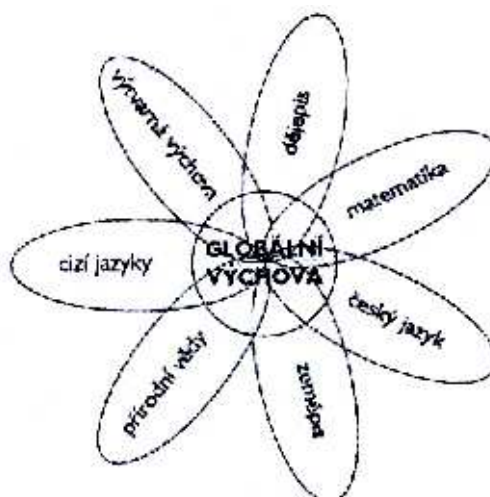
Chápání propojenosti jednotlivých událostí na globální a lokální úrovni a uvědomování si souvislostí a systémové pojetí světa jsou integrální součástí konceptu GRV. V této souvislosti je třeba znovu zmínit Selbyho a Pikea. Tito přední zastánci konceptu globální výchovy hovoří o modelu infuze a integrace, s důrazem na potřebu včlenit témata globální výchovy do všech tradičních předmětů. Zatímco metoda integrace vychází z chápání světa jako systému navzájem souvisejících témat a problémů a jednotlivé předměty jsou tak vyučovány nikoli izolovaně, ale ve vzájemném propojení, metoda infuze nevyžaduje propojení předmětů, které se nadále mohou vyučovat izolovaně, přesto všechny vychází z jednoho konceptu, jehož charakteristiky v sobě obsahují¹¹⁵. Zejména myšlenku integrace považují za zvláště zajímavou, protože se v podstatě shoduje s tím, jak řeší zařazení globálních témat (ve formě průřezových témat) současná školská reforma, když se snaží tato témata zařadit do výuky v různých předmětech a na různých úrovních. Také v tomto ohledu tedy lze tvrdit, že umožnění integrace obsahů předmětů přináší s sebou možnost jak globální témata zahrnout do výuky.

¹¹³ *Interaktivní metody výuky*. [online] Dostupné z: <<http://www.varianty.cz/download/doc/stats/GrvB.pdf>>.

¹¹⁴ Nádvořík, Ondřej, Volfová, Andrea (ed.). 2004. *Společný svět. Příručka globálního rozvojového vzdělávání*. Praha: Condor Plus, str. 15.

¹¹⁵ Pike, G., Selby, D. 2000. *Cvičení a hry pro globální výchovu 1*. Praha: Portál, str. 6.

Obrázek č. 2: Integrace

Zdroj: Pike G., Selby, D., 2000

Obrázek č.: 3.: Infuze

Zdroj: Pike, G., Selby, D., 2000

Školní vzdělávací programy

Školská reforma přináší školám značné uvolnění při plánování toho, co a jakým způsobem budou učit. Školy mají povinnost sestavit vlastní školní vzdělávací programy, nicméně při přípravě tohoto dokumentu má vedení školy možnost realizovat své představy o tom, jak má výuka v jejich škole vypadat. Tato volnost přináší školám také možnost zvolit si způsob výuky. Cílů vzdělávání lze dosáhnout různými způsoby. Protože školní vzdělávací program si vytváří každá škola sama, nabízí se větší prostor například i pro zapojení expertů z jiného nežli školního prostředí. To otevírá dveře NNO, které dnes školám nabízí pomoc s realizací jednotlivých průřezových témat, metodické materiály atd.

Průřezová témata

Ve vztahu ke GRV považují za zásadní představit zejména koncept průřezových témat. Průřezová témata jsou povinnou součástí školních vzdělávacích programů na základních školách a od září roku 2009 by se měla stát součástí výuky i na gymnáziích. Tato témata představují možnost, jak do výuky zapojit aktuální problémy dnešního světa jako je například role médií nebo globální problémy. Zařazení těchto témat by zároveň mělo vést k naplnění jednoho z cílů probíhající reformy školství, a sice více se věnovat souvislostem mezi informacemi a nevyučovat je izolovaně v jednotlivých předmětech.

„Průřezová témata vstupují do vzdělávání jako témata, která jsou v současnosti vnímána jako aktuální. Tato témata mají především ovlivňovat postoje, hodnotový systém a jednání žáků. Průřezová témata procházejí jako důležitý formativní prvek celým vzděláváním...“¹¹⁶

Průřezová témata lze integrovat do různých vzdělávacích oblastí a vyučovacích předmětů. Realizace průřezových témat tedy přesahuje možnosti tradiční předmětové výuky. Vyžaduje kombinaci metod a forem, aktivní zapojení učitelů a žáků a nabízí také k využití mimotřídních a zájmových aktivit.

Průřezová témata se v různých podobách prolínají celým studiem a pomáhají doplňovat či propojovat to, co si žáci během studia osvojili. Průřezová témata jsou jednotně zpracována v rámcově vzdělávacích programech pro jednotlivé stupně školství. Lze je realizovat jako součást vzdělávacího obsahu vyučovacích předmětů, lze jim však věnovat i samostatné projekty, semináře, kurzy, besedy apod., případně je lze realizovat jako samostatný vyučovací předmět. Uvedené formy lze libovolně kombinovat, což záleží na řediteli školy (který sestavuje školní vzdělávací program) a jednotlivých učitelích. Průřezová témata lze realizovat například i návštěvami divadelních a filmových představení, výukových programů, besed a přednášek, se kterými se žáci setkají mimo školu¹¹⁷.

¹¹⁶ Kol. autorů. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia RVP G* [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. Dostupné z: <http://www.rvp.cz/soubor/RVP_G.pdf>, str. 65.

¹¹⁷ Kol. autorů. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia RVP G* [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. Dostupné z: <http://www.rvp.cz/soubor/RVP_G.pdf>, str. 65.

Průřezová témata na základních školách jsou následující:

- Osobnostní a sociální výchova,
- výchova demokratického občana,
- výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech,
- multikulturní výchova,
- environmentální výchova,
- mediální výchova.

Do vzdělávání ve čtyřletých gymnáziích a na vyšším stupni víceletých gymnázií jsou zařazena všechna výše uvedená průřezová témata kromě tématu Výchova demokratického občana.

Dalo by se říci, že témata GRV se prolínají napříč těmito průřezovými tématy. Jedná se o témata, která jsou podle Evropského centra pro globální vzájemnou závislost a solidaritu Rady Evropy vnímána jako součást integrujícího konceptu globální výchovy (viz obrázek č.1). Přestože GRV je nejbližší zejména průřezové téma Myšlení v evropských a globálních souvislostech, všechny další témata jsou do GRV zahrnuty.

Školská reforma a globální rozvojové vzdělávání

Vzdělávací program pro **předškolní vzdělávání** vymezuje např. následující kompetence: vytvoření povědomí o mezilidských morálních hodnotách, vytváření povědomí o existenci ostatních kultur a národností, vytvoření základů aktivních postojů ke světu, k životu, vytvoření povědomí o vlastní sounáležitosti se světem, s živou a neživou přírodou, lidmi, společností, planetou Zemí. Témata související s GRV jsou v rámci vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (RVP PV) zakotvena především ve vzdělávací oblasti¹¹⁸ Dítě a společnost a Dítě a svět.

Záměrem pedagoga v oblasti Dítě a svět je „založit u dítěte elementární povědomí o okolním světě a jeho dění, o vlivu člověka na životní prostředí, počínaje nejbližším okolím a konče globálními problémy celosvětového dosahu a vytvořit elementární základy pro otevřený a odpovědný postoj dítěte k životnímu prostředí“¹¹⁹. V oblasti Dítě a společnost je pak záměrem uvést dítě do společenství ostatních lidí, a do světa materiálních i duchovních hodnot.

¹¹⁸ Jedná se o oblasti, pod něž jsou v nových RVP řazeny jednotlivé vzdělávací obory (předměty).

¹¹⁹ *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání RVP PV*. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. Dostupné z: <http://www.rvp.cz/soubor/RVP_PV-2004.pdf>, str. 29.

Na úrovni **základního vzdělávání** lze témata GRV nalézt především v průřezovém tématu Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech. GRV lze rovněž aplikovat v dalších průřezových tématech, a to především v Multikulturní výchově a Enviromentální výchově a částečně také v Mediální a Osobnostní a sociální výchově a Výchově demokratického občana, které má mezioborový a multikulturní charakter a má představit syntézu hodnot, spravedlnosti, tolerance, odpovědnosti, ale má také vést k rozvoji kritického myšlení¹²⁰.

Z vzdělávacích oblastí popsaných v RVP ZV jsou GRV nejbližší oblasti Člověk a jeho svět, Člověk a společnost a Člověk a příroda a částečně také oblast Umění a kultura.

Zejména ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět, která je určená pouze pro 1. stupeň základního vzdělávání je jedním z pěti tematických okruhů „Lidé kolem nás“. Zde jsou v RVP ZV přímo zmíněny globální problémy, se kterými se mají žáci seznámit, jakožto „*problémy, které provázejí soužití lidí, celou společnost nebo i svět.*“¹²¹ V oblasti Člověk a společnost je pak zmiňována potřeba vybavit žáka znalostmi a dovednostmi potřebnými pro jeho aktivní zapojení do života demokratické společnosti, utváření pozitivních občanských postojů a myšlení ve vzájemných souvislostech¹²².

V RVP pro **gymnázia** lze najít témata blízká GRV ve vzdělávacích oblastech Člověk a společnost, Člověk a příroda a především pak v průřezových tématech Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Mediální a Environmentální výchova.

Vzdělávací oblast Člověk a společnost, kam spadá výuka Občanského a společenskovedního základu či dějepisu, má posilovat respekt k základním principům demokracie a připravovat žáky na odpovědný občanský život v demokratické společnosti v souladu s principy udržitelného rozvoje¹²³. Mezi témata, která by v rámci této vzdělávací oblasti měla být zahrnuta ve výuce Občanského a společenskovedního základu, patří také Mezinárodní vztahy a Globální svět.

Průřezové téma, které je pojetí GRV asi úplně nejbližší je Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech. Toto průřezové téma je v RVP G charakterizováno následovně: „... *představuje...kritický pohled na aktuálně chápané*

¹²⁰ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělání RVP ZV.* [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. Dostupné z: <http://www.6zstrinec.cz/dokum/rvp_zv.pdf>, str. 93.

¹²¹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělání RVP ZV.* [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. Dostupné z: <http://www.6zstrinec.cz/dokum/rvp_zv.pdf>, str. 37.

¹²² Tamtéž, str. 43.

¹²³ *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia RVP G* [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. Dostupné z: <http://www.rvp.cz/soubor/RVP_G.pdf>, str. 38-39.

globalizační a rozvojové procesy současného světa. Rostoucí propojování aktivit ve všech oblastech lidského života, vnímání globálních hospodářských, sociálních, politických, kulturních a environmentálních příznivých prvků a jevů, ale i problémů, proniknutí do podstaty evropské integrace a porozumění sobě samému v tomto kontextu, to vše jsou hlavní přínosy daného tématu pro vzdělávání na gymnáziu“¹²⁴ a obsahově se tedy překrývá s GRV. Mezi tematické okruhy tohoto průřezového tématu patří globalizační a rozvojové procesy, globální problémy, jejich příčiny a následky či humanitární pomoc a mezinárodní rozvojová spolupráce¹²⁵, tedy přímo témata GRV.

.4.3.4. Závěr

V tuto chvíli je možné konstatovat, že na všech třech úrovních vzdělávacího systému (předškolní, základní a gymnázia) existují v příslušných dokumentech obsahově i metodicky blízké oblasti ke GRV.

Školská reforma reflektuje aktuální situaci ve světě, když přivádí globální témata do výuky a nepochybně i do budoucna bude věnována těmto tématům větší pozornost. Globalizace, otázky související se životem v rozvojových zemích, rozvojové spolupráce, kulturní diverzity, solidarity a spoluzodpovědnosti jsou stále naléhavější.

V souvislosti se školskou reformou se NNO, které se věnují GRV, otevírají dveře do škol. Právě ony jsou těmi, kdo zmíněná témata znají a umí s nimi pracovat. NNO by proto měly vystupovat vůči škole jako partneři, kteří mohou pomoci tato témata do výuky opravdu zavést. Zdá se, že na úrovni škol je pro tuto spolupráci dnes vytvořen dostatečný prostor. V RVP G jsou v tomto smyslu přímo zmíněny kontakty s významnými osobnostmi veřejného života, sociální partneři, humanitární organizace či spolupráce se zahraničními partnerskými školami, které podporují proces zavádění průřezových témat do výuky¹²⁶. Lze předpokládat, že je dnes pro NNO snazší nabídnout školám spolupráci.

NNO jsou dnes těmi, kteří nabízejí školám širokou škálu programů. Některé z nich se zabývají přímou integrací témat GRV do výuky, pořádají semináře pro učitele, nabízejí školám konzultace, vytváří metodické materiály a spolupracují na přípravě učebnic odpovídajících novým standardům. Na to jak svoji roli v procesu zavádění těchto témat do výuky vnímají samy NNO se věnuje empirická část této diplomové práce.

¹²⁴ Kol. autorů. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia RVP G* [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. Dostupné z: <http://www.rvp.cz/soubor/RVP_G.pdf>, str. 69-70.

¹²⁵ Tamtéž, str. 72.

¹²⁶ Kol. autorů. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia RVP G* [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. Dostupné z: <http://www.rvp.cz/soubor/RVP_G.pdf>, str. 65.

. EMPIRICKÁ ČÁST DIPLOMOVÉ PRÁCE

Autorka fotografie: Kristýna Fialová, ADRA

.5. Cíl výzkumu

Cílem empirické části mé práce je odpovědět na výzkumné otázky 5–13. V této části práce mě zajímalo, jaké jsou současné trendy v pojetí GRV (jaká terminologie je užívána a proč, jaká jsou témata, cíle a metody GRV), jak oslovení zástupci jedenácti NNO vnímají svou roli v procesu zavádění témat GRV do oficiální vzdělávací soustavy (jak vnímají a reflektují změny, které s sebou nový školský zákon přináší), jaké jsou potíže, na které při realizaci projektů naráží, jak hodnotí dosavadní přínos své činnosti ve vztahu k cílům GRV a jaké nástroje hodnocení používají. V neposlední řadě pak je cílem zmapovat spolupráci, která probíhá v rámci neziskového sektoru i s dalšími institucemi.

.5.1. Respondenti

.5.1.1. České fórum pro rozvojovou spolupráci, Česká rozvojová agentura

Hlavním cílem práce je zmapovat současnou situaci na poli GRV, proto je zaměřena na získání co nejširšího pohledu neziskových organizací na současnou situaci v oblasti GRV. Kromě NNO byla s žádostí o rozhovor proto oslovena také ředitelka sekretariátu Českého fóra pro rozvojovou spolupráci FORS Janu Krczmářovou a zástupce ředitele České rozvojové agentury Martina Náprstka.

GRV se věnují 2/3 členů FORS, které plní koordinační roli ve vztahu k těmto organizacím, stejně tak jako roli asistenční. Při FORS také působí dvě pracovní skupiny zaměřené na rozvojové vzdělávání a osvětu, kde dochází k diskusi zásadních témat a současných trendů. FORS se, skrze pracovní skupiny, snaží koordinovat to, co se na poli GRV v České republice děje, asistovat při určování strategií a dlouhodobých koncepcí.

Česká rozvojová agentura se podílí na přípravě a monitoringu dotačního titulu Rozvojové vzdělávání a osvěta, který od roku 2004 pravidelně vypisuje Ministerstvo zahraničí. Od roku 2004 je členem expertního týmu Evropské sítě organizací působících v globálním vzdělávání GENE a koordinuje proces Peer Review – zhodnocení aktivit na poli GRV, který v České republice právě probíhá a je prvním uceleným pohledem na to co se v GRV v České republice děje. Vzhledem k těmto skutečnostem, ve snaze reflektovat klíčové události v oblasti GRV, je pohled zástupce této instituce nahlížen jako pro tuto práci velice přínosný.

Odpovědi zástupců těchto dvou institucí jsou považovány za doplňující. V porovnání s pohledem zástupců NNO je jejich přístup obohacující, neboť přináší jinou dimenzi a může upozornit na další aspekty současné situace. Jedná se o další dimenzi pohledu zástupce platformy NNO a státní správy, přesto lidí v GRV sektoru velice angažovaných a zkušených.

.5.1.2. Neziskové organizace

Užší výběr organizací zařazených do výzkumu probíhal na základě těchto kritérií:

1. Vybraná organizace je neziskovou organizací podle vymezení na straně 16 této práce,
2. vybraná nezisková organizace se v současné době věnuje alespoň jednomu projektu v oblasti globálního rozvojového vzdělávání či osvěty,
3. GRV aktivity této organizace jsou zaměřeny primárně na MŠ, ZŠ a SŠ (1. kategorie odpovědí),
4. rozvojově vzdělávací aktivity této organizace jsou zaměřeny na jiné cílové skupiny nežli MŠ, ZŠ a SŠ, tj. široká veřejnost či VŠ (2. kategorie odpovědí – doplňková).

Obsahem první fáze výzkumu (4–5/2008) bylo vytipování respondentů. Informace o neziskových organizacích působících v oblasti globálního rozvojového vzdělávání jsou zčásti založené na vlastní zkušenosti a osobních kontaktech autorky, dále byly informace získány především z webových stránek jednotlivých organizací a informací o projektech rozvojového vzdělávání v České republice v letech 2004–2007, které poskytla Česká rozvojová agentura.

V druhé fázi výzkumu (6/2008), na základě prvních třech kritérií, bylo vybráno sedm organizací (ADRA, ARPOK, Asociace pro mezinárodní otázky, Člověk v tísni, Nadace Divoké Husy, Společnost pro Fairtrade a Partners Czech). S ohledem na informace o projektech těchto organizací (kolika projektům GRV se v současné době věnují) byly v každé organizaci osloveny osoby zodpovědné za vedení projektů, které odpovídají třetímu kritériu. Na velikosti organizace závisí také počet projektů a počet lidí, kteří se GRV zabývají.

Aby byly výsledky výzkumu maximálně validní, bylo záměrem vést rozhovor vždy se dvěma až třemi zástupci z každé NNO, což se také podařilo. Oslovení zástupci NNO byli velice vstřícní. Z celkem oslovených 30 zástupců NNO jich 27 poskytlo rozhovor. Pouze tři z nich rozhovor odmítli z důvodu časové vytíženosti nebo doporučili jednoho ze svých kolegů. Rozhovory byly ve 26 případech nahrávány na diktafon a poté přepsány. Přepisy rozhovorů z důvodu značné rozsáhlosti nejsou součástí diplomové práce. Celkem

se jedná o zhruba 230 stránkový dokument. Je však samozřejmě na vyžádání k dispozici u autorky. Pouze jeden rozhovor (s VP), který byl veden ze zahraničí přes skype, byl autorkou zapisován v průběhu rozhovoru a poté poupraven přímo respondentem. Dva nahrané rozhovory nakonec nebyly do výzkumu zahrnuty.

V případě dvou organizací 1. kategorie (cílová skupina MŠ, ZŠ či SŠ), Asociace pro mezinárodní otázky a Partners Czech, byl uskutečněn rozhovor pouze s jedním zástupcem této organizace. S koordinátorkou projektu MDG'15 z Partners Czech proto, že se jedná o jediný rozvojově vzdělávací projekt této organizace. Ačkoliv rozhovor se zástupcem projektu Pražský model spojených národů Asociace pro mezinárodní otázky byl uskutečněn, z důvodů časových nebylo již možné jej do výzkumu zařadit.

Jak vyplynulo z teoretické části práce a jak také vyplývá z mých praktických zkušeností, nejdou v České republice aktivity GRV zcela odlišit od aktivit osvětových a často se prolínají (viz například projekt Fotbal pro rozvoj INEX-SDA, který je zaměřen na osvětu a širokou veřejnost stejně tak jako na práci ve školách či typicky osvětové projekty Člověka v tísni Stop dětské práci a Virus Free Generation, jejichž určitá část je zaměřena na školy). Rozhovor proto byl uskutečněn také s koordinátory zmíněných tří projektů. Dále byli osloveni s žádostí o rozhovor také zástupce o. s. Educon, koordinátory kampaně Česko proti chudobě, kteří se v oblasti GRV angažují od počátku tohoto konceptu v České republice, dále pak zástupce Ekumenické akademie Praha, INEX-SDA a Glopolis, jejichž aktivity v rámci GRV se ocitají na pomezí (Ekumenická akademie se věnuje především práci s veřejností a Glopolis práci s cílovou skupinou vysoké školy, zatímco INEX SDA se zaměřuje na dobrovolníky).

Při výběru NNO byl kladen důraz na to, aby byl vzorek respondentů co nejširší i po stránce rozdělení do regionů, ve kterých působí (viz tabulka č.2).

Celkový počet respondentů je dvacet pět. Tito respondenti jsou řazeni do tří kategorií.

1. Zástupci NNO, které se ve svých aktivitách zaměřených na GRV věnují primárně práci na MŠ, ZŠ a SŠ (celkem 14 respondentů),
2. zástupci NNO, které se ve svých aktivitách zaměřených na GRV věnují práci s jinými cílovými skupinami (veřejnost, VŠ), (celkem 9 respondentů),
3. zástupce FORS a ČRA (celkem 2 respondenti).

Pro označení respondentů jsou v textu užívány jen iniciály, které jsou zároveň uvedeny v příloze 1: Seznam respondentů. Představení jednotlivých organizací a projektů, které v současné době v rámci GRV realizují, čtenář nalezne v příloze 2: Představení NNO, které působí v oblasti GRV.

Tabulka č. 1 ukazuje počet zástupců (respondentů) z oslovených NNO (číslo 2. Za názvem organizace poukazuje na 2. kategorii respondentů z NNO, které se ve svých aktivitách věnují práci s jinými cílovými skupinami, než jsou MŠ, ZŠ a SŠ a číslo 3. označuje zástupce FORS a České rozvojové agentury). Tabulka č. 2, na následující stránce, ukazuje rozložení regionů, ve kterých jsou realizovány projekty GRV a graf č 1. ukazuje na cílové skupiny, kterým se NNO uvedené v 1. a 2. kategorii v rámci svých projektů věnují.

TABULKA č. 1: Počet respondentů

ADRA	2
Asociace pro mezinárodní otázky (AMO)	1
ARPOK	2
Člověk v tísni	3
Člověk v tísni, 2	2
Česká rozvojová agentura, 3	1
Divoké husy	3
EDUCON, 2	2
Ekumenická akademie, 2	1
Společnost pro Fairtrade	2
FORS, 3	1
GLOPOLIS, 2	1
INEX-SDA, 2	3
Partners Czech	1
Celkem	25

Zdroj: vlastní výzkum

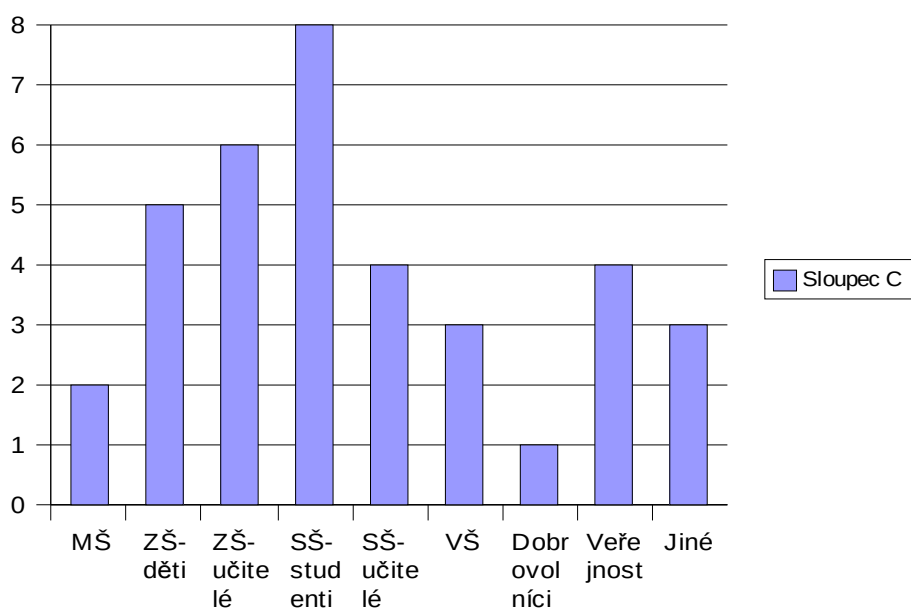
TABULKA č. 2: Region, v němž NNO působí

Region, v němž NNO působí	
ADRA	celá ČR
AMO	celá ČR
ARPOK	Olomoucký kraj
Člověk v tísni	celá ČR
Divoké Husy	Středočeský kraj
EDUCON	celá ČR
Ekumenická akademie	celá ČR
Společnost pro Fairtrade	Brněnský kraj
GLOPOLIS	celá ČR
INEX-SDA	celá ČR
Partners Czech	Praha

Zdroj: vlastní výzkum

GRAF č. 1: Cílové skupiny projektů GRV

Jaké jsou cílové skupiny vašeho projektu¹²⁷

Zdroj: vlastní výzkum

5.2. Výzkumná metoda

Se zástupci vybraných NNO byl veden polostrukturovaný rozhovor¹²⁷ (struktura rozhovoru viz příloha 6 a 7: Struktura rozhovoru). Tato metoda se jeví pro daný cíl práce jako nejvíce vyhovující, protože na jednu stranu dává výzkumným rozhovorům jednotnou strukturu, na druhou stranu poskytuje dostatek prostoru pro vyjádření individuálního názoru.

Otázky do dotazníku byly sestaveny na základě výzkumných otázek. Ke každé z výzkumných otázek byla přiřazena sada otázek tak, aby byly odpovědi co nejvíce obsáhlé a tedy i validní. Při zpracovávání odpovědí z dotazníků byly použity metody kvalitativní kategorizace neboli kategoriálních systémů¹²⁸. Texty byly kódovány na základě vyhledávání klíčových slov ke každé z výzkumných otázek a na základě těch byl sestaven graf či tabulka, která má sloužit jako kvantitativní shrnutí nejčastějších odpovědí, neboť „zobrazením se sdružují data tak, aby se usnadnil proces odvozování závěrů“¹²⁹. Tyto tabulky a grafy jsou doplněny o přímé citace z rozhovorů. Jednotlivé podkapitoly kapitoly

¹²⁷ Metodologický postup uveden v: Hendl, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál: 2005. str. 174 -175.

¹²⁸ Hendl, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál: 2005, str. 211.

¹²⁹ Hendl, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál: 2005, str. 214.

Výsledky, které jsou shodné s výzkumnými otázkami 5–13, tedy neobsahují odpověď na všechny otázky položené respondentům, ale odpovídají na jednotlivé výzkumné otázky.

Znění a výběr otázek vychází z konzultace s vedoucí práce, dále pak s Mgr. Markétou Hajskou, jednou z autorek výzkumu Společnosti Člověk v tísní „Situační analýza zaměřená na zmapování stávající nabídky na trhu institucionální podpory a realizace programů multikulturní výchovy v ČR ve vztahu k různým cílovým skupinám“¹³⁰, který byl realizován v roce 2008. V rámci této konzultace se autorka mohla seznámit s přípravou, průběhem, zadáním, způsobem zpracování a výsledky této analýzy více do hloubky. Vzhledem k tomu, že výzkumná oblast a především cíle zmíněné analýzy jsou velice blízké cíli tohoto výzkumu, se svolením autorů, byla základní sada otázek z této analýzy použita při sestavování dotazníku.

Z důvodu že dva respondenti nejsou přímo zástupci NNO, ale institucí, které hrají na poli GRV v České republice a ve vztahu k NNO významnou roli a z toho důvodu byli také vybráni (Česká rozvojová agentura a Fórum organizací pro rozvojovou spolupráci), byl dotazník pro ně modifikován. Okruhy otázek zůstaly stejné, ale dotazník byl rozšířen o otázky zaměřené na postavení těchto dvou institucí ve vztahu k NNO. (viz příloha 7: Struktura rozhovoru pro Českou rozvojovou agenturu a FORS)

Při volbě okruhů do dotazníku byl inspirací také Dotazník o rozvojovém vzdělávání a osvětě v Evropě¹³¹. Tento průzkum byl poprvé uskutečněný v rámci programu Projekt výměny zkušeností v rozvojovém vzdělávání¹³² v roce 2003 a má za cíl představit různé přístupy ke GRV napříč zeměmi Evropské unie. Česká republika byla zapojena do tohoto výzkumu od počátku. Záměrem je opakovat tento výzkum každé dva roky, aby bylo možné sledovat jak se koncept GRV vyvíjí¹³³.

¹³⁰ Dostupné z: <<http://www.varianty.cz/download/doc/books/35.pdf>> [cit. 16. 8. 2008].

¹³¹ *Questionnaire about Development Education and awareness raising in Europe*, DEEEP, 2007.

¹³² Development Education Exchange in Europe Project-DEEEP

¹³³ Dotazník vyplňují všichni členové platformy Development Education Forum. Dotazník je distribuován v elektronické formě, zpravidla přes platformy NNO zabývajících se rozvojovou spoluprací a GRV v jednotlivých zemích. Dotazník byl v roce 2007 distribuován 29 platformám v Rakousku, Belgii, Bulharsku, Kypru, ČR, Dánsku, Anglii, Estonsku, Finsku, Francii, Německu, Řecku, Maďarsku, Irsku, Itálii, Litvě, Lotyšsku, Lucemburku, Maltě, Holandsku, Polsku, Portugalsku, Rumunsku, Skotsku, Slovensku, Slovinsku, Španělsku, Švédsku a Walesu. Závěry z výzkumu [online] Dostupné z: <<http://www.deeep.org/questionnaires2007.html>> [cit. 13. 8. 2008].

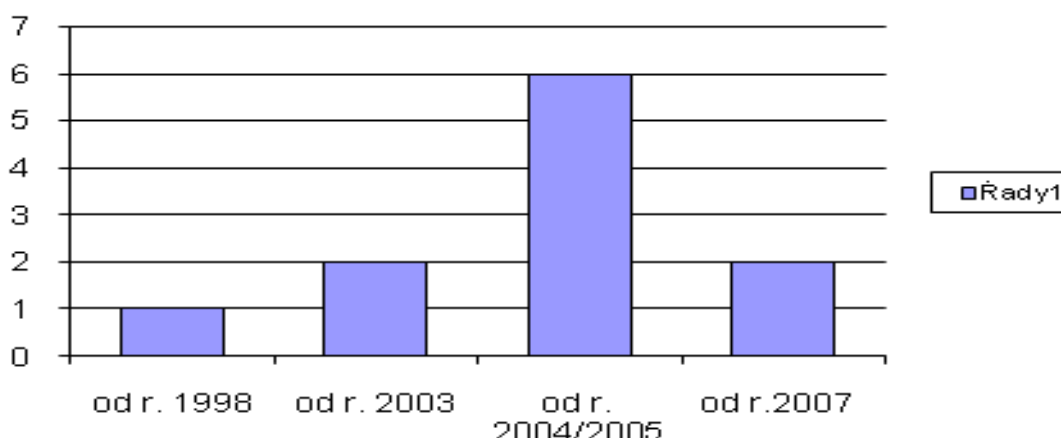
.6. Výsledky

.6.1. Jaké neziskové organizace v globálním rozvojovém vzdělávání působí?

- Jak dlouho se této problematice vaše organizace věnuje?
- Můžete popsat zázemí projektu (vaší organizace) a počátky vašeho působení v oblasti GRV?
- Můžete popsat obsah projektu/projektů, kterým se vaše organizace v současnosti věnuje v rámci GRV?
- Jak jste se k této problematice dostal/a?

GRAF č. 2: Jak dlouho se NNO věnují GRV

Jak dlouho se vaše organizace věnuje GRV?

Zdroj: vlastní výzkum

Z oslovených jedenácti organizací jen jedna byla založená již před deseti lety. JS vysvětluje okolnosti založení Ekumenické Akademie Praha. „Vznikli jsme v roce 1996 a v těch 90. letech to bylo takové hodně široké, to jsme tak obšlapávali terén, takže jsme se věnovali nejrozličnějším tématům – Romové, lidská práva, uprchlíci, ekologie a pak vlastně to zaměření (na GRV – pozn. autorky) přišlo hlavně přes ty dluhy. My jsme se zapojili do mezinárodní kampaně Milostivé léto, Jubilee, které mělo za cíl do roku 2000 dosáhnout výrazného oddlužení, což bylo pak spojeno se zasedáním Světové banky a MMF

v Praze, takže my jsme vlastně vystupovali jako místní partner pro toto celosvětové hnutí a to nás hodně posunulo jednak v těch znalostech toho tématu, toho prostředí a tak jsme v tom pokračovali a pak se postupně přidávala i ta další témata.“

K výraznému nárůstu organizací, které se věnují GRV, došlo v letech 2004–2005. O tom svědčí fakt, že šest organizací z celkem jedenácti vzniklo v těchto letech (viz graf na následující straně).

TABULKA č. 3: Počátky působení v GRV

Jaké jsou počátky vašeho působení v GRV?	
Spojení s organizací v zahraničí	6
Spolupráce s univerzitou	1
Zkušenosti organizace se vzděláv.	1
Spontánní nápad	1
Nárůst prostředků	1
Zkušenosti získané jinde	1

Zdroj: vlastní výzkum

Šest z jedenácti celkem oslovených NNO, které se v současné době věnují GRV, začalo v této oblasti působit skrze kontakty s jinou, zahraniční organizací. Již existující organizace, která se zabývala příbuznými tématy, byla buďto oslovena zahraniční partnerskou organizací (Partners Czech) s žádostí o participaci v novém projektu, jehož náplní bylo GRV, v případě INEXu byl například německou organizací ASA, která již 40 let vysílá dobrovolníky do rozvojových zemí v rámci projektu GLEN a hledala organizaci z nového členského státu, se kterou by mohla spolupracovat, osloven přímo FORS.

Podobným způsobem vznikla také již zmíněná Ekumenická akademie. JS popisuje počátky činnosti této organizace v České republice. *„Vznikli jsme jako součást určitého celoevropského konceptu křesťanských akademií. Koncept té práce jsme přebrali tedy částečně z Německa. Máme partnerskou organizaci v Míšni. Akademie se měly stát a staly se poměrně významnou platformou dialogu mezi církvemi a společností, neutrálním místem kde se často diskutují významná témata a společenské koncepty na vysoké úrovni...“*

Pouze dvě organizace se GRV věnují od svého založení. Pro ostatní organizace byly impulsy pro práci v GRV různé, ať již to byla spolupráce s univerzitou či zkušenosti lidí, kteří již dlouhodobě pracovali v oblasti rozvojové spolupráce a měli spoustu zkušeností.

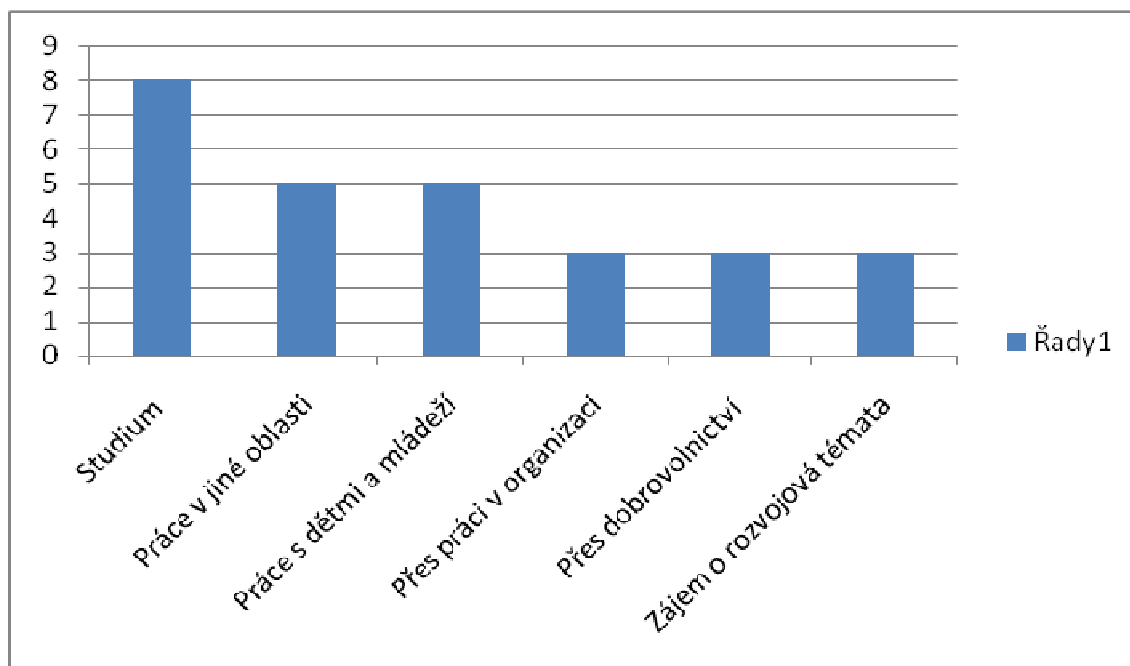
DT popisuje rodící se myšlenky na systematictější práci s veřejností v rámci kampaně Česko proti chudobě následovně: *„Základem všeho jsou lidé, kteří měli vlastní zkušenosti*

z realizace projektů v rámci Rozvojového programu OSN, Organizace OSN pro průmyslový rozvoj a dalších... Základem tedy byly naše zkušenosti z realizace projektů s různými agencemi OSN. Posléze jsme došli k tomu, že je potřeba dělat něco s naší veřejností, abychom se dostali na úroveň vyspělejších zemí...uvědomili jsme si, že je potřeba zahájit intenzivní proces zvyšování povědomí o otázkách souvisejících s rozvojem, abychom se dostali k tomu, abychom jak u občanů, tak u soukromého sektoru, našli pochopení a ochotu financovat projekty rozvojové spolupráce...Takže to je základ a z toho rosteme a dá se říct, že je to tím, že jsme v té oblasti pracovali. Jde o to využít tyto zkušenosti pro další vzdělávání. To, že jsme v těch zemích mnohokrát byli, takže i to, že jsme v rámci projektů měli možnost poznat, jak to na místě chodí... pro nikoho z nás to není cizí. Vzdělávání a osvěta, to je spíše taková nadstavba nad tím, co jsme dělali, která má přirozeně na čem stát.“

V jednom případě byla organizace založená ze spontánní iniciativy vysokoškoláků, kteří se chtěli věnovat tématu Fairtrade. Jeden zástupce NNO uvedl jako spouštěcí mechanismus pro projekty GRV fakt, že v té době (2004) narostly v jejich organizaci prostředky na financování dalších projektů.

V jednom případě byla motivem proč se začít věnovat GRV dosavadní zkušenost se vzdělávacími projekty. „Před tím jsme se věnovali především multikulturnímu vzdělávání ... vzdělávání jako takovému se věnujeme od samého založení naší organizace... založení jsme byli s cílem věnovat se mediaci, řešení konfliktu a podpoře demokratických principů. Vycházíme určitě z toho, že máme bohatou zkušenost s vzdělávacími projekty, mezinárodními programy a kampaněmi. Naše zázemí vidím v metodických, zkušenostech z projektů a s přípravou metodických materiálů k jiným tématům. Když jsme byli osloveni naší partnerskou organizací, nebáli jsme se a šli jsme do toho.“, říká DH.

GRAF č. 4: Jak jste se k této problematice dostal/a?

Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku co je přivedlo k tomu, že se v současné době věnují GRV, odpovídali respondenti velice různorodě. Zpravidla se zamýšleli nad životními okolnostmi a impulzy, které je ke GRV nasměrovaly a někdy uváděli více než jeden důvod, proto konečný součet odpovědí v grafu neodpovídá celkovému počtu dvacet pět.

Nejčastěji uváděným impulsem je jednoznačně studium. Jedná se nejen o pedagogické obory, ale i další společenskovední obory, jako je antropologie, environmentalistika, etnologie, jazyky či mezinárodní studia.

Založení Společnosti pro Fairtrade popisuje MP. „*My jsme taková úžasná organizace, to vlastně začalo tak, že se sešlo pár lidí, kteří studovali environmentalistiku a řekli si, že chtějí založit sdružení... A nejdřív s tím tedy, že chtějí rozšířit povědomí o Fair Trade ... Pak se tam v tom sdružení našli lidé, kteří byli zaměřeni trošičku jinak a přišli s různými dalšími nápady. A samozřejmě, že tam tomu byl otevřený prostor. Nic tomu nebránilo. Myslím, že to přišlo tak přirozeně, a že to tak je dodnes.*“

Druhou nejčastěji uváděnou okolností, kterou si respondenti dávají do souvislosti se svým současným působením v GRV, je předchozí práce s dětmi a mládeží, například jako lektor, vedoucí oddílu, letních táborů či kroužku. Respondenti z této kategorie často sami v dětství jezdili na dětské tábory, navštěvovali oddíl či kroužek ještě před tím, než

se sami začali jako dospělí v této oblasti angažovat.

KF popisuje své zkušenosti následovně: *„Vždycky jsem se zabývala vzděláváním, protože jsem chodila do oddílu, který jsem i chvíli vedla. Tam jsme dělali různé aktivity... hodně interaktivně a formou hry. Dalo by se tomu říkat zážitková pedagogika. Absolvovala jsem i např. kurs Lipnice, který pracuje s zážitkovou pedagogikou... Poté co jsem skončila oddíl, tak kamarádi vytvořili vlastní organizaci, která dělá seznamovací kursy pro gymnázia, taky formou zážitkové pedagogiky, takže jsem začala s nimi pracovat a doted' pro ně dělám kursy ... takže tohle mě zajímalo.“*

Pět respondentů se k působení v této oblasti dostala oklikou, přes práci v organizaci, která se primárně GRV ani jiným rozvojovým tématům nevěnovala, například přes práci v oblasti průmyslu či v sociální oblasti.

TT se ke GRV dostal přes působení v sociálních službách. *„Na Mostecku jsem pracoval s nezaměstnanými, s matkami bez domova, matkami s dětmi, s ženami v tísní bavili jsme se o tom proč dochází ke strukturální nezaměstnanosti, přesunu pracovních míst atd. Bavili jsme se také o globalizaci a přes to, a přes další sítě, třeba křesťanské...to pak byl už jen krůček... Tenkrát vrcholila kampaň za oddlužení, to bylo na konci devadesátých let, miléniová kampaň, čehož jsme byli součástí... založili jsme českou kampaň, překlad je milostivé léto a z toho vznikla první vůbec dle mého rozvojové vzdělávací akce v Čechách.“*

Tři respondenti již dříve pracovali v jiné organizaci, která se věnovala oblasti rozvojové spolupráce či přímo GRV a nebo pracovali v téže organizaci jako nyní, ale na jiné pracovní pozici.

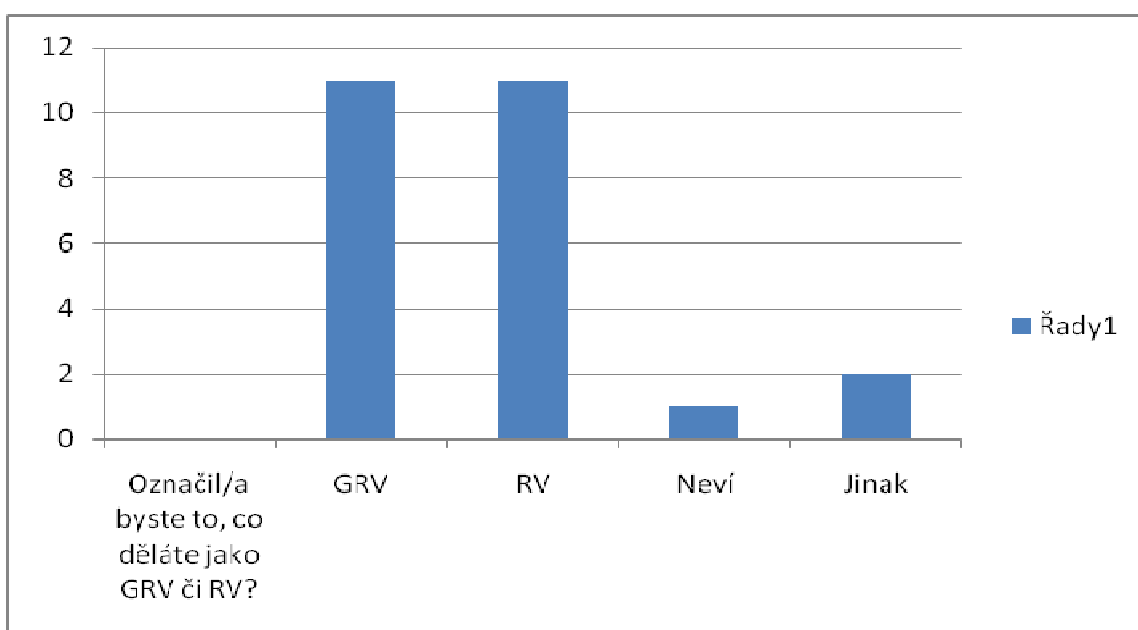
PP popisuje svoji předchozí zkušenost takto: *„Já, jelikož jsem předtím dělala projekty zaměřené na rozvojovou spolupráci v Čečensku, tak pro mě to (co mě přivedlo ke GRV – pozn. autorky) byla určitě rozvojová spolupráce a problémy rozvojových zemí jako takové a potom i práce spojená s migranty, tzn. že jsem se setkala s příčinou těch problémů v samotném rozvojovém světě a potom s těmi následky v podobě např. uprchlíků v České republice ... to všechno vede k tomu, že člověk vnímá to jak to vnímají lidi v České republice a tam z toho automaticky vzešla potřeba dělat nějakou osvětu, nějakým způsobem lidem vysvětlit proč se to děje, proč se vlastně ty programy (zahraniční rozvojové spolupráce – pozn. autorky) realizují.“*

Stejný počet respondentů přivedl k jejich současnému působení v GRV zájem o téma jako takové a tři respondenti byli ovlivněni svou zkušeností ze zahraničí, kde působili jako dobrovolníci. Ve dvou případech se jednalo o země rozvojové.

.6.2. Jak vnímají obsah globálního rozvojového vzdělávání jeho realizátoři, zástupci neziskových organizací?

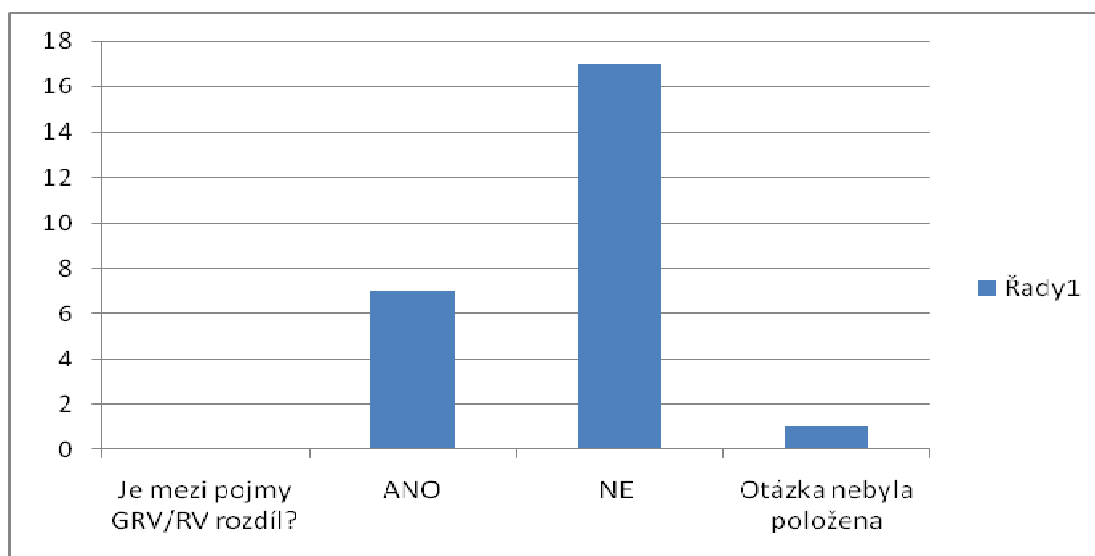
- Označil/a byste to, co děláte jako GRV/rozvojové vzdělávání? Je mezi těmito dvěma termíny nějaký rozdíl? Jaký?
- Jaké typy aktivit lze podle vás označit jako aktivity GRV?
- Představte si, že jste v situaci, kdy máte člověku, který v životě neslyšel pojem „globální rozvojové vzdělávání“ vysvětlit, o co se jedná... Co byste řekl/a?

GRAF č. 5: Použití označení GRV a RV

Zdroj: vlastní výzkum

GRAF č. 6: Rozdíl mezi GRV a RV

Zdroj: vlastní výzkum

V pohledu na to, jak vnímají jednotliví zástupci NNO nejčastěji používané termíny GRV a RV byla velká různorodost. Na otázku zdali by tázaní zvolili pro označení toho, čemu se v rámci svých aktivit věnují, označení GRV či RV volilo jedenáct respondentů termín GRV a jedenáct termín RV, viz graf č. 5. Odpovědi získané z rozhovorů potvrdily mou hypotézu, že co se týče používané terminologie, názory se velice liší.

Důvod pro používání termínu RV je především ten, že je kratší a srozumitelnější. Srozumitelnost je na druhou stranu pro druhé důvodem odmítnutí tohoto termínu, protože, jak se někteří respondenti domnívají, i samo slovo rozvoj je v našich podmínkách často ne zcela jednoznačné a ve spojení se vzděláváním může být například pro učitele spíše matoucí.

„Dříve jsme používali termín RV, který je kratší, ale nesrozumitelný. Není zřejmé, o jaký rozvoj se jedná. Slovíčko globální je v tomto směru upřesňující a důležité.“ (EM)

Důvod pro přijetí termínu RV uvádí DH z Partners Czech. *„Používáme termín RV, neboť vycházíme z toho, že jsme členy mezinárodního projektu a naši partneři používají termín development education. Termín RV je pak prostým překladem tohoto termínu.“* Na projektu MDG' 15 – Rozvojové cíle tisíciletí ve školách spolupracuje česká pobočka této organizace s partnery z Francie, Anglie, Belgie a Polska. Několik dalších respondentů souhlasilo s používáním termínu RV, právě proto, že se jedná o termín, který je používán v zahraničí.

Jedním z dalších důvodů, které vedou k používání termínu RV je fakt, že je kratší a srozumitelnější. OK z Glopolis zastává názor, že slovo globální působí v lidech jen více nejasností. „Slovíčko globální bych do názvu nedával...myslím si, že to dopředu probouzí u některých lidí obavy, že to bude příliš rozkročené, málo konkrétní, moc složité...“

Slovo globální je pro některé respondenty naopak velice důležité, protože poukazuje ke globální rovině problémů, kterým se věnuje.

OK se ohrazuje také vůči slovíčku vzdělávání v názvu, protože se domnívá, že slovo vzdělávání je limitující a evokuje školní prostředí a nerespektuje tedy přesah GRV do oblasti neformálního učení.

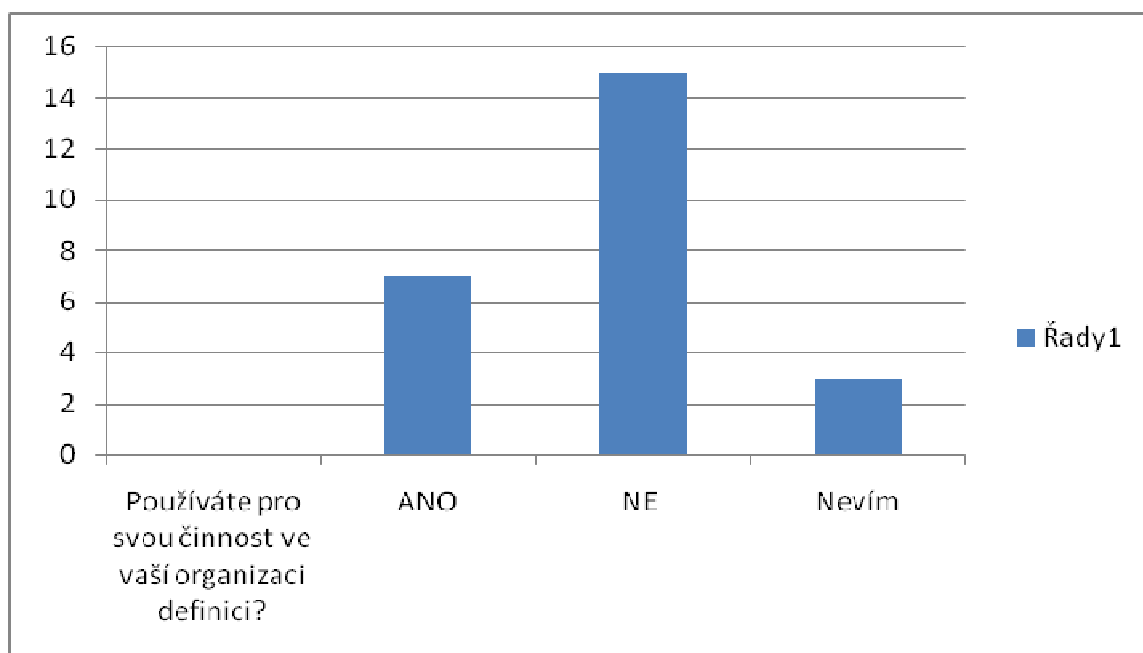
17 respondentů nevnímá po obsahové stránce termíny GRV a RV jako odlišné. Pokud je zde přeci jen vnímán rozdíl, pak je GRV chápáno jako širší koncept. Také MN z České rozvojové agentury vnímá tyto dva termíny jako totožné. Při otázce po původu názvu dotačního titulu Ministerstva zahraničních věcí České republiky Rozvojové vzdělávání a osvěta uvádí, že se jedná o historickou záležitost. Tento název sahá do doby, kdy nebyl koncept GRV znám a vzhledem k tomu, že je tento titul již zaveden, je v plánu ponechat jej v tomto znění. Vzhledem k tomu, že jsou obě tyto oblasti v České republice stále nové, je podle MN třeba hledat spíše průniky mezi různými tématy a metodami GRV, netříštit síly, snažit se dostat tato témata k lidem spíše nežli mást veřejnost novými termíny.

Tento názor se ve výzkumu opakoval. Většina zástupců NNO nepovažuje diskusi o používané terminologii v současné době za podstatnou. Svou primární úlohu NNO v tuto chvíli vidí v soustředění se na zavádění témat GRV do škol i neformálních struktur vzdělávání a otázka sjednocení terminologie je vnímána jako druhotná.

.6.3. Existuje jednotná definice? Jak moc se definice, které používají jednotlivé neziskové organizace v České republice, liší?

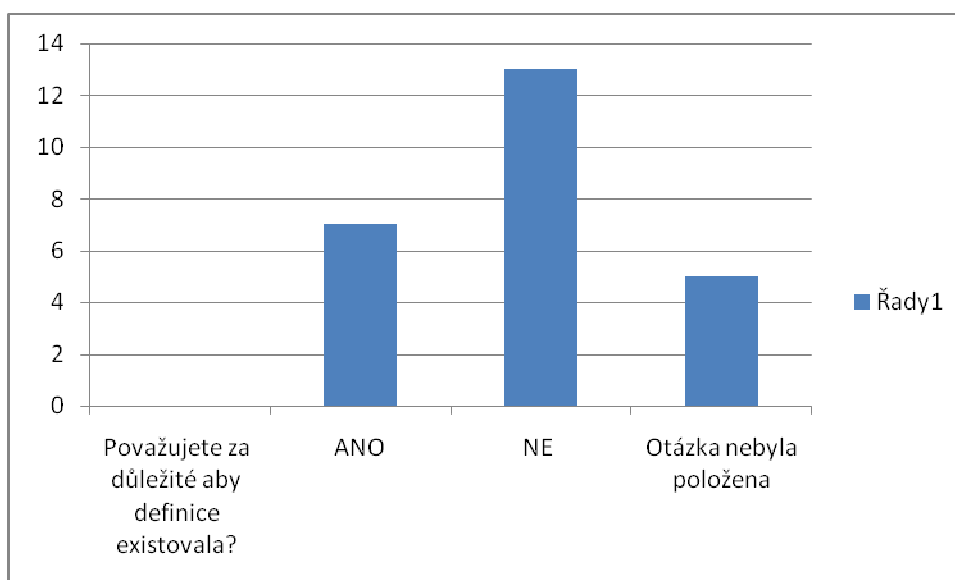
- Používáte pro svou činnost ve vaší organizaci jednotnou definici toho co je to GRV?
- Myslíte si, že je důležité jednotnou definici mít?

GRAF č. 7: Používání definice GRV

Zdroj: vlastní výzkum

Graf č. 8: Důležitost definice GRV

Zdroj: vlastní výzkum

Z odpovědí respondentů vyplývá, že samotní realizátoři projektů GRV necítí potřebu mít definici. Pouze sedm respondentů uvedlo, že v rámci jejich projektu používají definici GRV a stejný počet respondentů si myslí, že je důležité, aby definici měli. Třináct respondentů si myslí, že definice není důležitá. Téměř všichni se shodují na tom, že, je-li definice potřeba, pak je tomu tak ve vztahu ke školám, školským institucím a při vyjednávání se státním sektorem.

Definice GRV z dílny projektu Varianty Člověka v tísní je, podle výzkumu, nejpoužívanější. Je dnes užívána Českou rozvojovou agenturou i v rámci FORS. Ostatní organizace ji také využívají, pokud se potřebují na nějakou definici odkázat, definici ale obecně nepovažují oslovení zástupci NNO, jak již bylo výše řečeno, za důležitou.

V případě mezinárodních projektů, jako je například GLEN INEX-SDA, je zpravidla používána definice zahraničních partnerů. *„Definici přejímáme ze zahraničí, která je univerzální pro všechny organizace sdružené v GLENU“*, potvrzuje LB.

TT či JK se nicméně shodují na tom, že se blíží doba, kdy bude nezbytné jednotnou definici a určité minimální standardy toho, co v českém kontextu chápeme pod pojmem GRV, vytvořit, pokud budeme chtít obhájit svou pozici v prostředí evropských grantů. V souvislosti s přílivem evropských peněz se budou zvyšovat nároky na kvalitu a opodstatnění projektů GRV. JK upozorňuje na to, že ještě předtím je ovšem nutné uvědomit si a stanovit své požadavky vůči českým státním institucím ve vztahu ke GRV. Naráží na právě se formující spolupráci s Ministerstvem školství. *„Je třeba pracovat na strategii toho, co chceme dosáhnout, co chceme změnit a poté při jednání s institucionálními partnery vyjasnit také termíny, které budeme používat“*, obhajuje své stanovisko.

V otázce jednotné definice navrhuje JK užít překladu té, kterou používá Evropský projekt pro výměnu poznatků v rozvojovém vzdělávání DEEEP¹³⁴ a která v sobě zahrnuje aspekt změny, která by měla následkem GRV nastat. Dodává ale také, že důležitější než definice ovšem zůstávají vlastní aktivity, obsah GRV a kvalita toho, co děláme. Shodně s JK a převážnou většinou reprezentantů NNO i MN tvrdí, že v současné chvíli je „proces

¹³⁴ „Rozvojové vzdělávání je **aktivní proces učení** založený na hodnotách solidarity, rovnosti, inkluze a spolupráce. Umožňuje lidem **posun od základního povědomí** o mezinárodních otázkách rozvoje a udržitelného lidského rozvoje, **přes pochopení příčin a následků** globálních jevů **k osobnímu zapojení a akci**. Rozvojové vzdělávání vyžaduje spoluúčast všech občanů na odstraňování chudoby a v boji proti vyloučení. Směřuje k aktivnímu zapojení občanů a podílení se na vytváření spravedlivějších a udržitelnějších mezinárodních politik, které jsou založeny na ekonomické, sociální a environmentální spravedlnosti a lidských právech.“, str. 24 této práce.

důležitější než výsledek...GRV je stále ještě v České republice novinka... a v tuto chvíli by nebylo nejúčinnější soustředit se na vytváření nějakých definic, ale spíše na to, aby se téma jako takové dostalo tam, kde ho potřebujeme mít“, tzn. do povědomí lidí, institucí a do škol. MN si myslí, že příprava a přijetí jednotné definice GRV by se měla stát primárně úkolem Ministerstva školství a odkazuje na první krok v tomto procesu, zmínku v Národní strategii vzdělávání k udržitelnému rozvoji z května 2007, kde se termín GRV alespoň objevuje jakožto směr, který je možné chápat jako podtéma výchovy k udržitelnému rozvoji, přestože definice zde stále ještě chybí¹³⁵.

.6.4. Jaká jsou základní témata, cíle a metody globálního rozvojového vzdělávání z pohledu neziskových organizací?

- Jaké jsou podle vás (jakožto zástupce vaší organizace) cíle GRV?
- S jakými důležitými pojmy a tématy ve vašem projektu pracujete? Jaké jsou cílové skupiny vašeho projektu?
- Jaké metody konkrétně používáte při samotné práci s cílovou skupinou?
- Patří mezi nástroje GRV také kampaně?

.6.4.1. Cíle globálního rozvojového vzdělávání

Při pohledu na to, co je cílem GRV, existuje mezi zástupci NNO naprostý konsenzus. Shodují se v tom, že GRV je proces aktivitního učení, který má několik stádií. Pro potřeby této práce byla stanovena jednotlivá stádia a ta byla shrnuta pod čtyři základní kategorie. Jednotlivé kategorie, nebo řekněme fáze, se nicméně vzájemně prolínají.

LB uvádí následující cíle GRV: *„informovat o rozvojových tématech, pomáhat porozumět a dát konkrétní návody jak se zapojit“* (LB).

Také z výpovědi dalších respondentů vyplývá, že cílem GRV není pouze informovat. V GRV jde podle nich spíše o uvědomování si souvislostí a konsekvencí svého jednání. Jde o to, aby lidé pochopili, že mnohé problémy jsou blíže, než se na první pohled může zdát, *„že to problematické není něco, co se odehrává daleko od nich, ale že taky oni sami mohou přispět k tomu, aby se život lidí v rozvojových zemích zlepšil a aby sami přešli do akce, aby sami začali něco dělat.“* (LF)

¹³⁵ Národní strategie výchovy k udržitelnému rozvoji. [online]. 2007. Praha: Národní institut pro další vzdělávání a pracovní skupina Rady vlády pro udržitelný rozvoj. Dostupné z: <http://www.nidv.cz/cs/download/nsvur/NSVUR-verze-8.8---Text.doc> 3.6.07>, str. 5.

Cílem GRV tedy v první řadě není jen informovat o globálních problémech, ale také poukázat na celkový kontext, vzájemnou závislost (budoucnost planety je věcí nás všech) a souvislosti. Důležitou složkou je ovšem také poskytnout informace o tom, co ze své pozice může udělat každý z nás, aby došlo ke změně a zmírnění těchto problémů, dát příležitost aktivně ovlivnit dění okolo nás. Součástí vzdělávacího procesu je tu tedy určitá akce, která je nositelem změny, i když třeba v malém měřítku, na úrovni jednotlivce, školy či rodiny.

Nejčastější odpovědi lze shrnout. GRV je vzdělávací proces, který má za cíl:

- Informovat, tj. otevřít oči, podnítit k přemýšlení, přinášet impulsy, podněcovat a iniciovat diskusi, nabízet a otevírat témata,
- vést k porozumění, uvědomění si toho, že jsme součástí celosvětových procesů a souvislostí mezi globálním a lokálním a toho jakým způsobem souvisí globální jevy s každým z nás,
- formovat aktivní postoje.

Uvědomění si souvislostí vede také k uvědomění si určité zodpovědnosti, kterou každý z nás máme. Cílem GRV je nabídnout alternativu dívat se na věci okolo nás jinak a změnit pasivní postoj v aktivní. Posledním stupněm je tedy nabízet alternativy a možnosti zapojení.

Popsané čtyři stupně by v konečném důsledku měly vést k trvale udržitelnému konceptu života. PS uvádí cíl GRV do těchto širších souvislostí slovy: „*Cílem GRV je učit lidi orientovat se v dnešním světě, hledat souvislosti toho, co se kde děje... a snažit se o dosažení udržitelného rozvoje ve světě... Jednotlivé dílčí cíle by měly směřovat k hlavnímu cíli, což, myslím si, je zajištění udržitelného rozvoje a to nejen v rovině životního prostředí.*“

První fáze tedy „.... vede k tomu, že člověk, který nic neví, získá nějakou představu o rozvojových problémech a globálních souvislostech“, říká LB, hned se ale také dotýká další „fáze“ a dodává že je to ale zároveň vzdělávání, které vede k uvědomění si propojení mezi našimi životy a životy lidí žijících jinde ve světě slovy: „GRV vede k porozumění těmto souvislostem, což slouží jako brána k dalším tématům“.

RU na otázku co je obsahem jeho činnosti říká: „Rozšiřuji lidem obzory a zpochybňuji jim možná některé jejich samozřejmosti, které vychází z toho, že žijí v určitém světě a považují jej za jediný možný.“ Představení jiných světů může vést k tomu, že „začnou přemýšlet trochu jinak, vidět věci v širších souvislostech.“

Důležitou složkou GRV, na které se shoduje většina respondentů, je poukázat na vztahy mezi globálním a lokálním a tím se opět dostáváme k souvislostem a konsekvencím našeho chování a jednání. „GRV je o tom uvědomit si určitou zodpovědnost a získat určitou citlivost nejen vůči problémům, vůči ostatním zemím, ale i vůči ostatním lidem. Mé konání může mít dopad na ostatní lidi v mém bezprostředním okolí, ale také na ty, kteří jsou tisíce kilometrů daleko. O tom je třeba mít povědomí ...a snažit se ty negativní dopady eliminovat“, říká OK.

VP z Asociace pro mezinárodní otázky se vrací k projektu Cesty rozvojové výchovy realizovanému v letech 2004–2006 a zmiňuje také etické aspekty GRV. „(V našem projektu, pozn. autorky) jsme se snažili přimět mladé lidi uvažovat nikoliv v kontextu my, tj. Česká republika, Evropa atd. a oni, rozvojový svět, ale my, tedy obyvatelé této planety, jichž se problémy chudoby, přetěžování přírodních zdrojů a další, týkají bez rozdílu. GRV je taková práce s mladými lidmi, která rozšiřuje jejich vědomosti o globálních rozvojových problémech získaných ve škole a jinde, ovšem propojující tyto poznatky ve zcela novém rámci s určitým etickým nábojem, který, jak již bylo řečeno, souvisí s uvědoměním si své role v globalizovaném světě, dopadu svých činů a zodpovědnosti za tyto činy.“

Pokud nahlížíme na GRV jako na čtyř stupňový proces, poté v předposlední fázi je cílem také zvýšit zájem o to se současnou situací něco dělat a motivovat. Ideálem je občanská angažovanost a to na různých úrovních. Může to být vlastní iniciativa, rozjet se někam, nebo o globálních problémech a souvislostech dále mluvit, sám nějakým způsobem přispívat, nebo „jen“ vyvíjet občanský tlak na to, aby se situace řešila na vyšších místech, uvádí příklady aktivního postoje MJ.

Nabídkou konkrétních aktivit, do kterých se mohou lidé zapojit na různých úrovních (jako spotřebitel, občan, student) dochází k naplnění posledního stupně.

„Průřezově se v rámci našich projektů zabýváme tím jak povzbudit motivaci, osobní postoj. K tomu holé informace často nestačí, naopak to někdy může působit úplně opačným směrem a vyvolat pocit nechuti a bezmocnosti, protože ta témata jsou tak těžká a problémy obrovské. Proto se zabýváme nabízením alternativ, kde se pak pozitivní motivace mnohem snáze dosahuje. Proto jsme také začali se spravedlivým obchodem, abychom mohli těm, kteří už jsou nějak pro tu věc zaujati, nabídnout možnost něco sami dělat, takže se pro nás stává tento koncept (spravedlivého obchodu – pozn. autorky) i určitým pedagogickým nástrojem a vyústěním.“ (JS)

„V rámci našich workshopů na školách jde také o hledání či nabízení alternativ, jako je například koncept Fairtrade, bio či nejrůznější projekty, jako je například adopce na dálku.“, dodává EM.

.6.4.2. Témata globálního rozvojového vzdělávání

V návaznosti na část zabývající se cíli GRV se všichni respondenti shodují na tom, že tématem GRV jsou globální či rozvojová témata. Slovy MN je cílem GRV „*dostat do výuky nějakou kvalitní a smysluplnou informaci o globálních souvislostech našeho života, kam rozvojové země samozřejmě patří.*“ Mezi nejčastěji uváděnými pojmy byly konkrétně následující: Rozvojové cíle tisíciletí, humanitární pomoc a rozvojová spolupráce, zahraniční rozvojová spolupráce, prioritní země, chudoba, dětská práce, trvale udržitelný rozvoj a různé koncepty rozvoje, zemědělství, ekonomická globalizace, světová finanční architektura, sociální odpovědnost firem, nespravedlivý obchod, lidská práva, globalizace, oddlužení, krize s potravinami, AIDS, alternativní koncepty, sport jako sociální projekt, zodpovědná spotřeba, životní prostředí, klimatické změny, energetika, rovnost pohlaví, vzdělání, zdravotnictví, kulturní odlišnosti, migrace či pracovní podmínky v rozvojových zemích.

GRV zasazuje tato témata do naší každodennosti. RU se zamýšlí nad tématy GRV, se kterými pracuje v rámci projektu Fotbal pro rozvoj.... „*Tím, že pracujeme s tím, že se potkají lidé z hodně různých prostředí, snažíme se o propojení i té jejich vzájemné každodennosti. Prostřednictvím přímého kontaktu s člověkem z rozvojové země se přirozeně diskutují témata jako je rodina, škola, přátelství a další.*“ V rámci několikátýdenního pobytu Keňského fotbalového týmu v České republice jsou jeho členové ubytováni přímo v českých rodinách, které tak mají možnost strávit nějaký čas s člověkem z rozvojové země a opravdu okusit na vlastní kůži to sdílené i rozdílné.

Také MP v projektu Change the Game „*ukazuje lidem, že na této planetě jsme ve všech různých koutech světa v podstatě stejní. Poukazujeme na hodnoty jako je štěstí, láska a další, které jsou univerzální.*“

Provázanost konkrétních témat s praxí organizací, které se GRV věnují, je zde velice důležitá. Například PW z Člověka v tísni, koordinátorka projektu Virus Free Generation, jehož hlavním tématem je pandemie viru HIV v Subsaharských zemích a dopady na mladé lidi k tomuto projektu říká....“*cílovou skupinou jsou mladí lidé ve věku 15–24 let...skupina mladých Čechů a jejich protějšků v zemích nejvíce postižených HIV/AIDS, v zemích Subsaharské Afriky. Konkrétně je to pro nás Namibie, protože tam působíme. Celá naše aktivita v Namibii je zaměřena právě na boj s virem HIV, takže právě takovýmto propojením vzniká koloběh informační a ilustrační....*“ Propojenost mezi aktivitami na Jihu a aktivitami na Severu je oboustranně přínosná. K projektu Virus Free Generation, který je uskutečňován ve spolupráci s dalšími partnery sdruženými v platformě Aliance

2015¹³⁶, jejíž je Člověk v tísní členem, „jsme se přidali kvůli tomu, že (tento projekt) reflektuje naše aktivity, které máme v Namibii a musím říct, že je to i taková zajímavá možnost jak umocnit spolupráci s lidmi, kteří jsou v terénu, protože my jako Člověk v tísní působíme v terénu přímo, bez partnerských organizací, takže je to i hrozně zajímavé propojení v tom smyslu co se dá dělat tady v České republice, ale zároveň i spolupracovat s tou misí, velice konkrétně, ne jenom organizačně.“ Výhodou takového propojení aktivit je bezesporu možnost věnovat se jednomu konkrétnímu tématu více do hloubky a sdílení aktuálních informací a materiálů přímo z terénu.

TT vyzdvihuje důležitost vysvětlování historických souvislostí a informování o tom jak k současným problémům, které jsou tématy GRV, došlo. GRV by pak v tomto smyslu mělo také částečně suplovat nedostatky v tradičním vzdělávacím systému, mezery ve výuce zeměpisu a dějepisu, kde se o rozvojových zemích, kolonialismu a post koloniálním obdobích, které bylo pro formování nových států zásadní, žáci a studenti dozvídají minimum. Jedná se o informace, které by měly být zahrnuty do školních osnov a NNO mohou napomoci tomu, aby se tak stalo. Až bude tento cíl splněn, vidí TT roli NNO především v přinášení nových impulzů a aktuálních informací přímo z terénu.

Důležitou součástí GRV je podle některých respondentů také provázanost se systémem zahraniční rozvojové spolupráce České republiky. GRV by měla poskytnout informace o tomto systému, jejích subjektech, historii, současných projektech a celkové koncepci a mělo by také reagovat na aktuální otázky týkající se vztahů k jednotlivým hráčům na poli rozvojové spolupráce, participace, vlastnictví projektů v rámci kulturních a politických souvislostí. GRV má pomoci ukázat cestu v pochopení toho proč se Česká republika angažuje v pomoci rozvojovým státům a jakým způsobem jsou realizovány humanitární pomoc a rozvojová spolupráce.

KF z ADRA se zmiňuje v souvislosti s globálními tématy o možných úskalích při jejich prezentaci. Říká, že GRV by mělo dávat různé pohledy na věc, nemělo by dávat jedinou pravdu, protože problémy, kterých se dotýká, jsou spleť a často i kontroverzní a jediná pravda tu prostě není. To může být také vnímáno jako úskalí GRV, které se snadno může stát jakousi propagandou či dogmatizací. KF proto upozorňuje na nutnost vnímat

¹³⁶ Alliance 2015 byla založená v roce 2000. Jedná se o spojení šesti NNO pracujících na poli rozvojové spolupráce-CESVI z Itálie, Concern z Irsku, Welthungerhilfe z Německa, Hivos z Holandska, IBIS z Dánska a Společnost Člověk v tísní z České republiky. Aliance byla založena k podpoře dosažení Rozvojových cílů tisíciletí a v rámci společných projektů usiluje o boj s chudobou a efektivnější práci v rozvojových zemích. [cit. 20.8.2008] Dostupné z: <<http://www.alliance2015.org>>.

každou odlišnou kulturu jako svébytnou a apeluje na zvýšenou citlivost při aplikaci „Evropského pohledu na věc“ a při interpretaci globálních témat.

.6.4.3. Metody globálního rozvojového vzdělávání

V souvislosti s používanými metodami jsou respondenti zajedno. Bez ohledu na to, zda se jedná o kampaň, workshop pro středoškoláky či učitele, metody by měly být takové, aby podnítily k aktivitě. Samozřejmě konkrétní použití či kombinace metod závisí na cílové skupině. Použité metody by měly být rozmanité a měly by příjemce bavit a motivovat. Při práci na školách jsou používány interaktivní, kooperativní a zážitkové metody, které vyžadují společnou práci, aktivní účast a zapojení, což je často v kontrastu s tradičním pojetím vyučování (výklad, memorování, zkoušení). Interaktivní metody také úzce souvisí s osobnostně-sociální výchovou. Dávají prostor pro vlastní aktivitu a vyjádření studentů, staví na otevřené komunikaci, sdílení názorů. Na školách jsou využívány diskuse, práce s textem, práce ve skupině, skládačkové čtení, brainstorming, kvízy, rolové hry, případové studie, simulační a evokační hry, myšlenkové mapy atd. Vizualizace, práce s fotografiemi, plakáty, spoty a dalším filmovým materiálem je také důležitou součástí metod GRV.

Při přípravě workshopů je často zmiňován model E-U-R (Evokace-Uvědomění-Reflexe)¹³⁷.

Zmiňovanými teoretickými východisky jsou směry vycházející z pedagogického konstruktivismu – kritické myšlení¹³⁸, interaktivní vyučování a kooperativní výuka. Metody jsou kombinovány a využití pomůcek, jako například fotografií či textových a filmových materiálů je velice časté.

Při práci s veřejností jsou využívány nejrůznější metody od konferencí, panelových diskusí, výstav, veřejných akcí až po konání fotbalových utkání v případě projektu Fotbal pro rozvoj.

LF říká: „*Metody, které používáme, jsou hodně interaktivní, protože člověk si nejvíce*

¹³⁷ Podle modelu E-U-R je při přípravě programů pro žáky a studenty kladen důraz na rozdělení do tří fází, které respektují potřeby cílové skupiny. Zatímco v první fázi je cílem dosáhnout aktivizace a zaujmout studenta pro dané téma, v druhé fázi dochází k setkání s novými informacemi a myšlenkami a ve třetí fázi k jejich závěrečnému ukotvení (třídění a systematizaci nových poznatků a zkušeností). Nádvořík, Ondřej, Volfová Andrea. 2004. *Společný svět. Příručka globálního rozvojového vzdělávání*. Praha: Condor Plus, str. 25-26.

¹³⁸ Kritické myšlení nepředstavuje v tomto pojetí specifickou metodu práce, jde spíše o ideální kompetenci, kterou chceme u studentů vypěstovat. Na rozvoj kritického myšlení jsou v práci NNO zaměřeny metody jako např. kritická práce s texty, analýza novinových článků, třídění informací z médií atd., které mají přispívat k vytváření kritického pohledu na svět.

odnese, když si něco sám vyzkouší...když mluvíme o sportu a rozvoji, tak si děti samy některé hry také zahrají. Někdy to jsou hry, které jsou vyrobeny z odpadků... to jsou hry, které se hrají v těch organizacích, které pomáhají dětem skrze sport a hry a jsou to například různé kooperativní hry... s dětmi vyrábíme věci, aby si samy vyzkoušely, jaké to je, udělat míč z odpadků a pak když ten míč udělají, tak si s ním hned můžou zahrát ... myslíme, že si to daleko lépe zapamatují, když si to takhle vyzkouší, než aby to bylo jenom povídání.“

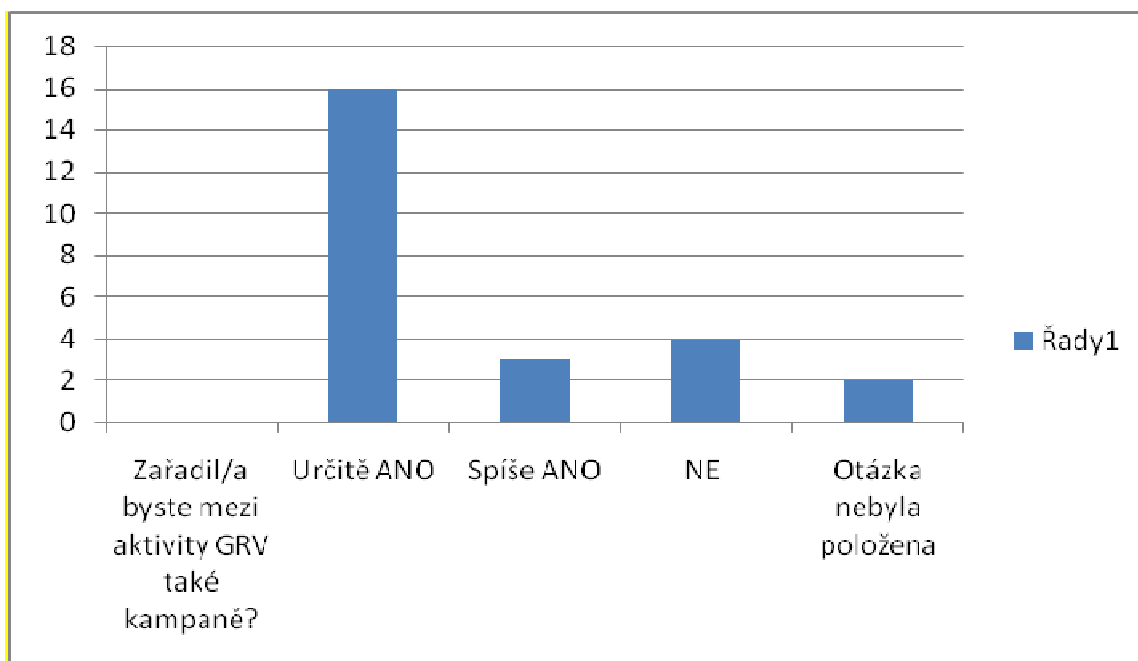
Metody využívané v rámci GRV jsou co možná nejrozmanitější. Jsou to i netradiční metody, jako například příprava krátkého filmu.

Publikační činnost NNO a spolupráce s médii je pro jejich práci klíčová. „*Jako náš významný přínos vnímám publikování tiskových materiálů. Třeba i pro studenty rozvojových studií v Olomouci¹³⁹ jsou často naše brožury jediným studijním materiálem. V Čechách stále chybí základní materiály k rozvojovým tématům.*“, potvrzuje tento fakt JS.

Metodickou inspiraci čerpají také mnohé z oslovených NNO ze spolupráce s mezinárodními partnery. V rámci společných projektů dochází ke sdílení materiálů a výměně zkušeností.

¹³⁹ Cílem bakalářského a magisterského studijního oboru Mezinárodní rozvojová studia na Přírodovědecké fakultě Univerzity Palackého v Olomouci je připravit odborníky na budoucí působení v rámci českého programu rozvojové pomoci a spolupráce a připravit odborníky pro zajišťování českého programu rozvojové pomoci a spolupráce prostřednictvím vládních institucí i českých nevládních organizací. Dostupné z: <<http://development.upol.cz/mgr-mrs>> [cit. 21. 8. 2008].

Graf č. 9: Patří mezi GRV také kampaně?

Zdroj: vlastní výzkum

Při hledání toho čím vším je GRV v českém prostředí a v návaznosti na teoretickou část této práce byl zajímavý postoj respondentů ke kampani jakožto jednomu z nástrojů či metod GRV.

Šestnáct z celkového počtu dvaceti pěti respondentů bez váhání zařadilo kampaně mezi nástroje GRV. Nejčastěji zmiňovanými důvody jsou stejné cíle, témata a často i protínající se cílové skupiny.

Podle EV je GRV „*jakákoli činnost, která se dotýká (rozvojových) témat a to jakýmkoli způsobem. Takže ať je to kampaň, nebo je to přednáška nebo je to článek v novinách...s tím že to pro mě je obecně hodně o uvědomování si propojenosti, souvislosti, vztahu, mého s rozvojovými zeměmi... prostě ta propojenost je zásadní. Takže i takový článek v novinách, i ta kampaň... pořád to je podle mě aktivita GRV...*“ Osvětová činnost (kampaň) je tedy jiný prostředek vedoucí ke stejnému cíli jako například aktivity na školách.

OK také upozorňuje na to, že kampaň, stejně tak jako další vzdělávací aktivity, reaguje na určitý problém a cílem je tyto informace „dostat mezi lidi“. „*Záleží na tom jaké informace lidé dostanou, třeba jestli to spočívá v tom, že jsou upozorněni na to, že nějaký problém existuje, nebo nějaká oblast (což zpravidla je posláním kampaní – pozn. autorky)...vzdělávání pak více souvisí s tím, že se ten problém rozebírá, definují se jeho příčiny a snaží se třeba najít nějaká řešení... takže je tam určitě nějaký rozdíl,*

ale nevnímám ho jako příliš silný, protože vždycky člověk musí začít od toho, že existuje nějaký problém a pak se třeba může dostat k těm dalším podskupinám a k (dalšímu – pozn. autorky) rozboru.“

PS odkazuje na situaci jinde v Evropě, kde často vzdělávací a osvětové aktivity bývají součástí jednoho projektu. Je běžné, že například součástí projektu, který je zaměřený na vzdělávání učitelů, jsou osvětové aktivity, kampaně, sympozia atd., říká v rozhovoru PS. Do budoucna tedy pociťuje také spíše potřebu tyto dvě oblasti spojit v jedno, než je rozdělovat.

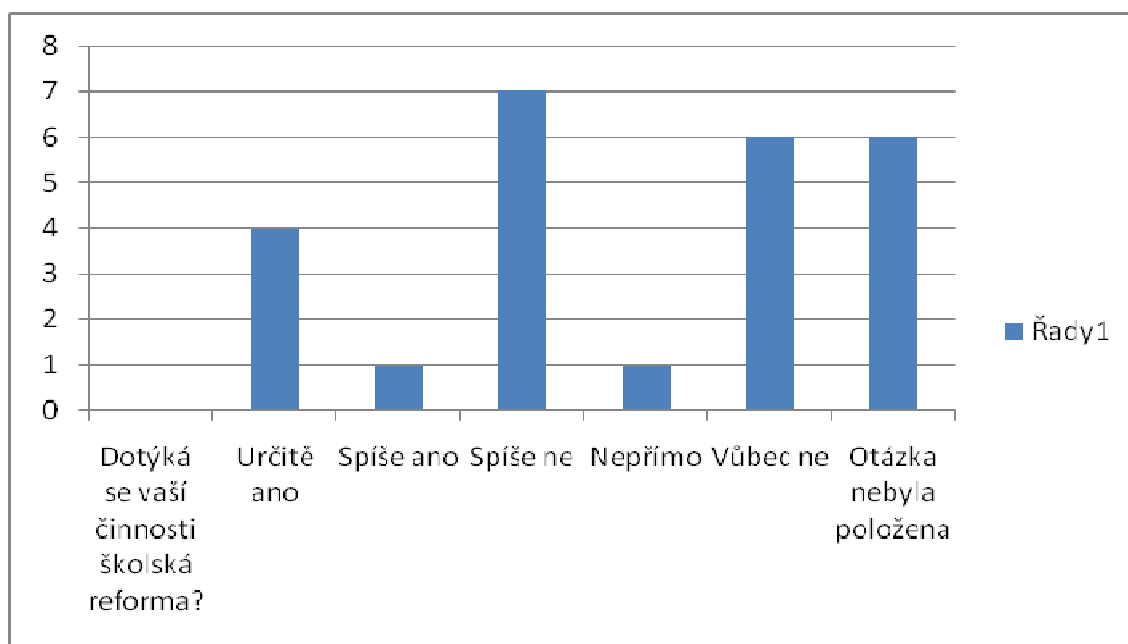
MN shodně tvrdí, že v současné době je v České republice spíše potřeba aktivity GRV propojovat, působit synergicky a netříštit síly, ač, jak tvrdí, *„do budoucna je nutné a logické a stane se to, nevím, jestli za rok, za dva, nebo za deset let, že se tyto věci oddělí a budou působit spíš paralelně nežli souběžně.“*

Také podle JK jsou aktivity GRV co nejširší, od práce s médii, kampaní po práci na školách. Aktivitou GRV jsou podle JK také odborné semináře zaměřené na zvyšování kapacit lidí uvnitř neziskového sektoru a měly by sem být zahrnuty aktivity nejen organizací, které se věnují rozvojové spolupráci a humanitární pomoci, ale také aktivity například environmentálních organizací a ekocenter.

.6.5. Jak vnímají neziskové organizace školskou reformu a jak ji ve své činnosti reflektují?

- Jakým způsobem se vaší činnosti v oblasti GRV dotýká nová školská reforma?
- Jak reagujete na školskou reformu?
- Jakým způsobem jste se přizpůsobili/přizpůsobujete potřebám cílových skupin vašeho projektu ve vztahu ke školské reformě?

GRAF č. 10: NNO a školská reforma

Zdroj: vlastní výzkum

Z rozhovorů vyplývá, že převážná většina NNO si v tuto chvíli svoji roli vůči školské reformě teprve uvědomuje či hledá. Na rozdíl od Člověka v tísní, který se aktivně podílel již na fázi přípravy školské reformy, většina dalších NNO, stejně tak jako školy samotné, nebyla na reformu připravena. Na druhou stranu hodnotí pro svou práci institucionalizaci globálních témat školskou reformou jako velice pozitivní. Pouze čtyři z oslovených zástupců odpověděli na otázku, zdali se jejich činnosti v oblasti GRV dotýká školská reforma, „určitě ano“. Sedm jich odpovědělo „spíše ne“ a šest mezi svou činností a školskou reformou nevidí žádnou souvislost. To může být překvapivé vzhledem k tomu, že osm z oslovených jedenácti NNO se ve své činnosti s klasickým školským prostředím přímo setkávají. V případě Fóra organizací pro rozvojovou spolupráci a České rozvojové agentury byla otázka upravena a směřována na to, jak respondenti vnímají, zdali se NNO daří či nedaří na požadavky školské reformy dostatečně reagovat.

Při bližším zamyšlení se respondenti ve většině shodují na tom, že jim reforma jako taková pomáhá. Znamená pro NNO příležitost, mění dosavadní charakter práce a představuje určitou strukturu, do které se NNO nyní snaží svou činnost vtěsnat, institucionalizuje témata, kterými se doposud zabývaly. Mnohým NNO, které se GRV nezabývaly a nyní se začaly na tuto oblast více soustředit, reforma otevírá dveře do škol.

„Nová školská reforma je pro nás přínosná, protože tam byla zavedena nová průřezová témata, o která se může spousta NNO opřít.“, říká KF z ADRA. Přínos vidí v tom, že nabízené výukové programy tak nabývají před učiteli větší vážnosti. Ti vědí, kam dané téma zařadit, zaplnit do svých kolonek a odškrtnout ve svých plánech. *„Nová školská reforma nám umožňuje jednodušší komunikaci se školami...pokud na našich letáčcích je vysvětleno, jak naše programy souvisí se školskou reformou, tak na to učitelé slyší...reforma je na začátku a školy nejsou schopny si všechno dělat samy.“*, říká EV z olomouckého ARPOKu. ARPOK v souvislosti s poptávkou ze strany škol má již i zkušenost s přípravou výukových programů „na objednávku“. Přemýšlí o tom, že bude do budoucna schopen zpracovat či poskytnout asistenci s jakýmkoli tématem a ušít jej „na míru“ škole.

Nedostatek učebních materiálů je, podle výpovědí zástupců NNO, jedním ze základních problémů zmiňovaných učiteli. NNO se proto snaží připravovat materiály v úzké spolupráci s nimi a skloubit je s požadavky školské reformy. *„Tím, že učitelé jsou nuceni tu reformu nějak reflektovat a implementovat do výuky, tak mají určitě větší zájem o naše materiály...cítíme větší poptávku po materiálech...množí se dotazy o to, abychom nějak asistovali a pomohli učitelům se v nové reformě vyznat.“*, dosvědčuje PP.

DH tvrdí, že *„učitelé oceňují „scénář vyučovacích hodin“...konkrétní a přesné informace o tom co je obsahem lekce, jak dlouho trvá, co je potřeba za pomůcky...potřebují přesnou strukturu lekce...co nejjednodušší a nejpodrobnější návod co a jak dělat.“* Reakcí na tuto poptávku je pak například příprava pracovních listů pro žáky, plánů lekcí, které učitel může vzít a okamžitě použít ve své hodině.

Školská reforma také s sebou, v neposlední řadě, přináší možnost ucelenější a koncepčnější spolupráce nejen mezi NNO, které se věnují výhradně GRV. PS se zmínila o iniciativě organizací, které se zabývají různými průřezovými tématy, která si klade za cíl vytvořit ucelenou metodickou podporu školám v zavádění všech průřezových témat do výuky. Tento projekt, na kterém by mělo spolupracovat několik NNO, by se měl zaměřit na komplexní spolupráci se školami. PS k tomuto projektu vypovídá: *„Analyzujeme potřeby učitelů a to, co chceme udělat do budoucna... rádi bychom připravili nějaký*

standard kvality výuky průřezových témat. A tam bychom chtěli pracovat s těmi současnými problémy ve výuce průřezových témat, připravit nějaké metodické postupy jak tyto problémy řešit a pak připravit nějaké standardy kvality výuky těch samotných témat.“

Školská reforma by se podle respondentů také mohla stát platformou pro další a systematičtější spolupráci mezi NNO a Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.

.6.6. Jak vnímají svou roli v procesu integrace témat globálního rozvojového vzdělávání do oficiální vzdělávací soustavy České republiky zástupci neziskových organizací?

- Jak vnímáte svou roli v procesu začleňování témat GRV do vzdělávacího systému?
- Kde vidíte roli NNO do budoucna?

TABULKA č. 4: Jak vnímají NNO samy sebe ve vztahu ke školské reformě?

Jak vnímáte svou roli v procesu začleňování témat GRV do vzdělávací soustavy?	
Naším cílem je dostat témata GRV do škol	6
Motivovat a aktivizovat cílové skupiny	6
Nabízet možnosti a způsoby jak témata zahrnout do výuky	5
Asistenční (zprostředkování kontaktů, literatury)	5
Jako doplňkovou	4
Přinášet nové impulsy a know how	4
Příprava metodických materiálů a publikací	4
NNO jako průvodci novými tématy	4
NNO jako zprostředkovatelé zkušeností z praxe	3
Katalyzační (objevovat a nabízet nová témata)	2
Hledat možnosti propojení s průřezovými tématy	2
Jako okrajovou, podpůrnou	1
Bořit předsudky	1
Jako klíčovou	1
Opozice vůči formálnímu systému	1
Nabízet školení učitelů, kteří budou poté GRV realizovat sami	1

Zdroj: vlastní výzkum

Většina respondentů vnímá svou roli v tuto chvíli jako zásadní. Vzhledem k tomu, že globální témata jsou pro většinu škol něčím novým a dosud neuchopeným, NNO jsou v pozici zkušenějších kolegů, kteří tato témata znají a nabízejí způsoby jak je školám zprostředkovat.

NNO jsou schopny v tuto chvíli školit pedagogy, kteří budou ideálně schopni následně začlenit témata GRV do výuky sami. NNO také slouží jako určitý mezičlánek, který zprostředkovává rozvojová témata a přináší je z terénu do škol, říká LD z ARPOKu.

Také EM zmiňuje NNO jako ty, kdo přináší do škol know-how, stejně tak jako inspiraci co se týče provedení aktivit. *„I když se bude učitel snažit využívat interaktivních metod vyučování, tak se třeba nějaké věci neodvází...“*

MP, lektor programu Change the Game, vnímá svou roli ve vztahu ke školské reformě jako roli průvodce, který se snaží učitele přivést k danému tématu, motivovat je a ukázat jednu z cest, jak se globální témata dají dostat do výuky nenásilným a zajímavým způsobem. Tím, že učitel je často při programu přítomen, nabízí výukové programy poskytované NNO možnost inspirace. Je zde tedy také role asistenční. *„Z některých zpětných vazeb zjišťujeme, že jsme byli dobrými průvodci...že se nám podařilo aktivovat, motivovat nejen děti, ale třeba celou školu...některé školy se následně samy aktivně zapojují do některých dalších projektů... Zároveň si někdy připadám jako bořitel předsudků...“*

MN tvrdí: *„...NNO jsou klíčoví hráči. V podstatě jediní, kteří jsou schopni zprostředkovat informace o GRV a nějakým způsobem kvalitně zapojit koncept GRV do výuky. Možná tomu tak bude na věky, já nevím. Těžko si teď dovedu představit, že vznikne nějaký odborný ústav podřízený Ministerstvu školství, který by se věnoval specificky GRV. To asi ne. Do budoucna skutečně NNO vidím jako realizátory, lidi, kteří se budou podílet na metodice, kteří budou úzce spolupracovat a ovlivňovat nastavení školství v České republice tak, jak jim to okolnosti umožní.“*

PS, jako i mnoho dalších respondentů, chápe školskou reformu jako výzvu a roli NNO vůči školské reformě a hlavně školám především jako roli asistenční. Protože jsou učitelé nuceni zabývat se školskou reformou a „slyší“ na průřezová témata, pro NNO je to šance jak se snažit hledat propojení s průřezovými tématy, upozorňovat na ně a tím způsobem snáze učitele oslovit. PS je přesvědčena o tom, že nebýt školské reformy, o GRV by se mezi učiteli rozhodně tolik nemluvalo. Úlohu NNO vnímá v hledání možností kde se GRV prolíná s dalšími průřezovými tématy a v tom vyzdvihovat jejich důležitost a snažit se o to, aby se do škol dostala v jakékoli podobě.

Další zmíněný aspekt spolupráce mezi NNO a školami je v oblasti přípravy či spolupráce na přípravě chybějících metodických a výukových materiálů. Vzhledem k tomu, že učitelé nebyli na reformu připraveni, neví si často rady s tím jak průřezová témata učit a chybí jim materiály. Narůstá tedy z jejich strany zájem o semináře a školení.

NNO tedy v tomto smyslu suplují nedostatky při zavádění školské reformy, reflektují nutnost, potřebu po atraktivních materiálech, pomůckách a metodologii, která by uvedla reformu v život. Do budoucna budou podle EM nabízené výukové programy spíše doplňkem a zpestřením vyučování.

JS vnímá konkrétně roli Ekumenické akademie jako roli katalyzační. „...to je tak trochu metoda naší práce, že určitá témata či metody dáme v plén a čekáme, kdo se toho chytí.“ V souvislosti s projektem Pražská škola alternativ, který se v současné době rozjíždí, mluví o „vyústění v určitou opozici vůči formálnímu (vzdělávacímu – pozn. autorky) systému, nebo působení jako doplněk, protože...nevýhodou oficiální vzdělávací soustavy je, že vše je pomalé... než se prosadí nějaké téma... a v téhle oblasti (globální problémy, rozvojová témata – pozn. autorky) se věci mění tak rychle, že je třeba jej doplňovat nějakým pružnějším systémem a proto jsme tu a myslím, že tuto funkci plníme“, dodává.

JK také vyzdvihuje roli NNO, které mají konkrétní přímou zkušenost s rozvojovými problémy a v podstatě shrnuje zásadní postoje a odpovědi. Komparativní výhodu NNO vůči školám vidí JK v tom, že NNO mají výukové programy dobře připravené. „Myslím si ale, že není dobré stavět to jenom na této komparativní výhodě.... NNO by měly být schopné profilovat se jako legitimní nositelé informací a zprostředkovatelé té své zkušenosti. Toto si myslím, že není úplně využito a komunikováno, takže máme nabídku programů a školy jsou rády a chňapnou po nich, což je prima, ale je třeba to tam nastavit tak, že ty školy si nás/vás budou vážit jako těch, kteří sledují ty globální problémy, mají kontakty v zahraničí, dokážou jednat velice rychle, protože těch problémů je čím dál tím více a řeší se kontinuálně. NNO do budoucna vidím jako zprostředkovatele informací s osobní zkušeností, schopného reagovat pružně na globální problémy, na diskuse které se konají mezi dalšími aktéry v té rozvojové spolupráci, v tom GRV. NNO jsou ti, kdo mají přístup k různým cílovým skupinám, což je také jejich velká výhoda. Dokážou otevírat otázky, o kterých se třeba řadě jiných nechce věnovat, například lidská práva či efektivita poskytování pomoci a efektivnost řešení problémů... tak tam si myslím, že je to jejich role i v tom GRV...“

.6.7. Existuje v oblasti globálního rozvojového vzdělávání mezi neziskovými organizacemi spolupráce?

- Orientujete se v nabídce aktivit v oblasti GRV v České republice?
- Spolupracujete s dalšími NNO, platformou FORS, případně dalšími institucemi (univerzitami, orgány státní správy)?
- Pokud ne, proč? Pokud ano, jaké organizace to jsou a jak hodnotíte tuto spolupráci?
- Existují podobné projekty tomu vašemu? Pokud ano, jaké to jsou?

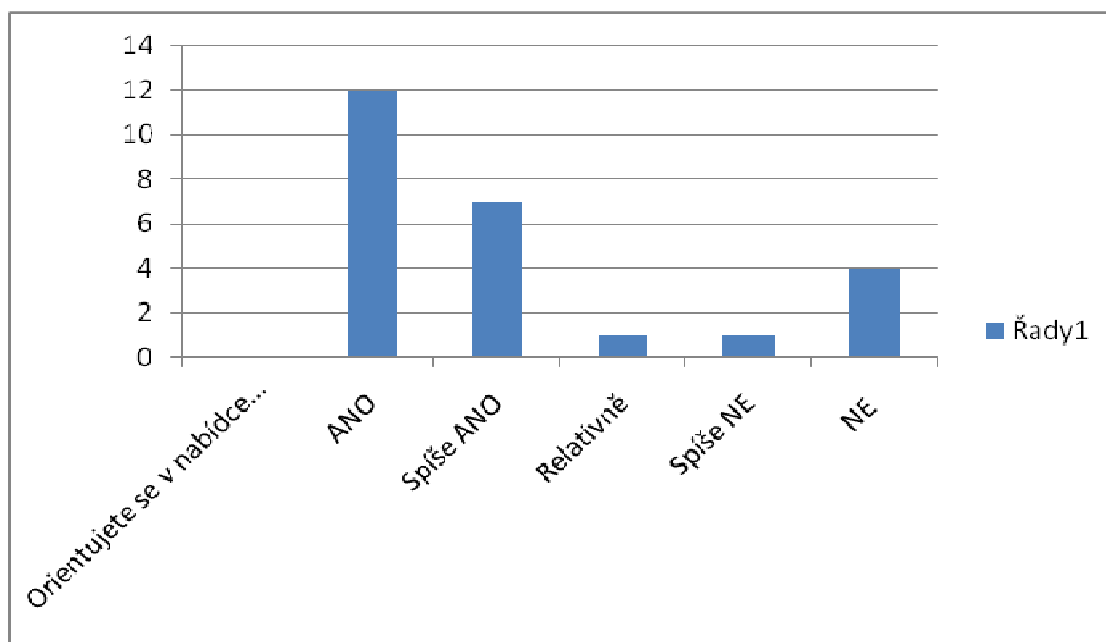
TABULKA č. 5: Spolupráce mezi NNO

Jak hodnotíte spolupráci s dalšími NNO?		
Velice dobrá		2
Bezproblémová		2
Dobrá		7
Zlepšuje se		5
Dostatečná		3
Neformální		2
Nedostatečná		2
Mohla by být lepší		3
Nekoordinovaná		3

Zdroj: vlastní výzkum

GRAF č. 11: Orientace v nabídce aktivit GRV mezi NNO

(Orientujete se v nabídce aktivit GRV v České republice?)

Zdroj: vlastní výzkum

Shoda panuje v tom, že spolupráce mezi NNO se zvyšuje, ale není dobře koordinovaná. MN, ač uznává, že NNO nevidí do kuchyně a je tedy těžké úroveň spolupráce hodnotit, nicméně říká... *„Samozřejmě že neziskový sektor je konkurenční prostředí, to nikdo nepopírá. Určitě by neškodila větší komunikace a koordinace aktivit. My se to snažíme z našeho pohledu trochu sledovat ve smyslu, aby se aktivity nedublovaly, aby se působilo nějakým způsobem konzistentně, koherentně...“*

Ač spolupráce byla většinou respondentů hodnocena jako dobrá, odehrává se především na neformální úrovni.

Jednotliví realizátoři projektů GRV se znají, jedná se o velice úzkou skupinu lidí, nicméně ke koncepčněji pojaté diskusi a následně spolupráci dochází ojediněle.

MJ přesto hodnotí spolupráci jako velmi příjemnou a přínosnou. To, že je jí málo vidí částečně také jako způsobené tím, že lidé, kteří se v této oblasti pohybují, jsou často hodně vytížení.... *„Jsou tam určitě limity v kapacitě...mohlo by to všechno být lepší, propracovanější, intenzivnější...ale v tom záběru té přepracovanosti to nějak nejde vždycky skloubit. Ale myslím si...že ta spolupráce je jedna věc, na které my (jakožto INEX – pozn. autorky) můžeme hodně stavět... jsme zvyklí spolupracovat na mnoha úrovních ... máme přes sto partnerských organizací různě po světě, se kterými si vyměňujeme dobrovolníky. Takže myslím, že je to něco, co umíme, s čím máme dlouholetou zkušenost. Hodnotím to dobře, mohlo by to být ale intenzivnější.“*

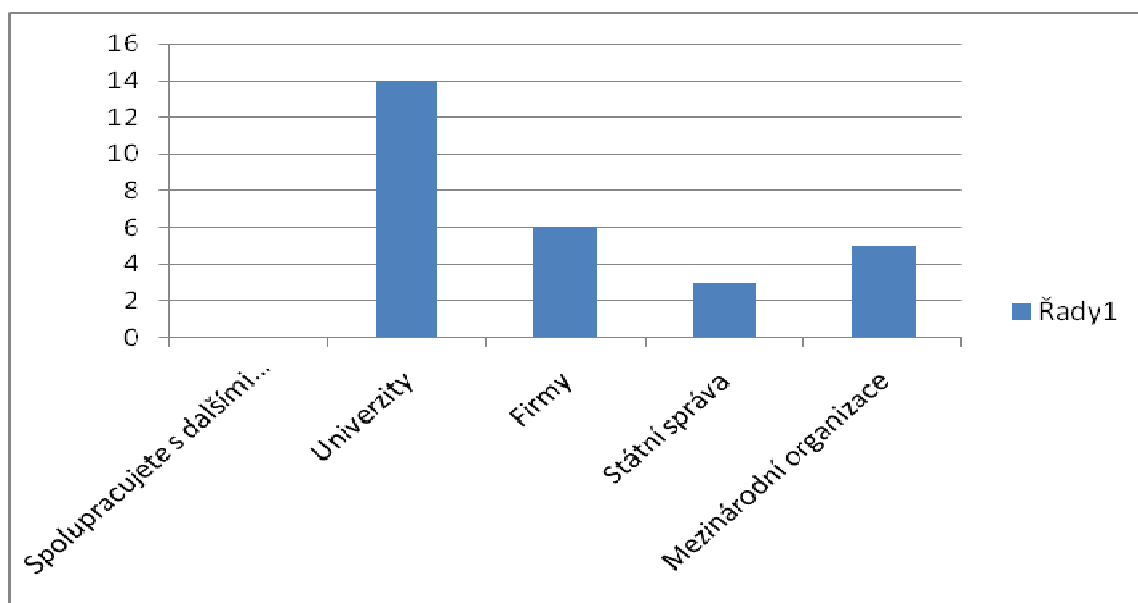
Z odpovědí respondentů lze tedy vyvodit, že jsou spolupráci nakloněni. Ačkoli mezi jednotlivými NNO, které se v České republice zabývají GRV, ke spolupráci zatím dochází spíše v malém měřítku, případů spolupráce přibývá.

Zatímco partnerství v mezinárodních projektech je čím dál tím častější, spolupráce mezi českými NNO je zatím spíše ojedinělá. MP při hledání příčin tohoto stavu uvádí...*“my jsme docela nová organizace... ještě pořád nemáme ty správné sítě, ale vidím rok od roku, že se to zlepšuje. Jednak jsme samozřejmě oslovovali (další organizace – pozn. autorky), protože těch rozvojových agentur nebo neziskovek jako jsme my tady v Česku moc není. Takže když pak někdo hledá partnera, tak nás začínají oslovovat, za což jsme rádi...vybíráme pečlivě. Ale do budoucna se to určitělepší... (nedostatek spolupráce – pozn. autorky) tak nepociťujeme.“*

Z odpovědí respondentů vyplývá, že mají obecně velice dobrý přehled o tom, co se na poli GRV děje. Dvanáct respondentů odpovědělo na otázku, zda se orientují v nabídce aktivit GRV „ano“ a sedm odpovědělo, že „spíše ano“. Významnou roli zde hraje

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, které je hlavním donorem projektů GRV v České republice a každoročně pořádá prezentaci všech podpořených projektů, kde mají zástupci jednotlivých organizací možnost se setkat a sdílet své zkušenosti. Možnost se potkávat mají také organizace sdružené v pracovních skupinách při FORS.

GRAF č. 12: Spolupráce NNO s dalšími institucemi
(Spolupracujete s dalšími institucemi?)

Zdroj: vlastní výzkum

Ze spolupráce s dalšími institucemi mimo neziskový sektor byla hodnocena velice dobře především spolupráce s univerzitami. Čtrnáct respondentů se přímo vyjadřovalo k této spolupráci, která má pro ně silný potenciál. Probíhá nicméně také dosud především v neoficiální rovině. Nejedná se o institucionalizovanou spolupráci, ale spíše neformální a nahodilou. Úspěšnými příklady takové spolupráce jsou kurzy, které byly na několika univerzitách realizovány ve spolupráci s ADRA, ARPOK a Člověk v tísni ve spolupráci s Fakultou humanitních studií UK, Filosofickou fakultou UK či Univerzitou Palackého.

Spolupráce s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy je tradičně slabým článkem GRV aktivit v České republice. Dosud se nepodařilo navázat s pedagogickými institucemi (kromě občasné spolupráce s Pedagogickými fakultami) a ministerstvem užší spolupráci.

Většina respondentů ovšem vidí do budoucna zapojení Ministerstva školství jako zásadní. V odpovědi na otázku kde vidí MN v budoucnu roli NNO na poli GRV a jak se bude měnit role České rozvojové agentury (resp. Ministerstva zahraničních věcí)

odpovídá: „*My se rozhodně i nadále chceme aktivně zúčastňovat toho, co se děje na poli GRV, nebo do konceptu GRV, ale snažíme se tu metodickou a odbornou stránku skutečně přenést na instituce, kterým to přísluší, primárně Ministerstvo školství a jeho specializované ústavy a pracoviště. My budeme vždycky velice rádi a ochotně komunikovat, konzultovat a poskytovat naše názory, nápady, rady a samozřejmě, pokud k tomu budou vytvořeny podmínky, tak i financovat smysluplné projekty neziskovek, ale co se týče vytváření konceptů, hlídání odbornosti té práce, kterou dělají neziskovky přímo na školách, nebo ovlivňování nastavení vzdělávací soustavy, tak to je skutečně, podle mého názoru, práce pro pedagogické instituce.*“

MN i JK vkládají velké šance do výstupu procesu Peer Review–zhodnocení aktivit na poli GRV, který v České republice právě probíhá a poskytuje dobrý základ k tomu začít vyjednávat s Ministerstvem školství a dalšími pedagogickými institucemi. FORS je připraven hrát v tomto procesu aktivní roli.

Komunikace se státní správou a soukromým sektorem je tradičně hodnocena jako velice problematická.

Spolupráce se státní správou je vesměs omezena na komunikaci s donorskými ministerstvy. Prakticky neexistující navázanost GRV aktivit na korporátní sektor vypovídá o další oblasti, kterou je třeba se zabývat. Ve vztahu ke korporátnímu sektoru se téměř všichni respondenti vyjádřili, že nespolupracují, případně pouze na úrovni příjemce finančních příspěvků versus sponzor.

Do budoucna „*přemýšlíme o tom jak více propojit nevládky a soukromý sektor. To je pro mě velké téma a chci se tomu věnovat a vytvořit nějaký nosný model pro Private Partnership a zapojování soukromých organizací. To je obrovský prostor, ale nikdo se tomu v Čechách nevěnuje*“, říká JK.

Ačkoli spolupráci s jinými NNO, které se věnují přímo GRV, hodnotili oslovení respondenti kladně, ke spolupráci s jinými organizacemi, které se například věnují práci s mládeží či působí ve vzdělávání a dalších příbuzných oblastech, dochází minimálně. Například širší tematické zaměření Společnosti pro Fairtrade umožňuje spolupráci s centry ekologické výchovy jako je třeba brněnská Lipka. Tento příklad je ale opravdu ojedinělý. JK proto vidí jako příležitost pro NNO také navázání spolupráce s organizacemi typu Skaut, Junák atd., které se věnují práci s dětmi a mládeží, mají velkou členskou základnu a řada jejich aktivit by se dala na aktivity GRV navázat.

V rámci mezinárodních projektů je jako velice obohacující hodnocena spolupráce se zahraničními NNO. V rámci pravidelných porad mohou organizace sdílet své know-

how, své dosavadní zkušenosti či metodický materiál.

.6.8. Jak neziskové organizace hodnotí svou činnost?

- Jak hodnotíte svůj přínos na poli GRV ve vztahu k cílům a účelu GRV?
- Používáte nástroje k vyhodnocení vaší činnosti ve vztahu k stanoveným cílům?

TABULKA č. 6: Přínos NNO na poli GRV

Jak hodnotíte svůj přínos?	
Jsme spokojeni, naplňovat cíle se daří	13
Vidíme zájem	4
Zvýšili jsme povědomí	2
Daří se nám informovat	4
Dobrý pocit ze zpětných vazeb	4
Jsme na začátku	7
Nedaří se naplňovat cíle	2
Neznámý	1

Zdroj: vlastní výzkum

TABULKA č. 7: Nástroje hodnocení

Jaké nástroje používáte k hodnocení vaší činnosti?	
Dotazníky	10
Zpětné vazby od účastníků kurzů	6
Indikátory nastavené v projektu	4
Rozhovor, přímé dotazování	4
Pokračování projektu po jeho ukončení, navazující aktivity	3
Pravidelné schůzky koordinátorů	2
Každoroční hodnocení na konci projektu	2
Hodnocení po skončení akce, hodnotící víkendy	2
Focus groups	2
Zájem o navazující aktivity	1
Pochvaly a kritiky	1
Reflexe s lektory	1
Kniha dojmů	1
Vědomostní dotazníky před a po programu	1
Spolupráce s externisty	1
Televizní spot	1
Petice	1

Zdroj: vlastní výzkum

Přestože zkušenost většiny organizací, které se podílely na výzkumu, je stále čerstvá (10 z 11 organizací se začalo GRV věnovat po roce 2003), už nyní je, podle JK, možné sledovat mezi NNO přirozený zájem po zhodnocení vlastních aktivit.

Přesto se většina respondentů shodla na tom, že na komplexní hodnocení je příliš brzy. „Myslím si, že jsme stále na začátku, že to je běh na dlouhou trať...obzvláště na vysokých školách (kde v rámci současného projektu GRV Glopis působí – pozn. autorky)...to není otázka ani tříletého projektu, ale myslím si, že v rámci těch tří let můžeme nastartovat nějakou spolupráci...získat určité zkušenosti, zjistit co nefunguje....“ shrnuje svůj pocit z uplynulého jeden a půl roku OK.

JK také upozorňuje na to, že na hodnocení je příliš brzy. „V zahraničí to trvalo desítky let...jsou země, kde RV a osvěta jsou 20, 40 let, takže my na jednu stranu nemůžeme očekávat, že po 10 letech se něco dramaticky změní...“

Podle zjištěných odpovědí hodnocení probíhá na dvou úrovních. První úroveň je ověřování měřitelných indikátorů, které jsou nastaveny v projektovém dokumentu (kolik bude uspořádáno seminářů, kolik škol bude v rámci projektu osloveno atd.) a o jejichž dosahování NNO informují prostřednictvím průběžných a závěrečných zpráv.

Druhou úrovní je hodnocení dopadu zmíněných aktivit na změnu chování lidí a jejich postoje.

I zde lze hodnotit, k jaké změně došlo, například na základě počtu lidí, kteří se zapojí do dalších aktivit organizace, stanou se dobrovolníky atd., ovšem toto hodnocení je pochopitelně mnohem obtížnější.

„Kdyby nebyl Jeden svět, kdyby nebyly dokumentární filmy, a ty materiály nebyly ve školách, tak určitě minimálně nemáme padesát filmových klubů, které navštěvuje tisíce studentů, kteří mají každý týden možnost se setkat s nějakým tématem, o kterém do té doby určitě nevěděli. A já doufám, jsem přesvědčená, že to nějakým způsobem pomáhá stavět a budovat nějaké jejich životní postoje. To, že se jednou v životě budou nějakým způsobem chovat a přemýšlet o tom, co se děje jinak“, říká PP, koordinátorka projektu Jeden svět na školách.

Pokud je záměrem GRV informovat a otevírat obzory, pak mají zástupci NNO pocit, že se to daří. Zasadit semínko do lidí, přinést nové téma, pomoci jim diskuzí rozšířit si horizonty, získat informace, to se zcela jistě daří.

Nejčastěji užívaný nástroj hodnocení jsou ve třídách dotazníky, popřípadě přímé dotazování. Dotazník je možné rozdat účastníkům workshopu před programem a po programu, což je ale dosti časově náročné. Využití dotazníku není neproblematické. „S tím se již hodně dlouhou dobu pereme. Měli jsme dva roky dotazníky pro učitele i pro žáky, kteří prošli výukovými programy Lidé lidem. Ale vzhledem k tomu, že ty výukové

programy jsou devadesáti minutové a je prostě problém skončit, tak jsme později od těch dotazníků upustili. Ale kdykoli děláme nějaký seminář pro pedagogy, tak máme nějaké formy evaluace. Ať už je to rozhovor nebo nějaký „poster“ nebo dotazník“.

V programech zaměřených na práci ve školách probíhá zpětná vazba přes lektory programu, kteří vyplňují evaluační dotazník.

Zřídka kdy je systém hodnocení systematický, ale i takové případy se vyskytují. „Každý rok děláme evaluační šetření, tzn., objíždíme školy a zajímá nás, jak ty školy s našimi materiály pracují....“ v návaznosti na získané poznatky dochází k revizi a úpravě materiálů, tvrdí PP. Za zpětnou vazbu lze také považovat, pokud školy opakovaně objednávají nové materiály a mají zájem o další programy, dodává.

PS mluví také o zkušenosti se strukturovanými rozhovory s učiteli, kteří se zúčastní semináře a zkušenosti s metodou focus groups.

Systematičtější hodnotící nástroje používá INEX. Pro dobrovolníky, kteří se vrátí z tříměsíčního pobytu v rozvojové zemi, jsou připravovány hodnotící víkendy, kde se sejdou, sdílí a prezentují svou zkušenost. Přímou zpětnou vazbou je poté zapojení lidí do dalších aktivit GRV po návratu. Ponávratové aktivity jsou také jedním ze samotných cílů projektu. Příkladem tu může být projekt Fotbal pro rozvoj, který v současné době vede Robin Ujfaluši, který se sám projektu GLEN INEXu v Keni zúčastnil. Dobrovolníci GLENU pořádají po svém návratu výstavy, píší do médií, připravují vlastní projekty.

JK potvrzuje, že ani ze strany FORS není dosud systém hodnocení propracovaný. Hodnocení výsledků činnosti a efektivity poskytnutých prostředků na GRV v České republice zatím není strukturovaná. Detailnější a komplexnější hodnocení dosud neproběhlo. Na hodnocení nejsou prostředky, ani odborníci. JK vidí do budoucna jako klíčovou roli Ministerstva zahraničních věcí a také Peer Review, které, ač nejde o celkové a detailní zhodnocení, by mělo přinést zmapování toho co se tu na poli GRV děje a soubor doporučení ke koncepčnějšímu přístupu, které by mohly pomoci celý systém nastartovat.

Také MN uznává, že evaluace výsledků zavádění konceptu GRV je nedostatečná a je třeba se na ni do budoucna zaměřit. Ze strany Ministerstva zahraničních věcí dosud v oblasti GRV proběhla jedna širěji pojatá evaluace v roce 2006, která byla zaměřená na projekt Společnosti Člověk v tísni „Rozvojová výchova pro žáky základních a středních škol“, který byl podpořen částkou 7 576 293 Kč z prostředků zahraniční rozvojové spolupráce v letech 2003–2006. Projekt byl posuzován podle evaluačních kritérií stanovených v manuálu projektového cyklu zahraniční rozvojové spolupráce České republiky. Tato kritéria jsou: relevance (zaměření na priority České republiky v oblasti

rozvojového vzdělávání a adekvátnost projektu ve vztahu k řešení těchto priorit), efektivnost (míra naplnění cíle projektu), efektivita (využití finančních prostředků pro realizaci projektových aktivit a plánovaných výstupů, plnění časového harmonogramu), dopad (pozitivní přínosy projektu pro cílové skupiny) a udržitelnost (pokračování projektu a přínos po ukončení projektu)¹⁴⁰.

.6.9. Jak hodnotí celkovou situaci na poli globálního rozvojového vzdělávání zástupci neziskových organizací?

- GRV v České republice mluvíme teprve cca od roku 2003. Dříve neexistovala. Čím si vysvětlujete náhlý boom GRV projektů a programů?
- Jak byste popsal/a současnou situaci v oblasti GRV v České republice? V čem jsou mezery? V čem se dělají chyby? A naopak?

TABULKA č. 8: Současná situace z pohledu NNO

Jak byste popsal/a současnou situaci v oblasti GRV v ČR?	
Roste objem aktivit a nabídka	11
Chybí koordinace a komunikace mezi NNO	6
Chybějící podpora ze strany MŠMT	4
Nedostatečná práce v regionech	4
Obecně roste zájem a povědomí o GRV témata	4
Zlepšuje se spolupráce mezi NNO v ČR	3
Kvalita vzdělávání pro učitele a multiplikátory není dostatečná	1
Jsme stále ještě v počátcích	1
Stoupá podpora a přijetí ze strany ZŠ a SŠ	1
Funguje zahraniční spolupráce a výměna zkušeností a informací	1
Nedostatečná podpora malých organizací	1
Nedostatek odborníků a zkušeností	1
Nedostatečné financování	1
Zvyšuje se spolupráce s evropskými organizacemi	1
Pasivita škol	1
Chybějící metodické materiály pro školy	1

¹⁴⁰ *Manuál projektového cyklu ZRS* [online].[cit. 17. 8. 2008]. Dostupné z: http://www.rozvojovestredisko.cz/files/manual_pcm_zrs.pdf, str. 34.

Zdroj: vlastní výzkum

Respondenti se shodují na tom, že zájem o GRV narůstá. Zvýšený zájem o globální témata si většina respondentů dává do souvislosti s vyspělostí země, která také souvisí s členstvím České republiky v Evropské unii. Teprve pokud je společnost stabilizovaná a zabezpečená ve svých primárních potřebách, je možné soustředit se na události vně vlastních hranic a na otázky související s rozvojem.

Kromě celkového bohatnutí země je dalším důvodem také zvyšující se oficiální rozvojová pomoc, kterou Česká republika poskytuje do zahraničí a tedy potřeba ji vhodnými prostředky vysvětlovat a obhajovat.

Zástupci NNO se shodují na tom, že česká společnost má dnes obecně sklon k větší solidaritě a zájem o dění ve světě, což úzce souvisí s větším přísunem informací a rolí médií, která informují o událostech ve světě dnes mnohem rychleji a ve větší míře než kdy předtím. S neustálým přísunem velkého množství informací přímo souvisí potřeba se v nich orientovat.

MN, zástupce České rozvojové agentury říká: *„Z našeho pohledu je to oblast, která se velmi rychle a dynamicky rozběhla za poslední léta, poměrně štědře ji ministerstvo zahraničí podporuje, i když by to samozřejmě šlo ještě o něco lépe a ten problém, který se tu neustále vrací, je větší koordinace, komunikace a přiznání větší vážnosti konceptu GRV ve vzdělávací soustavě obecně.“*

Podle MN je nárůst aktivit GRV dramatický a jednoznačně tažený poptávkou ze strany škol.

MH dává nárůst zájmu o globální témata ze strany NNO do přímé souvislosti se školskou reformou, která učitele nutí věnovat jim pozornost.

Nárůst organizací samozřejmě také souvisí s nárůstem finančních prostředků. Pro mnoho NNO, které se chtějí zabývat rozvojovou spoluprací a nemají v této oblasti žádné zkušenosti, je snazší začít s GRV, uvádí JK. Ve stejném duchu, trochu skepticky, dodává TT, že nárůst GRV projektů odpovídá na nabídku finančních prostředků ze strany vlády. GRV je populární a mnoho organizací volí GRV jako doplněk ke svým dalším aktivitám (které nemají mnohdy s rozvojovými tématy nic společného) v rámci sebezachování.

To, že se v České republice oblastí GRV zabývá téměř výhradně Ministerstvo zahraničních věcí, je často zmiňováno jako zásadní nedostatek. Protože v rámci GRV vzniká mnoho metodických materiálů a převážná většina GRV aktivit je v České republice soustředěna na ZŠ a SŠ, mělo by se na něm v mnohem větší míře podílet Ministerstvo

školsství jakožto tvůrce školské reformy a odborník na pedagogické aspekty.

Ačkoli, podle respondentů, objektivně roste objem aktivit a zájem o ně ze strany škol i veřejnosti, mnoho respondentů uvádí, že kvalita vzdělání pro učitele nebo multiplikátory není vždy dostatečná.

To pravděpodobně souvisí s nedostatkem vzdělání a zkušeností lidí, kteří dnes v oblasti GRV působí. „Myslím si, že problém je v tom že tady nemáme moc odborníků a zkušených lidí – ty zkušenosti potřebujeme, potřebujeme a asi je jde čerpat ze světa a z jiných evropských zemí, každopádně potřebujeme víc je předávat a myslím si, že tady toho vzniká málo, málo materiálů a že to jsou zatím jen nějaké dílčí věci, které nejsou úplně propojené. Myslím, že ten problém je, že tady je málo lidí – kdyby se tomu věnovalo víc lidí, tak to tomu pomůže...“ dosvědčuje PS.

Velkým tématem je, často zmiňovaná, nedostatečná spolupráce a propojenost aktivit mezi jednotlivými NNO. „Mám pocit, jak už bylo řečeno, že ta spolupráce by mohla fungovat trošku lépe. Mnohokrát děláme spoustu věcí všichni a nákladně, spoustu přemýšlení to chce, a přitom bychom to mohli sdílet a bylo by to jednodušší“ (MP). Také LB se zmiňuje o tom, že je třeba spolupráci a sdílení informací mezi NNO zvýšit....minimálně se lépe informovat a víc se potkávat a mít víc prostor hledat ty styčné body mezi aktivitami co (jednotlivé NNO – pozn. autorky) dělají, aby se dali třeba víc využít i ti lidé, experti co to dělají.“

MP a AK zmiňují fakt, že GRV je pro mnoho NNO i škol stále oblast nová a teprve ve fázi jakéhosi nástupu. „...svým způsobem to tu už existuje, a začíná to fungovat, začíná se to obracet k lepšímu, ale zatím to není ono.“ (MP) LF zmiňuje pasivitu škol, které třeba dnes již ví, kde si program zaměřený na GRV objednat, ale samy ještě nemají kapacity na něj následně navázat. Téma je pro ně nové a často z něj mají strach, navíc chybí stále kvalitní metodický materiál.

V tabulce č. 8 na začátku této kapitoly jsou uvedeny nejčastější charakteristiky současné situace v oblasti GRV v České republice, které respondenti zmínili. Vzhledem k tomu, že se tyto často pokrývají s odpověďmi na následující otázku týkající se potíží při realizaci projektů a úskalí, tabulka nebude více komentována a k současné situaci na poli GRV se vrátíme hned v nadcházející otázce.

.6.10. Jaké jsou potíže, na které neziskové organizace při realizaci svých projektů naráží? Jaké jsou mezery, k jakým chybám dochází a co se povedlo?

- Na jaké potíže při realizaci (přípravě) projektu narážíte? Proč?
- Na jaké překážky narážíte ze strany samotných příjemců? Proč?
- Jaká jsou největší úskalí vaší činnosti? Co by se mělo zlepšit?

TABULKA č. 9: Potíže při přípravě a realizaci projektů GRV

Na jaké potíže narážíte?	
Nedostatek lidských zdrojů	10
Nedostatek odborníků a zkušeností v NNO	9
Nedostatečná spolupráce, komunikace a koordinace mezi NNO	9
Nedostatek financí	9
Nespolupráce s MŠMT	7
Konkurence ze strany NNO (tlak na to být inovativní a zvyšovat kvalitu)	4
Sladění rytmu NNO s dotačními cykly (roční cyklus financování)	4
Málo úspěšných žádostí o podporu z Evropských fondů	2
Chybějící metody evaluace	2
Nedostatek odborníků z řad pedagogů	1

Zdroj: vlastní výzkum

TABULKA č. 10: Překážky ze strany příjemců

Na jaké překážky narážíte ze strany příjemců?	
Nezájem škol, komunikace se školami	15
Nezájem a postoje veřejnosti	8
Nízká motivace cílových skupin	5
Pasivní přístup příjemců	4
Vytíženost učitelů, těžké sladit rytmus NNO a škol	3
Jazyková bariéra (u mezinárodních projektů)	1

Zdroj: vlastní výzkum

TABULKA č. 11: Největší úskalí pro NNO v oblasti GRV

Jaké je největší úskalí vaší činnosti?	
Lidské zdroje (nedostatek pracovníků, velká fluktuace)	6
Finance	4
Nedostatečná spolupráce s NNO, komunikace a koordinace aktivit	3
Nedostatek odborníků, zkušeností a školení	3
Široká cílová skupina	1
Neschopnost proniknout do prostředí VŠ	1
Komunikace se státní správou	1
Spolupráce s MŠMT	1
Nedostatek zdrojů a zaměření donorů na velké organizace	1
Nezájem a postoje veřejnosti (předsudky, odmítavý postoj)	1

Zdroj: vlastní výzkum

Nejčastěji zmiňovanou překážkou jsou lidské zdroje a finance. Obecně je fluktuace zaměstnanců v neziskovém sektoru vysoká a v této oblasti tomu není jinak. Zejména koordinátoři projektů jsou často zavaleni prací, která přesahuje jejich možnosti – časové i kapacitní, což má za následek, že se často na své pozici mění. Odchází z důvodu přepracování a vyčerpání. „*Fluktuace lidí v nevládním sektoru je vysoká, protože nejsou dostatečně zaplacení. Je tady stále jakási ostýchavost vědomě zvyšovat platy... Díky tomu často kvalitní lidé, když jsou určitým způsobem vyčerpáni, nebo chtějí nějaký posun, i finanční, ve svém životě, tak musí prostě odejít. Ta fluktuace je vysoká a spolu s těmi lidmi odchází odbornost, historie, nějaká paměť té organizace...*“ dokumentuje situaci JK.

Vzhledem k tomu, že je GRV stále nové, chybí v České republice v neziskovém sektoru odborníci na toto téma, je těžké v českém prostředí najít člověka, který má pedagogické vzdělání a zároveň vlastní zkušenosti ze zemí Jihu či z oblasti rozvojové spolupráce a je navíc schopen školit. Kvalitních školitelů v oblasti GRV je poskrovnu. Trénink trenérů je něčím, co v České republice zástupci NNO velice postrádají. Přestože se školí učitelé a připravují výukové programy pro studenty, často chybí odborné vedení a příprava školitelů samotných, což se samozřejmě odráží v kvalitě těchto aktivit. NNO svá školení připravují každá sama za sebe, bez větší koordinace a předávání know-how a zkušeností.

Devět respondentů uvedlo špatnou spolupráci a koordinaci aktivit mezi NNO jako jeden z hlavních problematických aspektů jejich práce na poli GRV. Z rozhovorů vyplynulo, že NNO mezi sebou moc nekomunikují, aktivity jednotlivých aktérů nejsou koordinovány, dublují se a překrývají. To podporuje soutěživost a pocit ohrožení. Přestože pracovní skupiny pro rozvojové vzdělávání a osvětu při FORS fungují, komunikace mezi jednotlivými organizacemi je stále považovaná za nedostatečnou.

Čtyři respondenti uvedli, že vnímají oblast GRV jako konkurenční. To souvisí také s omezenými zdroji financování GRV v České republice a zároveň otevírající se možností čerpání zdrojů ze zahraničí a s tím souvisejícími nároky na zvyšování kvality projektů.

JK se této oblasti také dotýká. *„Nemnoho nevládek má kapacity a zkušenosti na to dobře finančně a projektově řídit. Řada projektů pak může být trochu intuitivně a nadšenecky řízená... na poslední valné hromadě FORS byl jako největší problém vyhodnocena schopnost a kapacity na to připravit dobrý projekt.“*

Ze strany příjemců je často zmiňován obecně nezájem české veřejnosti o tato témata či obvyklá představa české veřejnosti, že s problémy tohoto typu „stejně nejde nic dělat“. Ani ze strany pedagogů se NNO často nesetkávají s aktivním přístupem. Učitelé jsou vděční za nový metodický materiál, občas jej nějakým způsobem použijí, stále je ale málo těch, kteří by jej využívali aktivně a měli chuť jej nějakým způsobem sami modifikovat a rozvíjet.

TT, který má zkušenost s kampaní Milostivé léto a kampaní Česko proti chudobě, zmiňuje také *„určitou nechuť Čechů a to jak realizátorů, tak příjemců, k veřejným akcím, jako jsou demonstrace nebo pochody...stále tu nejsme zvyklí na happeningy“* a akce tohoto typu. Lidé se pouličních akcí stále v České republice tak trochu ostýchají, nemají k nim důvěru. TT toto téma dále rozvádí a jako největší úskalí vnímá to, že kampaně a osvětové akce v České republice stále nejsou napojeny na lidi. *„...dělají to odborníci sami mezi sebou a pokud je to napojené, tak na ty vyšší sféry nežli dolů...musíme se zaměřit na lidi a získat jejich pozornost...získat multiplikátory, kteří za námi budou stát a podpoří nás...zatím máme více kontaktů s ministry než s normálními lidmi.“*

JB také zmiňuje představy pedagogů, kteří často nejsou ochotni věnovat několik hodin po své pracovní době školení. Často se stává, že jsou učitelé na školení povinně, což pochopitelně způsobuje těžší přístup k této cílové skupině a dosažení motivace.

PS dává tento mnohdy laxní přístup učitelů do souvislosti s celkovým nastavením systému ze strany NNO. *„Myslím si že problémem může být i to, že dnes je těm cílovým skupinám vše nabízeno zadarmo, protože je to placeno z grantů... tím, že třeba ti učitelé nemusí nic platit, neplatí ani nějakou zálohu za seminář, tak jim nedělá problém dva dny před seminářem zavolat, že se omlouvají a že nepřijedou.“*

Při práci s učiteli je důležité semináře vhodně načasovat a skloubit s rozvrhem a s rytmem školního roku. Zmotivovat učitele k tomu, aby na seminář opravdu přišli a byli otevření tomu se něco naučit je další „oříšek“. Ze zkušeností oslovených zástupců NNO je zřejmé, že učitelé jsou dnes často zahlcení. Je na ně kladen velký tlak v souvislosti

s reformou a není divu, že mnoho z nich podléhá únavě a nechuti dělat cokoli nad rámec své pracovní doby. V tomto ohledu je nicméně nutno dodat, že se situace liší škola od školy. Zatímco učitelé ve velkých městech mají zpravidla větší možnost školení, situace je často diametrálně odlišná na vesnických školách, kde jsou nadšení z každé možnosti dalšího vzdělávání.

JB také zmiňuje, že jako nedostatek vnímá „*velmi intenzivně, často nevyslovenou, ale o to naléhavější otázku žáků a studentů, kteří projdou semináři 'A co dál?'*“⁴. Českým NNO se stále nabízí velký prostor v promýšlení navazujících aktivit pro žáky a studenty, které školy standardně nenabízí. Pokud studenty osloví téma, se kterým se třeba v rámci semináře setkají, je důležité, aby věděli jak tento zájem prohlubovat, do čeho se oni sami mohou pustit tak, aby byl naplněn jeden z cílů GRV – nabízet alternativy a možnosti zapojení. Pozitivních příkladů takových možností je ale stále více. Při ADRA vznikl v tomto duchu, ze spontánní iniciativy studentů, kteří prošli výukovými programy, dobrovolnický klub. Při projektu Jeden svět na školách Člověka v tísní funguje dnes 50 filmových klubů Jednoho světa. „*V loňském roce už byl druhý ročník filmového festivalu na Ohradní, což je jeden z nejméně aktivních filmových klubů...byl to několikadenní festival, kterého se účastnila celá škola. Měli tam filmů dokonce více než na festivalu Jeden svět*“, říká PP, koordinátorka projektu Jeden svět na školách. V rámci filmové školy, kterou Člověk v tísní pro studenty každoročně organizuje, vzniklo minulý rok pět krátkých dokumentárních filmů.

Velice výrazným úskalím, na kterém se shodují jak zástupci NNO, tak zástupci FORS a České rozvojové agentury je nedostatečná, respektive neexistující spolupráce s Ministerstvem školství, která by mohla či měla hrát výraznou roli v navazování kontaktů se školami a motivaci učitelů. Spolupráce s Ministerstvem školství na úrovni vytváření metodiky a koncepce zavádění témat GRV do výuky by bezpochyby přinesla zkvalitnění nabízených programů.

Jednoleté nastavení poskytování dotací NNO s sebou přináší nejistotu pro realizátory projektů. S tou souvisí otázka dlouhodobější udržitelnosti realizovaných projektů spojená s neschopností plánovat na delší dobu dopředu, navazovat. „*Peníze dostaneme v květnu, v srpnu hodnotíme pololetí a v říjnu už děláme výchozí stav pro projekt na další rok, vlastně v době, kdy nám vrcholí kampaň a vrcholí projekt, píšeme hodnocení, ze kterého vycházíme další rok*“, popisuje situaci DT.

JS, který mluví ze zkušenosti malé NNO, vidí problém také v tom, že způsob financování ze strany státu je stále více zaměřen na velké organizace, které jsou také náchylnější přizpůsobení se tomu „co je zrovna v módě financovat.“ To vnímá jako velký nedostatek i z jiného důvodu. „V České republice není běžné, aby velké organizace byly nějak výrazné kritické, jak je to třeba na Západě, takže to tu pak chybí.“

.7. Diskuse

Empirická část této práce potvrdila, že konceptu GRV se v České republice daří a je na vzestupu. Každý rok narůstá množství poskytovaných prostředků na dotační titul Rozvojové vzdělávání a osvěta, NNO se otevírá cesta k evropským finančním prostředkům a mnoho organizací, které se GRV nevěnovalo, začíná tento prostor objevovat díky školské reformě. Zaměření projektů NNO v České republice je velice široké a škála poskytovaných aktivit rozmanitá. Zatímco v oblasti terminologie se stále vyjednává o vhodném označení, po obsahové stránce jsou zástupci jednotlivých organizací za jedno.

Nárůst „poptávky“ po aktivitách GRV si, v souladu s nasbíraným materiálem z rozhovorů s respondenty, vysvětlují mj. tím, že v těchto letech, 19 let po revoluci, se pozornost české společnosti, která do té doby byla zahleděná do svých vlastních problémů souvisejících s transformací, začala přesouvat více za hranice. Souhlasím v tomto smyslu s Marcinem Wojtalikiem¹⁴¹, který vidí jako specifikum nových členských států jejich zkušenost s komunistickým režimem, přetrvávající nedůvěru v koncepty, jako je sociální solidarita a často minimální přímou zkušenost s obyvateli rozvojových zemí. Autorka je toho názoru, že NNO v České republice opravdu, jak samy také zmiňují, musely a musí čelit ze strany cílových skupin většímu nezájmu a ne-spolupráci. To vysvětluje i to, že například s kampaněmi, jakožto způsobem jak oslovit veřejnost, máme v České republice stále spíše drobné zkušenosti. Ačkoliv jsou oblast osvěty a vzdělávání, na základě výzkumu, který v rámci této práce proběhl, byly vnímány jako související a navzájem propojené, převážná většina GRV aktivit je zaměřena na školy a začlenění témat GRV do výuky. To jistě souvisí se školskou reformou, která otevírá NNO dveře do škol a nabízí prostor pro spolupráci.

Zatímco osvětové projekty zaměřené na státní správu či soukromý sektor jsou hodnoceny jako „problematické“, například projekt Fotbal pro rozvoj, který používá sportu jako nástroje pro upozorňování na problematiku chudoby, může sloužit jako pozitivní příklad ve smyslu navázání spolupráce s firmami, které se samy zajímají o podporu projektu či fotbalovými kluby, subjekty, které by se jinak k této problematice jen stěží dostávaly. Prostor pro další práci s veřejností a také subjekty státního a soukromého sektoru, za využití nejrůznějších nástrojů a metod, je proto pro NNO do budoucna velkou výzvou.

¹⁴¹ Wojtalik, Marcin. 2003. *The Train to enlarged Eu ropean Union*, DE Times [online]. Dostupné z: <http://powiatkolobrzeg.home.pl/ngo/DOKUMENTY/TRAIN_TO_ENLARGED_EU_OXFAM.PDF>.

Velice mě zaujala rozmanitost a nápaditost zmiňovaných nástrojů, které NNO používají při práci s různými cílovými skupinami. Ať se jedná o hip hopové turné, vydávání publikací, dobrovolnické výměny, divadlo, kooperativní hry, film či zařazení globálních témat do výuky anglického jazyka či pobyt keňských fotbalistů přímo v českých rodinách, tato škála metod, které se dají upravit cílové skupině, je bezesporu dobrým základem a inspirací pro další práci.

Jako velice pozitivní hodnotím stoupající poptávku NNO po zhodnocení svých dosavadních aktivit. To podle mě souvisí s tím, že se GRV stává rozvinutějším a také životaschopnějším, protože jeho zástupci jsou schopni sebereflexe. V rozhovorech byla velice často kriticky hodnocena kvalita poskytovaných aktivit. Jsem přesvědčena o tom, že tato nízká kvalita je částečně způsobena tím, že NNO teprve získávají zkušenosti s GRV jako takovým.

V oblasti hledání nástrojů evaluace vidím do budoucna jako klíčovou roli Ministerstva zahraničních věcí, popřípadě Ministerstva školství, které mohou čerpat ze svých dosavadních zkušeností z oblasti monitoringu a evaluace projektů a nastavit určitý jednotný evaluační systém, který v České republice v tuto chvíli neexistuje.

Za překvapivé může být považováno, že, jak vyplývá z hodnocení současné situace na poli GRV zástupci NNO, jako problematická je v České republice hodnocena spolupráce mezi jednotlivými NNO. Ta je velice často považována za nedostatečnou. Někteří zástupci NNO hodnotili oblast GRV jako konkurenční. Tento fakt mě překvapil. Dosud také nebyla navázána strukturovanější spolupráce s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a dalšími pedagogickými institucemi. Jsem přesvědčena o tom, že tato spolupráce by mohla vést k výraznému zvyšování kvality GRV.

Překvapivě také práce v regionech je vnímána jako nedostatečná. Z jedenácti NNO, které jsou hlavními hráči na poli GRV v České republice a s jejichž zástupci byly vedeny rozhovory, jich devět sídlí v Praze. Přesto oblast jejich činnosti je v sedmi případech celá Česká republika (viz tabulka č.2). Na základě informací, které jsem v rámci svého výzkumu získala, mohu tedy tvrdit, že i pokrytí v regionech je v současné době dostatečné. Právě již zmíněná lepší komunikace a koordinace aktivit jednotlivých NNO by mohla vést k celkovému zlepšení a umožnění provázanosti a návaznosti jednotlivých aktivit s různými cílovými skupinami a v různých regionech České republiky. Jak vyplývá z analýzy rozhovorů, přestože je Česká republika velice malá a zástupci jednotlivých NNO na poli GRV se zpravidla znají, ke sdílení materiálů a informací dochází spíše zřídka. Zmíněno bylo několikrát dokonce dublování aktivit, což podporuje již zmíněný pocit konkurenčního

prostředí. Přestože v rámci platformy FORS existují pracovní skupiny, které nabízí prostor pro lepší koordinaci a spolupráci, z odpovědí vyplývá, že je tato iniciativa nedostatečná. Otázkou tedy zůstává čím je zmíněný pocit konkurence podporován a proč spolupráce mezi NNO nefunguje.

.8. Závěr

V úvodu diplomové práce jsem si vytyčila za cíl seznámit čtenáře s konceptem GRV, používanou terminologií a vlivy, které měly na podobu tohoto vzdělávacího konceptu v České republice mezinárodní instituce, což bylo úkolem teoretické části práce. Zmapovat NNO, které v oblasti GRV působí a seznámit čtenáře s tím, jak tyto NNO vnímají současnou situaci a svou roli v procesu začleňování témat GRV do české vzdělávací soustavy na základě analýzy polostrukturovaných rozhovorů byl pak druhý cíl této práce v empirické části.

Na základě dostupných zdrojů a literatury, srovnání situace v České republice a v zahraničí a prostřednictvím analýzy rozhovorů se zástupci NNO se podařilo cíle práce naplnit.

V této práci používám termín globální rozvojové vzdělávání a upřednostňuji jej vzhledem k tomu, že tento termín je, podle mně, určitým kompromisem mezi rozvojovým vzděláváním a globální výchovou. Zatímco rozvojové vzdělávání lze, na základě analýzy dostupných zdrojů, vnímat jako specifitější zaměřené na problematiku rozvoje a rozvojových zemí, termín globální výchova je vnímán v České republice i v zahraničí jako koncept zastřešující, který v sobě obsahuje kromě rozvojového vzdělávání také další výchovy, např. výchovu k lidským právům, multikulturní výchovu a další. Na základě analýzy situace v České republice jsem došla k závěru, že tyto oblasti od sebe nelze vždy odlišit, protože se tematicky prolínají. Zdá se, že v České republice vzrůstá tendence přijímat spíše označení GRV, které se jeví jako výstižnější, protože je širší a dává tedy větší prostor pro zahrnutí více témat i metod. Pod aktivity GRV se v České republice i v Evropě mnohdy řadí nejen aktivity na úrovni škol, ale také aktivity zaměřené na širokou veřejnost, například kampaně. Myslím si, že toto širší pojetí lépe reaguje na současnou situaci v České republice i v zahraničí.

Přestože používaná terminologie se různí a v České republice neexistuje jednotná definice GRV, z analyzovaných definic vyplývá, že GRV se zabývá primárně aktuálními problémy souvisejícími s globalizací a celospolečenskými změnami a upozorňuje na propojenost a vzájemné souvislosti mezi ději na lokální a globální úrovni. Důležitým aspektem je důraz kladený na změnu. GRV usiluje o změnu postojů, vybízí ke kritickému uvažování a hodnocení a nabízí alternativy jak se zapojit a přispět ke změnám ve společnosti. Tyto aspekty se objevily ve všech analyzovaných definicích. V názorech na to co je cílem GRV mezi NNO existuje konsenzus. Tento konsenzus může sloužit právě jako základ pro hledání společné definice a vyjasnění otázek ohledně

používané terminologie. Přestože většina organizací nepoužívá pro svou činnost definici toho, co je to GRV a nepovažuje to ani v tuto chvíli za důležité, je třeba terminologii sjednotit a přijmout jednotnou definici, která by podle mně usnadnila NNO komunikaci ve vztahu k státní správě i evropským institucím.

Ze zjištění této práce vyplývá, že jsou v současné době NNO klíčovými hráči na poli GRV. Jsou těmi, kteří přináší témata GRV do škol a angažují se také v oblasti osvěty. Navazují kontakty s mezinárodními organizacemi a institucemi a podílí se na přípravě formulace obsahu a definice GRV a připomínají dokumenty na evropské úrovni. Partnera nalézají především v Ministerstvu zahraničních věcí, které je hlavním koordinátorem a zároveň poskytovatelem finančních prostředků na GRV v České republice. Organizační složkou Ministerstva zahraničních věcí je Česká rozvojová agentura, která má na starosti přípravu a monitoring dotačních titulů, včetně titulu „Rozvojové vzdělávání a osvěta“. Zájmy NNO zastupuje platforma FORS, v rámci které fungují dvě pracovní skupiny zabývající se rozvojovým vzděláváním a osvětou. V těchto skupinách vidím do budoucna velký potenciál. Tyto skupiny by se mohly stát do budoucna uskupením, které bude sdružovat významné činitele na poli GRV, podílet se na přípravě nejrůznějších strategií a koncepcí a v neposlední řadě by tyto skupiny mohly upevnit vyjednávací pozice ve vztahu k Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy a dalším, zejména, pedagogickým institucím, které se v oblasti GRV bohužel dosud výrazněji neangažují.

Jako velký krok vpřed směrem k vytvoření spolupráce s těmito institucemi vnímám změny související s reformou školství. Jak bylo v této práci ukázáno, školská reforma je součástí celoevropského procesu transformace v oblasti školství. Znamená pro NNO výzvu a otevírá jim dveře do škol, protože přináší školám větší prostor při vytváření vlastních vzdělávacích programů. Cíle vzdělávání jsou shrnuty v klíčových kompetencích, které by si měli žáci a studenti osvojit a tyto klíčové kompetence se do značné míry kryjí s cíli GRV. Do školních osnov se také dostávají nová témata, která jsou považována za průřezová a měla by se objevovat ve výuce napříč předměty. Všechna průřezová témata lze zařadit pod oblast globální výchovy jak je chápána v této práci (viz obrázek č.1).

Ve vztahu ke školské reformě hrají NNO důležitou roli. NNO mají oproti školám tu výhodu, že mají s tématy GRV přímou zkušenost. Na základě těchto zkušeností nabízí školám programy, které jim mohou pomoci při realizaci průřezových témat. Nyní, kdy školská reforma je pro školy něčím novým, vidí NNO svou roli především jako asistenční. Poskytují školám „servis“ ve smyslu pomoci se zaváděním témat GRV do výuky, nabízí programy pro žáky a studenty, školení pro učitele, zprostředkovávají

kontakty a informace a také v rovině metodické. Podle mého názoru by se NNO měly výrazně podílet na přípravě informačních materiálů pro širokou veřejnost i učebnic a skript, protože tyto materiály nejsou v České republice k dispozici. Současnou situaci vidím v určitém ohledu jako „akutní“. Školy si často neví s naplňováním požadavků školské reformy rady, nebo jsou zahlceny vlastní přípravou a prací a i proto vnímám úlohu NNO nyní jako klíčovou. Pokud předpokládáme, že výstupem současných aktivit bude zvýšené povědomí o konceptu GRV, vyškolení učitelé, metodické materiály, které učitelům umožní s tématy dále pracovat, lze předpokládat, že role NNO bude i nadále v rovině asistenční a konzultační. NNO by se do budoucna mohly stát školám partnery, kteří budou schopni reagovat na aktuální potřeby, budou poskytovat konzultace a spolupracovat při přípravě metodických i didaktických materiálů a lekcí.

Na základě představení základních evropských dokumentů a událostí je možné shrnout základní doporučení na evropské úrovni do několika oblastí. Za prioritní v rámci GRV jsou považovány integrace témat GRV do formálních i neformálních systémů vzdělávání, evaluace a zvyšování kvality poskytovaných aktivit, navýšení financování projektů GRV a zvyšování spolupráce na národní i mezinárodní úrovni.

Zmíněné požadavky se kryjí s oblastmi, které sami zástupci NNO v empirické části této práce označili jako nedostatečné. Na základě těchto doporučení je třeba usilovat o prohloubení komunikace se státní správou, zapojení dalších institucí, zejména Ministerstva školství ale i dalších pedagogických institucí a soustředit se také na spolupráci se soukromým sektorem, která je nyní velice nedostatečná.

Propracovanější systém evaluace a hlavně školení multiplikátorů, opět pod vedením expertů ze zahraničí, by dále výrazně přispělo ke zvýšení kvality projektů GRV v České republice, stejně tak jako produkováných materiálů.

Mezinárodní koncepce a úmluvy, jako je například Evropský konsensus o rozvoji: Příspěvek k rozvojovému vzdělávání a zvyšování informovanosti, mohou sloužit jako výchozí bod a rámec pro rozvoj strategie pro GRV v České republice. Tato strategie by umožnila sjednotit aktivity GRV a v konečném důsledku by mohla také zefektivnit a zkvalitnit komunikaci mezi jednotlivými sektory a organizacemi. Příprava národní strategie pro GRV je tedy dalším mým doporučením.

Jak vyplynulo z analýzy rozhovorů zástupců NNO, spolupráce v rámci neziskového sektoru v současné době je spíše nahodilá. Doporučením této práce je tedy hledat možnosti jak posílit spolupráci mezi organizacemi na poli GRV. V České republice jsou pro to vytvořeny ideální podmínky. Organizací zabývajících se GRV není tolik, její zástupci

se navzájem znají. Spolupráce je vnímána jako „dobrá“ a žádoucí, ale je ji třeba posílit, aby i na národní úrovni vznikala opravdová partnerství. Spojením sil by NNO mohly vytvořit koalici, která by poté vedla také k silnější obhajobě GRV před státními institucemi.

Vzhledem k tomu, že spolupráce s vysokými školami byla hodnocena většinou respondentů jako velice dobrá, předpokládám, že větší zaměření na vysoké školy, zejména školení budoucích pedagogů a multiplikátorů GRV by zároveň mohlo vést k řešení problému, který je často zmiňován a který souvisí s nedostatkem odborníků a kapacit na GRV v České republice. S tím souvisí také nižší kvalita poskytovaných aktivit. V této oblasti se v tuto chvíli neobejdeme bez inspirace ze zahraničí. Pořádání školení, stáží a konferencí zaměřených na sdílení zkušeností, „best practices“ v GRV napříč různými státy Evropské unie tedy považuji za klíčové.

. **Prameny a literatura**

Bořkovicová, Máša, Hajska, Markéta, Moree, Dana, Morvayová, Petra. 2008. *Situační analýza zaměřená na zmapování stávající nabídky na trhu institucionální podpory a realizace programů multikulturní výchovy v ČR ve vztahu k různým cílovým skupinám* [online]. Dostupné z: < <http://www.varianty.cz/download/doc/books/35.pdf> >.

Delors, J. *Učení je skryté bohatství. Zpráva mezinárodní komise UNESCO „Vzdělávání pro 21. století“*. 1997. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání.

Dudková, Lenka. 2006. *Globální rozvojové vzdělávání v prostředí České republiky*. Nepublikovaná bakalářská práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta, Katedra geografie.

Dlouhá, Regína. *Analýza Rámcového vzdělávacího programu pro gymnaziální vzdělávání z pohledu globálního rozvojového vzdělávání*. 2004. Praha: Člověk v tísni. Dostupné z: <<http://www.varianty.cz/download/doc/stats/GrvE.pdf> >.

Goulli, Rochdi, Vyskočilová, Olga. *Nestátní neziskový sektor – ekonomická vymezení a postavení v ČR*. Grantis – měsíčník neziskového sektoru, ročník 9. Praha 2001.

Hendl, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál.

Hlavičková, Lenka. 2008. *Idea globálního rozvojového vzdělávání a sociální pedagogika*. Nepublikovaná diplomová práce. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, Katedra sociální pedagogiky.

Hoch, Tomáš. 2006. *Základy rozvojové pomoci*. Ostrava: Ostravská univerzita.

Hock, Sam, Wegimont, Liam 2003. *National structures for the organisation, support and funding on development education*. North – South Centre of the Council of Europe. KommEnt. [online] Dostupné z: <http://www.coe.int/t/e/north-south_centre/programmes/3_global_education/h_publications/GENE_REPORT2003.pdf>.

Nádvorník, Ondřej, Volfová, Andrea (ed.). 2004. *Společný svět. Příručka globálního rozvojového vzdělávání*. Praha: Condor Plus.

O'Loughlin, Eddie, Wegimont, Liam (ed.), *Global Education in Europe to 2015, Strategy, policies and perspectives. Outcomes and papers of the Europe–Wide Education Congress*. [online]. 2002. Maastricht, Netherlands. Dostupné z: <http://www.coe.int/t/e/north-south_centre/programmes/3_global_education/h_publications/Maastricht_Congress_Report.pdf >.

O'Loughlin, Eddie, Wegimont, Liam (ed.), *Learning for a global society, Evaluation and Quality in Global Education. Proceedings of the GENE Conference*. [online]. 2004. Lisbon> Multitema. Dostupné z: <http://www.coe.int/t/e/north-south_centre/programmes/3_global_education/h_publications/London_Conference_report.pdf>.

Pike, G., Selby, D. 1994. *Globální výchova*. Praha: Grada.

Pike, G., Selby, D. 2000. *Cvičení a hry pro globální výchovu 1*. Praha, Portál.

Shrnutí výsledků výzkumu veřejného mínění o postojích české veřejnosti k zahraniční rozvojové pomoci. [online]. 2004. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Dostupné z: <http://www.rozvojovestredisko.cz/vysledky_vvm.php>.

Strauss, A. L. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert.

Výsledky výzkumu veřejného mínění. 2006. [online]. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Dostupné z: <<http://www.rozvojovestredisko.cz/download.php?id=112>>.

Výzkum veřejného mínění 11/2006. [online]. 2006. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Dostupné z: <<http://www.rozvojovestredisko.cz/download.php?id=113>>.

Zeman, Václav (ed.). 2006. *Reforma školství v České republice*. Praha: František Brunclík – BCS.

Veřejně politické dokumenty

Adamcová, Nicol a kol. 2006. *Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů pro Ministerstvo zahraničních věcí České republiky.

Council of the European Union. The European Consensus on Development. 2005. [online]. Brussels. Dostupné z: <<http://www.dfid.gov.uk/eupresidency2005/eu-consensus-development.pdf>>.

Questionnaire about Development Education and Awareness raising in Europe 2007. Development Education Exchange in Europe Project. [online]. Dostupné z: <http://www.deeep.org/fileadmin/user_upload/downloads/Questionnaires_2007/CZECH_Questionnaire_DE_in_Europe2007_FORS2.doc>.

European Conference on Public Awareness and Development Education for North/South Solidarity, Speech of Rilli Lappalainen, Chair of Development Education Forum. 2005. [online] Dostupné z : <http://www.concordeurope.org/Files/media/internetdocumentsENG/3_Topics/Topics/2_Development_education/2_CONCORD_documents/European_Conference_on_Public_Awareness_Raising_and_Development_Education_for_North_South_solidarity_19_20_May_2005.pdf>.

The European Consensus on Development: The contribution of Development Education & Awareness Raising. 2007. The European Commission. [online]. Dostupné z: <http://www.GLEN-europe.org/doc/european_consensus_30102007.pdf>.

Evropský konsensus o rozvoji: Příspěvek k rozvojovému vzdělávání a zvyšování informovanosti. 2007. Evropská komise, překlad. [online] Dostupné z: <<http://www.czechaid.cz/download.php?id=285>>.

European Strategy Framework for Improving and Increasing Global Education in Europe to the Year 2015 (The „Maastricht Global Education Declaration“). [online]. 2002. Maastricht. Dostupné z: <http://www.coe.int/t/e/north-south_centre/programmes/3_global_education/b_Maastricht_Declaration/Maastricht_Declaration.pdf> .

Global Education in Austria. The European Global Education Peer Review Process. National Report on Austria. North-South Centre of the Council of Europe. [online]. Dostupné z: <http://www.bmukk.gv.at/medienpool/13627/ge_prp_austria_report.pdf> .

Hamburská deklarace o vzdělávání dospělých. [online] Dostupné z: <<http://www.varianty.cz/download/doc/books/13.pdf>> .

Koucký, Jan, Goulliová, Květa, Kovarovič, Jan, Procházková, Ivana. *Evropská unie a vzdělávání.* [online] Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/docs/eu_vzdelavani.pdf> .

Manuál projektového cyklu ZRS [online]. Dostupné z: <http://www.rozvojovestredisko.cz/files/manual_pcm_zrs.pdf> .

Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů v základním vzdělávání. 2005. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. [online] Dostupné z: <<http://www.rvp.cz/soubor/manual.pdf>> .

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice (Bílá kniha) [online]. 2001. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/files/bilakniha.pdf>> .

Národní strategie výchovy k udržitelnému rozvoji. [online]. 2007. Praha: Národní institut pro další vzdělávání a pracovní skupina Rady vlády pro udržitelný rozvoj. Dostupné z: <<http://www.nidv.cz/cs/download/nsvur/NSVUR-verze-8.8---Text.doc>> 3.6.07>.

Policy Paper on Global Education: a global vision on education - an education for global citizenship. Youth Forum Jeunesse. [online] Dostupné z: <http://www.youthforum.org/Downloads/policy_docs/learner-centred_education/0007-08_GE-FINAL.pdf> .

Programme for Strengthening Global Development Education for the Czech Republic, Hungary, Poland and Slovakia. [online, power pointová prezentace] Dostupné z: <www.rozvojovestredisko.cz/download.php?id=14> .

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání RVP PV. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. Dostupné z: <http://www.rvp.cz/soubor/RVP_PV-2004.pdf> .

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělání RVP ZV. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. Dostupné z: <http://www.6zstrinec.cz/dokum/rvp_zv.pdf> .

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia RVP G [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. Dostupné z: <http://www.rvp.cz/soubor/RVP_G.pdf> .

Working to achieve the Millennium Development Goals through greater European public engagement in the fight against global poverty: A Position Paper by the CONCORD Development Education Forum. 2007. CONCORD, Development Education Forum[online]. Dostupné z: <[www.concordeurope.org/.../Positions %202007/Position-Paper-on-Development-Education---final-agreed.doc](http://www.concordeurope.org/.../Positions%202007/Position-Paper-on-Development-Education---final-agreed.doc)>.

Zákon č. 586/1992 Sb. o daních z příjmu ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

Články

Holcová, M. 2004. „Rozvojové vzdělávání aneb naše odpovědnost vůči zemím globálního jihu“. In Gymnasion. Časopis pro zážitkovou pedagogiku, č. 2.

Hruška, Jiří. „Děcka musíte excitovat“. In Ekolist.cz [online] Dostupné z: <<http://www.ekolist.cz/zprava2.shtml?x=1926620>> [citace 25.8.2008].

Kučerová, Michaela. „Začíná se učit úplně nově.“ MF Dnes. [online]. Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/zacina-se-ucit-uplne-nove-0hz-domaci.asp?c=A070903_083404_domaci_jan> [citace 20.7.2008].

Wojtalik, Marcin. 2003. „The Train to enlarged European Union“. In DE Times. [online] Dostupné z: <http://powiatkolobrzeg.home.pl/ngo/DOKUMENTY/TRAIN_TO_ENLARGED_EU_OXFAM.PDF> [citace 24.8.2008].

Internetové zdroje

<http://www.adra.cz>

<http://arpok.cz>

<http://www.amo.cz>

<http://www.ceskoprotichudobe.cz>

<http://www.clovekvtisni.cz>

<http://www.coe.int>

<http://www.concordeurope.org>

<http://www.dea.org.uk>

<http://www.deeep.org/whatisde.html>

<http://www.divokehusy.cz>

<http://ec.europa.eu>

<http://www.educon.cz/onas.htm>

<http://www.ekumakad.cz>

<http://www.fairtrade.cz>

<http://www.FORS.cz>
<http://www.glopolis.org>
<http://www.inexsda.cz>
<http://www.jedensvetnaskolach.cz>
<http://www.partnersczech.cz>
http://sweb.cz/jiri_hruska
<http://www.trialog.or.at>
<http://www.unmillenniumproject.org>
<http://development.upol.cz>
<http://www.varianty.cz>
<http://www.whiteband.org>

. Přílohy

Seznam příloh

Příloha 1.: Seznam respondentů a číslo rozhovoru

Příloha 2.: Seznam obrazových příloh

Příloha 3.: Seznam tabulek a grafů

Příloha 4.: Představení NNO, které působí v oblasti GRV v České republice

Příloha 5.: Představení NNO, které působí v oblasti GRV v Evropě

Příloha 6.: Struktura rozhovoru pro NNO

Příloha 7.: Struktura rozhovoru pro FORS a Českou rozvojovou agenturu

Příloha 1.: Seznam respondentů a číslo rozhovoru

Jan Bárta (JB), výkonný ředitel, ADRA

Kristýna Fialová (KF), koordinátorka programu rozvojového vzdělávání PRVák, ADRA

Václav Prášil (VP), koordinátor projektu Cesty rozvojového vzdělávání, Asociace pro mezinárodní otázky

Lenka Dudková (LD), koordinátorka GRV, ARPOK

Eva Vernerová (EV), lektorka výukových programů a seminářů pro učitele, ARPOK

Martin Náprstek, zástupce ředitele, Česká rozvojová agentury

Pavla Pijanová (PP), koordinátorka projektu Jeden svět na školách, Člověk v tísni

Petra Skalická, (PS), koordinátorka GRV, Člověk v tísni

Martina Hurdová, koordinátorka GRV, Člověk v tísni

Petra Weissová (PW), koordinátorka kampaně Virus Free Generation, Člověk v tísni

Kateřina Gabrielová (KG), koordinátorka kampaně Stop dětské práci, je lepší chodit do školy, Člověk v tísni

Lisa Fikejšová (LF), koordinátorka projektu Change the Game, Divoké Husy

Martin Provazník (MP), lektor projektu Change the Game, Divoké Husy

Adéla Kolařová (AK), lektorka projektu Change the Game, Divoké Husy

Dagmar Trkalová (DT), koordinátorka kampaně Česko proti chudobě

Tomáš Tožička (TT), koordinátor kampaně Česko proti chudobě

Jiří Silný (JS), ředitel, Ekumenická akademie Praha

Eva Malířová (EM), koordinátorka projektu Svět v nákupním košíku, Společnost pro Fairtrade

Martina Pavlíčková (MP), koordinátorka projektu Global Issues, Společnost pro Fairtrade

Jana Krczmářová (JK), vedoucí sekretariátu, České fórum organizací pro rozvojovou

spolupráci

Ondřej Kopečný (OK), vedoucí politických analýz, Glropolis

Martina Jirasová (MJ), ředitelka, INEX-SDA

Lucie Bilderová (LB), koordinátorka projektu GLEN, INEX-SDA

Robin Ujfaluši (RU), koordinátor kampaně Fotbal pro rozvoj, INEX-SDA

Dagmar Herdová (DH), koordinátorka projektu MDG'15, Rozvojové cíle tisíciletí ve školách, Partners Czech

Příloha 2.: Seznam obrazových příloh a tabulek v teoretické části práce

Obrázek č. 1: Vymezení GRV ve vztahu k dalším druhům vzdělávání a výchov

Obrázek č. 2.: Influze

Obrázek č. 3: Integrace

Tabulka č. 1.1: Podpořené projekty z dotace MZV ČR „Rozvojové vzdělávání a osvěta“ 2004–2008

Příloha 3.: Seznam tabulek a grafů v empirické části práce

Tabulka č. 1: Počet respondentů

Tabulka č. 2: Region, v němž NNO působí

Graf č. 1: Cílové skupiny projektů GRV

Graf č. 2: Jak dlouho se NNO věnují GRV

Tabulka č. 3: Počátky působení v GRV

Graf č. 4: Jak jste se k této problematice dostal/a

Graf č. 5: Použití označení GRV a RV

Graf č. 6.: Rozdíl mezi GRV a RV

Graf č. 7: Používání definice GRV

Graf č. 8: Důležitost definice GRV

Graf č. 9: Patří mezi GRV také kampaně?

Graf č. 10: NNO a školská reforma

Tabulka č. 4: Jak vnímají NNO samy sebe ve vztahu ke školské reformě?

Tabulka č. 5: Spolupráce s NNO

Graf č. 11: Orientace v nabídce aktivit GRV

Graf č. 12: Spolupráce NNO s dalšími institucemi

Tabulka č. 6: Přínos NNO na poli GRV

Tabulka č. 7: Nástroje hodnocení

Tabulka č. 8: Současná situace z pohledu NNO

Tabulka č. 9: Potíže při přípravě a realizaci projektů GRV

Tabulka č. 10: Překážky ze strany příjemců

Tabulka č. 11: Největší úskalí pro NNO v oblasti GRV

Příloha 4.: Představení neziskových organizací, které působí v oblasti globálního rozvojového vzdělávání v České republice

ADRA

ADRA je mezinárodní humanitární organizace poskytující pomoc lidem v nouzi. Byla založena v USA v roce 1956 a dnes má zastoupení ve 125 státech světa. V ČR ADRA působí od roku 1992 a poskytuje humanitární a sociální pomoc nejen v ČR ale i v zahraničí při mimořádných událostech i při realizaci dlouhodobých rozvojových projektů¹⁴².

Program PRVák se skládá ze tří modulů. 1. modul je zaměřen na MŠ, kde vyškolení lektori realizují programy pro děti. 2. modul je zaměřen na ZŠ a má dvě části - výukové programy pro žáky a školení pro učitele. V rámci 2. modulu se koná jednou ročně letní příměstský tábor. 3. modul je určen studentům SŠ a gymnázií. Tématy výukových programů pro SŠ jsou například Humanitární a rozvojová pomoc, Nerovnosti světového hospodářství, Fairtrade a další. Studenti SŠ se také mohou zapojit do aktivit dobrovolnického klubu Chrástítko, dozvědět se více o rozvojové problematice a sami se do ní zapojit a pomáhat. Cílem programu rozvojového vzdělávání PRVák je přispět k vyšší informovanosti dětí a mladých lidí v České republice o problematice rozvojových zemí a rozvojové spolupráce a o otázkách života v multikulturní společnosti a v globalizujícím se světě¹⁴³.

Asociace pro mezinárodní otázky

AMO je nevládní organizace, založená za účelem vzdělávání a výzkumu v oblasti mezinárodních vztahů a české i evropské zahraniční a bezpečnostní politiky. Díky svým aktivitám a již více než desetileté historii je AMO vnímána jako přední nezávislý think-tank v oblasti mezinárodních vztahů a zahraniční politiky v České republice. Globální a rozvojové výchově a spolupráci se středními školami se AMO věnuje od svého založení v rámci Pražského modelu Spojených národů (PMUN), stejně tak zvyšování povědomí široké i odborné veřejnosti o mezinárodních vztazích se zaměřením na problematiku

¹⁴² Dostupné z: <<http://www.adra.cz/adra/cz/kdo-jsme/>>[cit. 17. 8. 2008].

¹⁴³ Rozhovor 2. Kristýna Fialová, koordinátorka programu rozvojového vzdělávání PRVák, ADRA. Vedla Petra Antošová 14. 5. 2008].

rozvojového světa je tradičním předmětem diskusní činnosti AMO¹⁴⁴.

Cesty rozvojové výchovy (CRV) byl projekt AMO realizovaný v letech 2003–2006. Jeho hlavním posláním bylo šířit povědomí o globální a rozvojové problematice. Projekt sestával ze tří vzájemně propojených celků. Prvním z nich byly veřejné diskuse na rozvojová témata „Rozvojové fórum AMO“, druhým cyklus interaktivních besed „Rozvojové fórum AMO na středních školách“, třetím potom program rozvojového výzkumu v rámci Výzkumného centra AMO¹⁴⁵.

ARPOK

Agentura byla založena Olomouckým krajem a Univerzitou Palackého v roce 2004. Hlavními cíli ARPOKu je osvěta v oblasti rozvojové spolupráce a organizace programů globálního rozvojového vzdělávání na školách v České republice. Dalším dlouhodobým záměrem je posilování kapacit pedagogických pracovníků v rozvojových zemích a přenos know-how v oblasti interaktivního pojetí výuky do těchto zemí¹⁴⁶.

První program – Lidé lidem, jehož cílovou skupinou jsou žáci druhého stupně ZŠ a studenti středních škol nabízí 6 výukových programů – Globální vesnice, Jiný kraj jiný mrav, Začarovaný kruh chudoby, Neviditelná ruka trhu, Rozvojová spolupráce versus humanitární a projektový den pro školy složený z pěti předešlých programů.

Projekt Svět do škol jinak má dva výukové programy – Mraveniště země a Máme doma cizince. Džbán plný kultur, prioritní země zahraniční rozvojové spolupráce České republiky je formou projektových dnů pro žáky 2. stupně ZŠ přibližující 8 prioritních zemí zahraniční rozvojové spolupráce České republiky. Ke každé zemi je zpracována metodika, která je založená na postupu od obecného ke konkrétnímu.

Projekt ANYANA – děti a svět má za cíl vytvořit metodiku pro učitele MŠ a učitele 1. a 2. třídy ZŠ.

Další aktivitou ARPOKu jsou semináře pro pedagogy, které jsou akreditovány Ministerstvem školství a mezinárodní konference zaměřené na budování kapacit pracovníků NNO¹⁴⁷.

¹⁴⁴ Dostupné z: <http://www.amo.cz/cz/o_nas/organizace/> [cit. 18.8.2008].

¹⁴⁵ Dostupné z: <http://www.amo.cz/cz/o_nas/projekty/vzdelavaci_programy/rozvojova_vychova/> [cit. 18.8.2008].

¹⁴⁶ Dostupné z: <[http://arpok.cz/0 %20aktualne/nabidka_praxe.pdf](http://arpok.cz/0%20aktualne/nabidka_praxe.pdf)> [cit. 18.8.2008].

¹⁴⁷ Rozhovor 4. Lenka Dudková, koordinátorka GRV, ARPOK. Vedla Petra Antošová 27. 4. 2008.

Člověk v tísní

Obecně prospěšná společnost Člověk v tísní vznikla jako humanitární organizace s cílem pomáhat v krizových oblastech a podporovat dodržování lidských práv ve světě v roce 1992. Dnes se kromě humanitární a rozvojové pomoci věnuje také vzdělávání, terénní sociální práci v českých ghettech a zvyšování informovanosti české veřejnosti o situaci v zemích postižených válkami či totalitárním režimem a o globálních problémech současného světa¹⁴⁸.

Hlavní myšlenkou projektu Varianty Peace Exchange je zprostředkovat mládeži v Evropě zkušenosti z globálního jihu. Pozvaný odborník na dané téma vede s lidmi diskusi a další aktivity. Důležité je využití atraktivních metod při zprostředkování myšlenky mladým lidem, např. divadlo, hiphop, sport atd. Vedlejší aktivitou je vydání příručky určené pro pracující s mládeží¹⁴⁹.

Projekt Jeden svět na školách nabízí systematickou metodu vzdělávání prostřednictvím dokumentárních filmů na středních i základních školách. Člověk v tísní školám v rámci projektu poskytuje sady dokumentárních filmů věnujících se řadě aktuálních témat (porušování lidských práv, rasismus, drogy, rozvojová spolupráce, československé dějiny atd.), didaktické příručky a další doprovodné materiály. V rámci projektu jsou také pořádány semináře, jejichž součástí jsou školení pro pedagogy na téma jak využívat dokumentární film ve výuce¹⁵⁰.

Cílem vzdělávacího programu Varianty je podpora zavádění interkulturního a globálního rozvojového vzdělávání do českého vzdělávacího systému. V rámci tohoto programu Člověk v tísní pořádá semináře pro pedagogy základních a středních škol a poskytuje jim metodické listy a publikace o výše uvedených tématech¹⁵¹.

Projekt Světová škola je součástí širšího mezinárodního projektu, ve kterém jsou zapojeny organizace a školy z Velké Británie, Rakouska, Polska, Slovenska, Malty a Thajska. Celý mezinárodní projekt koordinuje britská organizace Action Aid UK. V rámci projektu budou vytvářeny didaktické a informační materiály pro učitele. Materiály budou navrhovány za pomoci učitelů a testovány na školách. Zároveň bude možné při jejich tvorbě využít zahraniční partnerství k výměně zkušeností a získání inspirace. Součástí projektu bude vytvoření značky „Světová škola“, kterou školy mohou získat při splnění určitých kritérií¹⁵².

¹⁴⁸ Dostupné z: <<http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?id=176>> [cit. 18. 8. 2008].

¹⁴⁹ Dostupné z: <<http://www.varianty.cz/index.php?id=12&project=8>> [cit. 18. 8. 2008].

¹⁵⁰ Dostupné z: <<http://www.jedensvetnaskolach.cz/index2.php?id=4>> [cit. 18. 8. 2008].

¹⁵¹ Dostupné z: <<http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?id=146>> [cit. 18. 8. 2008].

¹⁵² Dostupné z: <<http://www.varianty.cz/index.php?id=3&project=12>> [cit. 18. 8. 2008].

Virus Free Generation je informační kampaň o HIV&AIDS pro mladé lidi ve věku 15–24 let, kterou v České republice koordinuje společnost Člověk v tísni spolu se svými zahraničními partnery z Alliance 2015. Cílem kampaně je zvýšit informovanost české mládeže o pandemii HIV&AIDS ve státech subsaharské Afriky, upozornit na socio-ekonomické dopady pandemie v subsaharské Africe, upozornit na dopady na život dětí a mládeže, přímo či nepřímo postižených HIV&AIDS, ukázat možnosti, které představuje informovanost, prevence a léčba ve zvrácení pandemie. Děje se tak například prostřednictvím kreativní soutěže, hiphopového turné, DVD sady určené pro pedagogy, putovní výstavy obrázků či divadelního představení¹⁵³.

Hlavním cílem kampaně Stop dětské práci je zvýšit informovanost české, ale i evropské veřejnosti o problému dětské práce ve světě a nastínit možnosti jeho řešení, upozornit na dopady dětské práce nejen na život dětí, ale i na celosvětový problém chudoby ve světě, podnítit firmy k společenské odpovědnosti a možnostem řešení problému dětské práce, podnítit a povzbudit veřejnost k apelování na politiky a další veřejné činitele, aby aktivně plnili závazky ČR v oblasti rozvojové spolupráce a boje proti dětské práci.

Součástí kampaně jsou nejrůznější akce, informační materiály, které se snaží přiblížit a upozornit na problém dětské práce, vzdělávací akce, besedy a semináře jak pro širokou veřejnost, tak pro vysokoškolské studenty a učitele, semináře pro zaměstnance státní správy a soukromého sektoru, práce s médii a novináři, podpora cest novinářů do oblastí globálního Jihu, filmový spot či dokumentární film.¹⁵⁴

Nadace Divoké husy

Nadace Divoké husy je nezisková organizace, která podporuje projekty v sociální a zdravotní oblasti v České republice i zahraničí. Nadace byla v roce 1997 zřízena jako partnerská organizace holandských Divokých hus¹⁵⁵.

Change the Game, Změňte hru, je projekt, který dětem na ZŠ ukazuje, jak se žije ve slumech v Brazílii a tím pádem tedy také jak se žije ve slumech všude po světě. Prostřednictvím her, které hrají děti v brazilských slumech se děti dovídají o tom jak se dá sportem bojovat proti chudobě. Dětem se také nabízí možnost se školou zorganizovat akci buď na pomoc projektu partnerské organizace v Brazílii anebo jinému projektu. Škola

¹⁵³ Dostupné z: <<http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?id=623>> [cit. 18. 8. 2008].

¹⁵⁴ Dostupné z: <<http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?id=665>> [cit. 19. 8. 2008].

¹⁵⁵ Dostupné z: <http://www.divokehusy.cz/o_nadaci/> [cit. 19. 8. 2008].

může například uspořádat aukci či dražbu výrobků. Nadace získanou částku zdvojí. Zaměření není pouze na školy, ale také na letní akce (festivaly, koncerty) či letní tábory a kluby¹⁵⁶.

EDUCON

Občanské sdružení EDUCON se věnuje především technické asistenci a přípravě a realizaci vzdělávacích kurzů a studijních cest pro pracovníky a odborníky z institucí, vysokých škol, firem a expertů z České republiky a z rozvojových zemí. Je ale také koordinátorem kampaně Česko proti chudobě¹⁵⁷.

Cílem projektu Mladí vyslanci pro rozvojové cíle tisíciletí je zvýšit povědomí o rozvojových cílech tisíciletí, vzájemných vazbách mezi Evropskou unií a rozvojovými zeměmi, problematice rozvojové spolupráce skrze aktivaci mladých lidí a jejich osobního zapojení do vzdělávací a informační kampaně.

Mezi aktivitami tohoto projektu bude například zřízení a činnost internetového portálu a internetového radia, jehož vysílání bude zajišťováno z cílových zemí vyškolenými a zapojenými mladými žurnalisty. Vyškolení mladí vyslanci se stanou novými multiplikátory v propagaci tématu, vytvoření fungující sítě organizací mladých a organizací zabývajících se jakkoliv rozvojovou spoluprací. Součástí projektu jsou i soutěže či „Pátky pro svět“ – pouliční happeningy, kulaté stoly a happeningy na univerzitách a v ulicích¹⁵⁸.

Kampaň Česko proti chudobě je koalicí českých NNO sdružených v celonárodní období kampaní organizovaných občanskou společností ve Velké Británii a v dalších evropských a především neevropských zemích v rámci Globální výzvy k akcím proti chudobě (GCAP). Sdružuje kolem třiceti organizací, jež se zabývají humanitární a rozvojovou pomocí, vzděláváním a dobrovolnou prací s organizacemi, jež se věnují otázkám mezinárodního obchodu a zadlužení, gender problematice a životnímu prostředí.

Hlavním cílem kampaně však není zasáhnout jen širokou veřejnost. Důležité je aktivně oslovit státní správu a české politiky, navázat s nimi dlouhodobý dialog a probrat způsoby, jakými lze boj proti chudobě promítnout do politické práce. Za tímto účelem účastnické organizace kampaně sestavily seznam 10 požadavků, o jejichž splnění společně usilují¹⁵⁹.

¹⁵⁶ Rozhovor 12, Lisa Fikejšová, *Nadace Divoké Husy*. Vedla Petra Antošová 9. 5. 2008.

¹⁵⁷ Dostupné z: <<http://www.educon.cz/onas.htm>> [cit. 19. 8. 2008].

¹⁵⁸ Dostupné z: <http://www.ceskoprotichudobe.cz/clanky/20080717_mdgsradio.pdf> [cit. 19. 8. 2008].

¹⁵⁹ Dostupné z: <<http://www.ceskoprotichudobe.cz/o-kampani/>> [cit. 19. 8. 2008].

Ekumenická akademie Praha

Ekumenická akademie Praha byla založená v roce 1995. Zabývá se vzděláváním dospělých a mládeže formou přednášek, studijních pobytů, seminářů a konferencí a dalšími způsoby, jako je publikování a dokumentace. Kromě toho od roku 2004 provozuje velkoobchod se spravedlivě obchodovaným zbožím (Fair trade). Obsahově se zaměřuje na otázky kultury, politiky, vztahů církve a společnosti, sociální spravedlnosti, udržitelného rozvoje a ve významné míře otázkami vztahů Severu a Jihu. Záměrem akademie je vytvářet fórum pro otevřenou diskusi o těchto otázkách a to v široké spolupráci s partnerskými institucemi doma i v zahraničí¹⁶⁰.

Účelem projektu Pražská škola alternativ je šířit informace, podněcovat rozhovor a výměnu zkušeností, povzbuzovat k praktickému uskutečňování alternativních konceptů ekonomiky, politického a sociálního života. Další dva evropské projekty jsou zaměřené na podmínky, za kterých se vyrábí počítače a projekt v rámci koalice Social Watch, v rámci které jsou mj. produkovány materiály, které jsou poté distribuovány také do škol a NNO působících v GRV¹⁶¹.

Glopolis

Glopolis se zabývá především analýzou ekonomické globalizace, obchodu a rozvoje. Cílem je důkladnější pochopení rozhodovacích procesů a podpora kritického přístupu ke globalizaci v médiích, občanské společnosti a na české politické scéně prostřednictvím politických analýz, diskusí a následnou formulací a obhajobou vlastních stanovisek, konzultacemi, vzdělávací a publikační činností, či pořádáním seminářů a konferencí¹⁶².

Projekt Budování kapacit NNO a místních grass-roots organizací v České republice a Maďarsku k zvýšení povědomí o rozvojových otázkách, se zaměřuje na akademický a neziskový sektor. Je financován Evropskou komisí a realizován ve spolupráci s německou organizací WEED a maďarskou Védegylet. Hlavními cíli tohoto projektu jsou: 1) zprostředkovat alternativy k současnému procesu globalizace, 2) pokusit se více provázat akademický a neziskový sektor. V rámci tohoto tříletého projektu se uskuteční dva kurzy věnované ekonomické globalizaci a veřejné obhajobě.

¹⁶⁰ Dostupné z: <<http://www.ekumakad.cz/o-nas.shtml>> [cit. 19. 8. 2008].

¹⁶¹ Rozhovor 17. Jiří Silný, ředitel, Ekumenická Akademie Praha. Vedla Petra Antošová 17. 6. 2008.

¹⁶² Dostupné z: <http://www.glopolis.org/index.php?option=com_content&task=view&id=6&Itemid=3> [cit. 18. 8. 2008].

Kurz ekonomické globalizace by měla v ideálním případě převzít tři vysokoškolská pracoviště v Brně, Olomouci a Praze a kurz „veřejné obhajoby“ alespoň jedna česká nevládní organizace či nevládní platforma.

Výstupem budou skripta a manuál shrnující hlavní tematické okruhy kurzu. K oběma kurzům vznikne databáze metodických pomůcek (cvičení, simulací a dalších technik) a seznam vyškolených českých lektorů/facilitátorů¹⁶³.

INEX-SDA

Občanské sdružení INEX – sdružení dobrovolných aktivit se tradičně věnuje dobrovolnictví. Cílem sdružení je všestranně podporovat a rozvíjet dobrovolnictví na všech úrovních společnosti, v národním i mezinárodním měřítku. INEX vysílá dobrovolníky na mezinárodní i české, krátkodobé i dlouhodobé, projekty a tzv. workcamps. Věnuje se také přípravě dobrovolných vedoucích, koordinátorů projektů a dobrovolníků¹⁶⁴.

Program GLEN, který je založen na spolupráci dvanácti evropských neziskových organizací převážně z nových členských států Evropské unie. V rámci tohoto programu INEX každoročně vyšle okolo sedmi dobrovolníků do rozvojové země. Mladí lidé tak mají možnost získat přímou zkušenost s prací v rozvojové zemi na konkrétním projektu. V roce 2008 se jedná o Keňu, Nigérii, Zambii, Vietnam a Mongolsko.¹⁶⁵ Velký důraz je kladen na ponávratové aktivity. Dobrovolníci, kteří se vrátí po třech měsících do České republiky, zde realizují různé akce zaměřené na GRV, např. besedy na školách, výstavy atd.¹⁶⁶

Fotbal pro rozvoj je postaven na myšlence spojit rozvojovou spolupráci s fotbalem, kterou prosazuje celosvětové streetfootballového hnutí. Fotbal je světovým fenoménem číslo jedna a v životě mladých lidí hraje velký význam. Díky zapojení do hry jim dává šanci nalézt jejich místo ve společnosti, zvýšit jejich sebevědomí, sociální schopnosti a nalézt cestu ven z chudoby a kriminality. Fotbal je také využíván jako nástroj osvěty o nákaze HIV/AIDS, postavení žen ve společnosti a dalších témat. Projekty streetfootballového hnutí dávají prostor pro výměnu zkušeností a učení se navzájem, pro spolupráci mezi organizacemi a vytvoření vzájemně propojené sítě umožňující skrze konkrétní aktivity hlubší rozvojovou spolupráci a vzdělávání. Projekty jsou příležitostí pro poznání jiných zemí a kultur a možností představit na konkrétních příkladech život v

¹⁶³ [e-mail] Ondřej Kopečný

¹⁶⁴ Dostupné z: <<http://www.inexsda.cz/cze/inex-cile>> [cit. 18. 8. 2008].

¹⁶⁵ Dostupné z: <<http://www.inexsda.cz/cze/GLEN>> [cit. 18. 8. 2008].

¹⁶⁶ Rozhovor 23. Lucie Bilderová, koordinátorka projektu GLEN, INEX-SDA. Vedla Petra Antošová 5. 5. 2008.

zemích Jihu i široké veřejnosti¹⁶⁷. V průběhu roku v rámci projektu probíhají aktivity zaměřené na veřejnost i školy. Jejich vyvrcholením je návštěva keňského týmu fotbalistů, kteří při návštěvě 4 regionů pořádají diskuse, fotbalová utkání atd. Součástí projektu je mediální kampaň¹⁶⁸.

Partners Czech

Partners Czech je NNO, která působí více než deset let v oblasti vzdělávacích programů pro nejrozličnější skupiny osob, především pro učitele, příslušníky minorit, úředníky, policisty a jiné neziskové organizace¹⁶⁹.

Jedním z projektů této organizace je MDG' 15 – Rozvojové cíle tisíciletí ve školách, který se rozbíhá v letech 2007/2008. Cílem tohoto mezinárodního vzdělávacího programu pro učitele a studenty středních škol je zvýšit povědomí studentů o situaci v rozvojových zemích. Hlavními aktivitami projektu jsou prezentace a diskuse na školách, prezentace nových metodických materiálů učitelům, mezinárodní seminář o GRV (prezentace zahraničních metodik), studijní cesta učitelů do Senegalu, mezinárodní soutěž studentů, mezinárodní kemp studentů či diskusní fórum na webových stránkách projektu¹⁷⁰.

Společnost pro Fairtrade

Společnost pro Fairtrade se prostřednictvím vzdělávání, akcí pro veřejnost a propagace v médiích snaží motivovat veřejnost k sociálně a environmentálně uvědomělému spotřebitelství. Mezi cíle sdružení patří propagace a podpora Fair Trade v rámci udržitelného rozvoje či zvyšování informovanosti spotřebitelů.

Kromě informačních kampaní se tato organizace věnuje také vzdělávacím projektům usilujícím o začleňování témat GRV do výuky na různých stupních vzdělávání. V minulých letech byl zrealizován projekt rozvojového vzdělávání pro nejmenší Watoto – Letem světem k jiným dětem.

Právě probíhá pilotní projekt Global Issues zaměřený na začlenění globálních témat do výuky anglického jazyka. Dále je realizován projekt Svět v nákupním košíku, který je částečně orientován na veřejnost, částečně na programy, které jsou nabízeny školám¹⁷¹.

¹⁶⁷ Dostupné z: <<http://www.inexsda.cz/cze/fotbal-pro-rozvoj>> [cit. 18. 8. 2008].

¹⁶⁸ Rozhovor 24, Robin Ujfalusi, koordinátor projektu Fotbal pro rozvoj, INEX-SDA. Vedla Petra Antošová 6. 5. 2008.

¹⁶⁹ Dostupné z: <<http://www.partnersczech.cz/>> [cit. 20. 8. 2008].

¹⁷⁰ Dostupné z: <<http://www.partnersczech.cz/mdg15/>> [cit. 19. 8. 2008].

¹⁷¹ [e-mail] Eva Malířová

Příloha 5.: Organizace, které se věnují GRV na evropské úrovni

CONCORD je Evropskou konfederací NNO, které se zabývají humanitární pomocí a rozvojovou spoluprací. Členy Concordu je 20 národních platforem, 19 mezinárodních síťových organizací, jako je například Caritas, Oxfam či Save the Children. Hlavním posláním této konfederace je zvýšit dopad činnosti svých členských organizací a iniciovat dialog s dalšími evropskými institucemi a občanskou společností¹⁷².

Dalším významným hráčem na poli GRV je **Fórum pro rozvojové vzdělávání – DEF** (Development Education Forum). Jedná se o jednu z pracovních skupin CONCORDu. Členové této platformy jsou jmenováni národními platformami, setkávají se 2 x ročně aby pracovali na společných strategiích, podporovali tvorbu partnerství a aliancí a identifikovali další možné oblasti spolupráce a témata GRV.

Projekt výměny zkušeností v rozvojovém vzdělávání – DEEEP (Development Education Exchange in Europe Project) je programem založeným také v rámci CONCORD. Soustředí se na posilování kapacit evropských NNO. Zabývá se zvyšováním úrovně realizovaných aktivit (školení, sdílení zkušeností), zvyšováním spolupráce mezi jednotlivými NNO napříč evropskými státy a zlepšováním komunikace a kvality partnerství mezi NNO, institucemi Evropské unie a členských států tak, aby se zvyšovala politická podpora GRV.

DEEEP každoročně pořádá letní školu pro multiplikátory v oblasti GRV, vydává čtvrtletní newsletter a monitoruje zavádění rezolucí Evropské komise do praxe¹⁷³.

Evropská síť organizací působících v globálním vzdělávání – GENE (Global Education Network Europe), je síť ministerstev, agentur a dalších organizací z 14 evropských států, které se zabývají GRV. Posláním organizace je koordinovat, podporovat a propagovat GRV a zvyšovat jeho kvalitu prostřednictvím pořádání školení, evaluací dosažených výsledků a umožnění sdílení zkušeností¹⁷⁴. GENE je realizátorem procesu Peer Review – zhodnocení výsledků GRV, který právě probíhá v České republice, a budeme o

¹⁷² Dostupné z: <<http://www.concordeurope.org/Public/Page.php?ID=8>> [cit. 30. 8. 2008]

¹⁷³ Dostupné z: <<http://www.deeep.org/whatisdeeep.html>> [cit. 28. 8. 2008]

¹⁷⁴ O'Loughlin, Eddie, Wegimont, Liam (ed.), *Learning for a global society, Evaluation and Quality in Global Education. Proceedings of the GENE Conference*. [online]. 2004. Lisbon> Multitema. Dostupné z: <http://www.coe.int/t/e/north-south_centre/programmes/3_global_education/h_publications/London_Conference_report.pdf>.

něm mluvit později. Jeho experti jsou také autory řady publikací a sborníků (např. *Evaluace a kvalita v globálním vzdělávání*, *Globální vzdělávání v Evropě do roku 2015*). Ty jsou pro jednotlivé organizace cenným zdrojem informací, které jsou v rámci GRV stále těžko dostupné.

Trialog je projektem, který si klade za cíl poskytnout asistenci novým členským státům Evropské unie a zemím kandidujícím na členství v Evropské unii při prosazování jednotných vizí a cílů v oblasti rozvoje, posílení spolupráce a začlenění mezi již existující NNO, které se věnují rozvojové spolupráci a rozvojovému vzdělávání ve starých členských státech. Zprostředkovává informace o možnostech spolupráce na společných projektech, zapojení do pracovních skupin Concordu a do zastřešujících organizací a sítí skrze výměnu zkušeností, podporu spolupráce v rámci síťových organizací a posilování kapacit těchto sítí. Trialog iniciuje školení a mezinárodní konference a angažuje se v oblasti vytváření jednotné politiky, advokacie a celkové asistence a poskytování informací na poli rozvojové spolupráce a rozvojového vzdělávání.¹⁷⁵

Evropské centrum pro globální souvislosti a solidaritu – North South Centre (The European Centre for Global Interdependence and Solidarity), bylo založeno v roce 1989 Radou Evropy, aby posílilo spolupráci a solidaritu mezi státy Jihu a Severu a zlepšilo vzdělávání a informovanost o propojenostech a souvislostech mezi životy lidí na celém světě. Jedním z programů centra je také globální vzdělávání¹⁷⁶.

V roce 1999 byl poprvé uskutečněn Týden globální výchovy (Global Education Week). Od té doby každý rok podporuje v rámci této iniciativy centrum týdenní akce v členských státech Evropské unie, které probíhají nejen na úrovni škol, ale jsou zaměřeny i na širokou veřejnost na národní, regionální i místní úrovni¹⁷⁷. V České republice, konkrétně v Brně, proběhly tyto aktivity již několikrát.

¹⁷⁵ Dostupné z: <<http://www.trialog.or.at/start.asp?ID=89>> [cit. 27.8.2008].

¹⁷⁶ Dostupné z: <http://www.coe.int/T/E/North-South_Centre/About_us/> [cit. 27. 8. 2008].

¹⁷⁷ Dostupné z: <http://www.coe.int/t/e/north-south_centre/programmes/3_global_education/e_Global_Education_Week/default.asp#TopOfPage> [cit. 27. 8. 2008].

Příloha 6.: Struktura rozhovoru pro zástupce neziskových organizací působících v globálním rozvojovém vzdělávání

- Úvod
 - Rozhovor veden s (jméno, organizace, funkce) :
 - Atmosféra rozhovoru:
 - Datum, čas, délka rozhovoru:
-
1. Označil/a byste to, co děláte jako GRV/rozvojové vzdělávání? Je mezi těmito dvěma termíny nějaký rozdíl? Jaký?
 2. Jaké typy aktivit lze podle vás označit jako aktivity GRV?
 3. Používáte pro svou činnost ve vaší organizaci jednotnou definici toho co je to GRV?
 4. Představte si, že jste v situaci, kdy musíte člověku, který v životě neslyšel pojem „globální rozvojové vzdělávání“ vysvětlit, o co se jedná... Co byste řekl/a?
 5. Jaké jsou podle vás (jakožto zástupce vaší organizace) cíle GRV?
 6. S jakými důležitými pojmy a tématy ve vašem projektu pracujete? Jaké jsou cílové skupiny vašeho projektu?
 7. Jaké metody konkrétně používáte při samotné práci s cílovou skupinou?
 8. Jak jste se k této problematice dostal/a?
 9. Jak dlouho se této problematice vaše organizace věnuje?
 10. Můžete popsat zázemí projektu (vaší organizace) a počátky vašeho působení v oblasti GRV?
 11. Můžete popsat obsah projektu/projektů, kterým se vaše organizace v současnosti věnuje v rámci GRV?
 12. GRV v ČR mluvíme teprve cca od roku 2003. Dříve neexistovala. Čím si vysvětlujete náhlý boom GRV projektů a programů v ČR?
 13. Jak vnímáte svou roli v procesu začleňování témat GRV do vzdělávacího systému?
 14. Jak hodnotíte svůj přínos na poli GRV ve vztahu k cílům a účelu GRV?
 15. Používáte nástroje k vyhodnocení vaší činnosti ve vztahu k stanoveným cílům?
 16. Na jaké potíže při realizaci (přípravě) projektu narážíte? Proč?
 17. Na jaké překážky narážíte ze strany samotných příjemců? Proč?
 18. Jaká jsou největší úskalí vaší činnosti? Co by se mělo zlepšit?
 19. Jak byste popsal/a současnou situaci v oblasti GRV v ČR? V čem jsou mezery? V čem se dělají chyby? A naopak?

20. Jakým způsobem se vaší činnosti v oblasti GRV dotýká nová školská reforma?
21. Jak reagujete na školskou reformu?
22. Jakým způsobem jste se přizpůsobili/přizpůsobujete potřebám cílových skupin vašeho projektu ve vztahu ke školské reformě?
23. Orientujete se v nabídce aktivit v oblasti GRV v ČR? Spolupracujete s dalšími NNO, platformou FORS, případně dalšími institucemi (univerzitami, orgány státní správy)? Pokud ne, proč? Pokud ano, jaké organizace to jsou a jak hodnotíte tuto spolupráci?
24. Existují podobné projekty tomu vašemu? Pokud ano, jaké to jsou?

Příloha 7.: Struktura rozhovoru pro zástupce FORS a České rozvojové agentury

Poznámka: Šedě zaznačené otázky byly kladeny pouze zástupci České rozvojové agentury.

1. Mohu se vás zeptat na jméno, instituci, ve které působíte, funkci a způsob jakým se ve své činnosti setkáváte s neziskovým sektorem a oblastí GRV?
2. Jaká je vaše role?
3. Je, v porovnání se situací ve světě, běžné, že agendu GRV spravuje právě MZV, nebo jsou v tomto ohledu v České republice nějaká specifika? Pokud ano, jaká?
4. Ve své dosavadní praxi se setkávám s různými pojmy označil/a byste to, co se v České republice na tomto poli děje jako GRV/RV? Je mezi těmito dvěma termíny nějaký rozdíl? Jaký?
5. Jaké typy aktivit lze podle vás označit jako aktivity GRV a jaké cílové skupiny sem patří?
6. Existuje v České republice jednotná definice GRV a používáte vy pro svou činnost jednotnou definici toho co je to GRV?
7. (Setkáte se ve vaší činnosti ze strany NNO s různou či jednotnou terminologií v oblasti GRV?)
8. Vnímáte jako nedostatek, že v České republice neexistuje jednotná definice GRV, že termíny nejsou sjednoceny? /Považujete za důležité, aby jednotná definice vznikla? /Jaké kroky podnikáte ve vztahu k podpoření tohoto procesu?
9. Představte si, že jste v situaci, kdy musíte člověku, který v životě neslyšel pojem „globální rozvojové vzdělávání“ vysvětlit, o co se jedná... Co byste řekl/a?
10. Jaké jsou cíle GRV?
11. S jakými důležitými pojmy a tématy se v České republice pracuje? Vnímáte

pokrytí těchto témat jako dostatečné?

12. Jak vnímáte nabídku GRV projektů v České republice ve vztahu k cílovým skupinám? Považujete ji za dostatečnou?

13. Jaké metody jsou podle vás v GRV 1. nejčastější a 2. nejúčinnější?

14. Jak jste se k této problematice dostal/a?

15. Jak dlouho se této problematice vaše instituce věnuje?

16. Můžete popsat počátky vašeho působení v oblasti GRV a současný vývoj?

17. Kolik peněz MZV vynakládá na GRV každý rok a jaké jsou tendence?

18. Můžete popsat konkrétní náplň vaší činnosti, která se vztahuje k agendě NNO působící v GRV?

18. GRV v České republice mluvíme teprve cca od roku 2003. Dříve neexistovala. V současné době se GRV věnuje čím dál více pozornosti, vznikají nové projekty a programy. Máte také ten pocit? Pokud ano, čím si vysvětlujete náhlý boom GRV projektů a programů v České republice?

19. Jak vnímáte roli NNO v procesu začleňování témat GRV do vzdělávacího systému?

20. Daří se podle vás v České republice dosahovat cílů GRV tak, jak jsme je výše určili?

21. Používáte nástroje k vyhodnocení činnosti NNO ve vztahu k stanoveným cílům? Hodnotíte průběžně spolupráci s NNO, sleduje výsledky jejich činnosti a efektivitu poskytování grantů?

22. Na jaké potíže při přípravě a realizaci projektů narážíte vy, jako orgán, který projekty připravuje? Proč?

23. Jakým potíží podle vás čelí „v terénu“ samotné organizace?

24. Myslíte, že v České republice v této době obecně stoupá poptávka po GRV? Ze strany jakých příjemců?

25. Máte pocit, že NNO tuto poptávku dostatečně naplňují?

26. Na jaké překážky při přípravě projektů narážíte ze strany samotných příjemců, tedy NNO? Proč?

27. Jak byste popsal/a současnou situaci v oblasti GRV v ČR? V čem jsou mezery? V čem se dělají chyby? A naopak?

28. Jakým způsobem se vaší činnosti v oblasti GRV dotýká nová školská reforma? Co pro nás všechny tato reforma znamená, co s sebou přináší? Existuje spolupráce mezi vaší institucí a MŠMT?

29. Považujete za důležité sjednotit aktivity GRV v České republice pod novou školskou reformu a snažíte se ze strany vaší instituce tento proces povzbudit/uspíšit?
30. Mění se podle vás ve vztahu ke školské reformě potřeby cílových skupin/příjemců GRV? Myslíte si, že bude potřeba na tyto změny reagovat? Jakým způsobem – existuje již na straně vaší instituce konkrétní plán či strategie?
31. Myslíte si že NNO dostatečně reagují na školskou reformu?
32. Orientujete se v nabídce aktivit v oblasti GRV v České republice?
33. Spolupracuje vaše instituce s dalšími NNO (které nejsou příjemci grantů)? Jakým způsobem?
34. Jak vypadá spolupráce s platformou FORS, případně dalšími institucemi (univerzitami, orgány státní správy)? Jaké orgány/instituce to jsou a jak hodnotíte tuto spolupráci?
35. Jaký vnímáte spolupráci v rámci neziskového sektoru na poli GRV v České republice? Považujete ji za konstruktivní a dostatečnou?
36. Kde vidíte, do budoucna, roli NNO na poli GRV a bude se do budoucna měnit vaše role?

O autorce

Petra Antošová (9. 1. 1981) vystudovala sociální pedagogiku na VOŠ Jabok a bakalářská studia sociální práce na ETF UK. V bakalářské práci se zabývala sociálními problémy ve městě Kalkata v Bengálsku, Indii. Nyní studuje na katedře studií občanské společnosti FHS UK. Dva roky spolupracuje s o. s. ADRA jako lektorka výukových programů pro střední školy a koordinátorka programu rozvojového vzdělávání PRVák.

Slovník důležitých jmen a pojmů

Globální rozvojové vzdělávání je celoživotní vzdělávací proces, který informuje o životech lidí žijících v rozvojových a v rozvinutých zemích a umožňuje lidem pochopit souvislosti mezi jejich vlastními životy a životy lidí na celém světě, usnadňuje porozumění ekonomickým, sociálním, politickým, environmentálním a kulturním procesům, které ovlivňují životy všech lidí, rozvíjí dovednosti, které umožňují lidem aktivně se podílet na řešení problémů, podporuje hodnoty a postoje, které umožňují lidem aktivně se podílet na řešení problémů na místní, regionální, státní a mezistátní úrovni, směřuje k přijetí zodpovědnosti za vytváření světa, kde mají všichni lidé možnost žít důstojný život podle svých představ. Pro tento koncept se používá zkratka GRV. GRV připravuje na život v současném propojeném, rychle se měnícím světě. Snahou GRV je vést studenty k porozumění základním problémům soudobého světa, k vytváření vlastních názorů na ně a k rozvoji schopností podílet se na jejich řešení.

Globální témata. Těmito tématy máme na mysli takové, které se dotýkají všech obyvatel světa. Souvisí s globalizací a jsou jimi například světový obchod, chudoba, vzdělání, spravedlivý obchod, rovnost pohlaví, rozdělení bohatství ve světě a socio-ekonomický rozvoj, globalizace samotná, historické kořeny současného světa, humanitární pomoc a rozvojová spolupráce, konflikty, lidská práva, lidský rozvoj, mezinárodní instituce a jejich činnost, migrace, mezinárodní dluhy, nerovnost, podíl na rozhodování, populační vývoj či otázky týkající se vzdělání, zdraví a životního prostředí.

Globální výchova. Zde máme na mysli vzdělávací koncept, který vychází z filosofického základu a systémového chápání světa. Upozorňuje na široké souvislosti mezi lokálním a globálním a na kontext, ve kterém věci kolem nás existují. Je chápána jako celoživotní proces, založený na holistickém pohledu na člověka a cíle vzdělávání. Globální výchova by měla podporovat empatii, upevňovat pocit sounáležitosti s globální komunitou a také individuální zodpovědnost. Ve vztahu ke globálnímu rozvojovému vzdělávání je možné globální výchovu chápat jako zastřešující koncept, který kromě GRV zahrnuje další složky vzdělávání, jako například výchovu k lidským právům, multikulturní výchovu atd.

Nestátní nezisková organizace. Pod pojmem nestátní nezisková organizace v této práci vycházím z vymezení vyplývajícího ze zákona č. 586/1992 Sb. o daních z příjmu, ve znění pozdějších úprav. U daně z příjmů právnických osob, v souvislosti s určením poplatníků, kteří nejsou založeni nebo zřízeni za účelem podnikání, jsou uváděny následující: občanská sdružení včetně odborových organizací, politické strany a politická hnutí, registrované církve a náboženské společnosti, nadace, nadační fondy či obecně prospěšné společnosti.

Ve sféře humanitární pomoci, rozvojové spolupráce a GRV působí široká škála NNO. Zpravidla se jedná o občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti a nadace.

Průřezová témata jsou součástí nové školské reformy a důležitým formativním prvkem vzdělávání. Vytvářejí příležitosti pro individuální uplatnění žáků i pro jejich vzájemnou spolupráci a pomáhají rozvíjet osobnost žáka především v oblasti postojů a hodnot. Jedná se o okruhy aktuálních problémů současného světa, které školy musí zařadit do svých rámcově vzdělávacích programů, aby se tak staly nedílnou součástí vzdělávání. Jsou jimi: Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana (jen na úrovni základního vzdělávání), Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Environmentální výchova a Mediální výchova.

Rámcově vzdělávací programy

V souladu s novými principy kurikulární politiky, zformulovanými v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR (tzv. Bílé knize) a zakotvenými v zákoně č. 561/2004 Sb., zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále jen „školský zákon“), se do vzdělávací soustavy zavádí nový systém kurikulárních dokumentů pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let. Kurikulární dokumenty jsou vytvářeny na dvou úrovních – státní a školní. Státní úroveň v systému kurikulárních dokumentů představují Národní program vzdělávání (NPV) a rámcově vzdělávací programy (RVP). Zatímco NPV formuluje požadavky na vzdělávání, které jsou platné v počátečním vzdělávání jako celku, RVP vymezují závazné rámce vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy (pro předškolní, základní a střední vzdělávání).

Rozvojové vzdělávání je v České republice synonymem GRV. Tento termín používá například ADRA, INEX SDA či Partners Czech.

Rozvojová země. Jedná se o stát s relativně nízkou životní úrovní obyvatelstva a málo rozvinutým průmyslem. Nízká úroveň ekonomického rozvoje zde bývá obvykle spojena také s nízkým sociálním rozvojem ve smyslu dostupnosti zdravotní péče, nezávadné pitné vody, kvality bydlení, stravy, ukazatelům průměrné délky života, gramotnosti atd. Alternativním označením těchto států je země globálního Jihu. Geografický pojem jih sedí velice dobře pro americký kontinent a Afriku, ale už hůře pro Asii a Austrálii a proto je od tohoto termínu ustupováno. Můžeme se setkat také s termínem země třetího světa. Vzhledem k tomu, že se symbolickým pádem berlínské zdi a následným rozpadem SSSR v roce 1991 zhroutil tzv. druhý svět, i toto členění ztrácí dnes své opodstatnění. Rozvojové země můžeme dále dělit na nejméně vyspělé země (Least developer countries) a málo vyspělé země (Underdeveloped countries).

Školská reforma. Reformou školství máme na mysli soubor událostí, který mají počátky v 90. letech a souvisí s transformací vzdělávacího systému. Tato reforma souvisí s předpokladem, že změny ve vzdělávacím systému jsou nutné. Mezinárodní srovnání ukazují, že dnešní svět a požadavky na vzdělávání se mění. V roce 1999 byla publikována analýza „České vzdělávání a Evropa“, takzvaná Zelená kniha, na ni navazovala v roce takzvaná Bílá kniha, Národní program rozvoje vzdělávání v České republice. V tomto dokumentu bylo formulováno základních šest cílů vzdělávání a stal se podkladem k realizaci školské reformy, která spočívala v tvorbě Rámcově vzdělávacích programů i příprava nových zákonů. Školský zákon z roku 2004 stojí na konci i na počátku úsilí o změnu vzdělávacího systému v České republice.

Zahraniční rozvojová spolupráce. Nejobecněji přijímaná definice zahraniční rozvojové spolupráce (Official Development Assistance, zkráceně ODA) byla formulována Výborem pro rozvojovou spolupráci (Development Assistance Committee, zkráceně DAC) při Organizaci pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Organisation for Economic Cooperation and Development, zkráceně OECD). Oficiální rozvojová asistence je definována jako soubor těch transferů do rozvojových zemí a multilaterálních institucí, které jsou poskytovány oficiálními místy, jako jsou vlády států či místní vlády, nebo jejich výkonnými orgány. Každá transakce musí splňovat následující kritéria:

Je poskytována s cílem podpořit ekonomický rozvoj a blahobyt v rozvojových zemích. Je konfesionální (nemá komerční charakter) a obsahuje grantovou složku, která tvoří minimálně 25 %.

Tato pomoc zahrnuje i administrativní náklady spojené s jejím poskytováním.

V České republice i v jiných zemích se dle této definice do ODA započítává:

- bilaterální investiční pomoc (realizace bilaterálních projektů v rozvojových zemích)
- technická pomoc (vysílání expertů a poskytování stipendií)
- speciální programy (včetně rekonstrukce a mírových misí)
- humanitární pomoc
- pomoc uprchlíkům (na území dárcovské země)
- snižování dluhů
- multilaterální pomoc (poskytovaná v rámci Evropské unie, Světové banky a dalších organizací)
- administrativní náklady (včetně informování veřejnosti).

Rejstřík

globální rozvojové vzdělávání	4, 9, 18, 20, 74, 111, 138, 139
globální témata.....	8, 9, 13, 34, 50, 56, 61, 91, 102
globální výchova.....	9, 21, 23, 24, 34, 35, 36, 111
GRV4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 54, 55, 56, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 125, 126, 127, 129, 133, 134, 135, 136, 138, 139, 140, 141, 143, 144	
nestátní nezisková organizace.....	7, 9, 17, 144
<u>Nestátní nezisková organizace</u>	143
NNO5, 6, 7, 8, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 21, 26, 28, 29, 36, 37, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 47, 48, 49, 50, 54, 57, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 74, 76, 77, 78, 79, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 125, 126, 127, 129, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 139, 140, 141, 144	
průřezová témata.....	9, 54, 58, 59, 89, 92, 113
rozvojové země.....	8, 9, 82, 134
RV	7, 26, 40, 41, 75, 76, 77, 99, 126, 139
spolupráce.....	6, 8, 9, 11, 13, 14, 17, 18, 23, 26, 31, 32, 33, 37, 39, 41, 42, 44, 45, 47, 55, 61, 62, 71, 74, 82, 83, 84, 85, 86, 89, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 100, 103, 104, 105, 107, 110, 111, 113, 114, 118, 127, 128, 129, 130, 131, 136, 137, 141, 143, 144, 145
školská reforma.....	9, 12, 13, 17, 49, 54, 56, 61, 87, 88, 89, 113, 126, 138, 140
ZRS	82, 100, 129